

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**HATAY'DAKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN SOSYAL YAŞAMA
ADAPTASYONU: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Nuriye İLBAY

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Yakup BULUT

Hatay-2017

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**HATAY'DAKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN SOSYAL YAŞAMA
ADAPTASYONU: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Nuriye İLBAY

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Yakup BULUT

Hatay-2017

ONAY

NURİYE İLBAY tarafından hazırlanan “**HATAYDAKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN SOSYAL YAŞAMA ADAPTASYONU: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile **KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

/ /2017

Jüri Üyeleri	İmza
Prof. Dr. Yakup BULUT (Tez Danışmanı - Başkan)	
Doç. Dr. Şafak KAYPAK	
Doç. Dr. İbrahim Ethem TAŞ	

Nuriye İlbay Tarafından Hazırlanan “**Hatay’daki Suriyeli Mültecilerin Sosyal Yaşama Adaptasyonu: Sorunlar ve Çözüm Önerileri**” adlı tez yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Prof. Dr. Ali ACARAVCI

Mustafa Kemal Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Suriyeli mültecilerin sosyal yaşama adaptasyonu politikalarını ele alan bu çalışma, geçen süre içerisinde yaşanan mülteci sorunları dikkate alındığında çok daha anlamlı olmuştur. Öyle ki, vicdani, ahlaki, hukuki boyutları olan bu konu insanlık sorunu haline gelmiştir. Özellikle tarihsel ve kültürel bağlarımızın olduğu Suriye ve Suriyeli mülteciler söz konusu olunca yapılan çalışma ve çabaların değerlendirilmesi daha da önem taşımaktadır. Bu açıdan hazırlıklar yapılırken dikkatler sürekli Suriyeli mülteciler üzerinde ve Suriyeli mültecilere yönelik ne yapılabilir sorusunun cevabını aramaya odaklanmıştır. Çünkü her gün Ege’de, Akdeniz’de boğulmuş çocuk görüntüleri, bombalardan kaçan veya kaçamayanları gösteren haberler, çevremde gözlemlenen mülteci manzaraları birer insanlık felaketi olarak devam etmektedir.

Suriye’deki savaş nedeniyle en çok göç alan illerden biri olan Hatay’da yaşıyor olmam, böyle bir çalışmanın yapılmasında bana bir takım kolaylıklar sağladığı söylenebilir. Birincisi, elbette ki, çalışmanın gerektirdiği kaynaklara yanı başımızda tanıklık etme ve rahatlıkla ulaşma imkânına sahip olabilmektir. İkincisi ise, çalışmanın konusunu günlük yaşamdaki somutluğuyla kavrayabilme olanağıdır.

Çalışmanın hazırlanması sırasında eşim Erdal’ın kaynak taraması ve doküman toplamadaki bana desteği ve bu süreçte dünyaya gelen oğlum Mehmet Yiğit’in varlığı bana manevi destek olmuştur. Kendilerine teşekkür ediyorum. Özellikle mülteci küçük çocukların Avrupa’ya ulaşmadan sahillerdeki ölü bedenleri beni belki de aynı yaşlarda bir çocuğa sahip olmaktan dolayı tarif edemeyeceğim kadar derinden üzmüştür. Ancak gerek tezin bu soruna yönelik olması ve gerekse onların ruhları adına bir çocuk yetiştiriyor olmam beni bu süreçte güçlü tutmuştur.

Danışmanım Prof. Dr. Yakup BULUT’un sabrı ve desteği olmadan bu çalışmanın gerçekleşmesi mümkün olamazdı. Kendisine teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak aileme, saha çalışmalarına katkı sunan Suriyeli Hala ve Semiha’ya ve mülakata katılım sağlayanlara teşekkür etmek istiyorum.

Bu çalışma birine adanacak olsaydı kuşkusuz bu oğlum Mehmet Yiğit İLBAY ve Suriyeli tüm çocukların geleceğine olurdu.

HATAY'DAKİ SURIYELİ MÜLTECİLERİN SOSYAL YAŞAMA ADAPTASYONU: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Nuriye İLBAY

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2017

Danışman: Prof. Dr. Yakup BULUT

ÖZET

2011 yılında Suriye'de başlayan yönetim krizi sonrası Türkiye'ye sığınan 3 milyondan fazla Suriyeli mültecilerin durumu, Suriye'deki iç savaşın devam ediyor olması ve bu durumun ne zaman normale döneceğinin belirsizliği, Suriyeli mültecilerin artık Türkiye'de kalıcı olarak görülmesine ve sosyal uyumlarının ne olacağı sorusunu beraberinde getirmektedir.

Suriye'den zorunlu kitlesel göçle gelenlerin hukuki durumları ve sosyal hayata uyumları konusu, göç ve mültecilik olgusuna özgü kavramsal tanım ve kuramlarla da ilgilidir. Göçlerin yarattığı kültürel, siyasal ve ekonomik etkileri kuramsallaştıran teoriler, Türkiye'de Suriyeli mültecilerin orta ve uzun vadede yaratacağı durumun anlaşılmasına katkı sağlayacak türdendir.

Suriyeli mültecilerin Türkiye'de barındığı illerden biri de Hatay'dır. Gerek Türkiye-Suriye ilişkilerinde Hatay'ın tarihi özel durumu gerekse mevcut sosyal ve ekonomik yapısı, Suriyeli mültecilerin Hatay'da sosyal hayata adaptasyonları sorununu daha hassas kılmaktadır. Hatay'daki Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki mevcut sosyal-kültürel, ekonomik hayata adaptasyonu gelen Suriyeli mültecilerin demografik özellikleri, gelir düzeyleri, eğitim, sağlık, kültür, meslek vb. durumlarıyla ilgili olduğu kadar söz konusu başlıklarda Türkiye'nin mevcut durumunun ne olduğu ve bu alanlara yönelik geliştireceği politikalarla ilgilidir.

Bu araştırmada, göç kavram ve kuramları açısından Suriyeli mülteci akınının değerlendirilmekte, hukuki statüleri, Türkiye'ye etkileri ve Hatay'daki sosyal hayata uyum düzeylerine yönelik saha araştırması analizine sonuçlarına yer verilerek, tespit edilen sorunlara çözüm önerileri sıralanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Mülteci, Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler, Sosyal ve Kültürel Adaptasyon, Hatay'daki Suriyeli Mültecilerin Sorunları ve Çözüm Önerileri.

**ADAPTATION OF SYRIAN REFUGEES IN HATAY SOCIAL LIFE:
PROBLEMS AND SOLUTION RECOMMENDATIONS**

Nuriye İLBAY

Department of Public Administration, Master's Thesis, 2017

Advisor: Prof. Dr. Yakup BULUT

ABSTRACT

Up to 3 million Syrian refugees in Turkey has seen to be permanent as domestic uncertainty in Syria continues since 2011 and not expected to return to normal in near future. This has brought up social adaption problems.

As Turkey has largest Syrian refugee population in the world, Hatay is one of the most Syrians refugees hosting provinces in Turkey. With its historical exception and current fragile social structure Hatay, accepting of this much Syrian refugees raises questions over Turkish society and Hatay.

The effects of mass immigration from Syria and their adaptation into Turkish society would be incomprehensible without mentioning specific conceptual definitions and theories of migration. Theories of migration that institutionalizes cultural, political and economic transformations would help understanding of Syrian refugees effects in Turkey in medium and long term. An explanation for concept social integration stages briefly made.

Syrian refugees adaptations to Hatay's social life through education, works, health, culture, security is directly related to Turkey's central government's policies and Turkey's existing social, cultural and economic structures as well as Syrian Refugees' demographic, cultural, social structures,

This research tackles the adaptation of Syrian refugees into social and cultural life in Hatay. Participatory/Observatory field research and in-depth interviews were conducted to analyse current social adaptation level and determine problems and propose solutions.

KEYWORDS: Migration, Refugees, Syrian Refugees, Social Adaptation, Hatay's Syrian Refugees Problems and Solution Recommendations.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	64
Tablo 2. Türkiye’deki Suriyeli Mültecileri İllere Göre Dağılımı	84
Tablo 3. İlk 10 İl’e Göre Suriyeli Mültecilerin Dağılımı	86
Tablo 4. Kamp Dışında Yaşayan Suriyelilerin ve Hatay İlçeleri Nüfusuna Oranları	86

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmelerin Uyruklarına Göre Dağılımı	8
Şekil 2: Suriyeli Mültecilerin Türkiye’ye Etkileri	69

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Türkiye’ye Sığınan Kayıtlı Suriyeli Mültecilerin Yıllara Göre Sayısı	63
Grafik 2: Türkiye’de Kamp İçinde ve Dışında Yaşayan Suriyeliler Sayısı	63
Grafik 3: Geçici Barınma Merkezlerindeki Suriyelilerin İlk 10 İl’e Göre Dağılımı	84

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Hatay İlinde Suriyelilerin İlçelere Göre Dağılımı Haritası	87
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

AK: Avrupa Komisyonu

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AP: Avrupa Parlamentosu

BM: Birleşmiş Milletler (UN)

BMMYK: BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)

DOĞAKA: Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı

ECHO: Avrupa Komisyonunun İnsani Yardım ve Sivil Koruma Birimi

GİGM: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

GDK: Göç Danışma Kurulu

GEM: Geçici Eğitim Merkezleri

GPK: Göç Politikaları Kurulu

IOM: Uluslararası Mülteci Örgütü (UMÖ)

İHEB: İnsan Hakları Evrensel Beyanname

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

ORSAM: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi

ÖSYS: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı

SETA: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

S.G.K: Sahil Güvenlik Komutanlığı

STÖ: Sivil Toplum Örgütü

ÜİHS: Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi

UGÖ: Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UNICEF: BM Çocuklara Yardım Fonu

UNHCR: (bkz. BMMYK)

USAK: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu

ÜYEK: Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişiler

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
TABLOLAR LİSTESİ.....	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX

**HATAY'DAKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN SOSYAL YAŞAMA
ADAPTASYONU: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

GİRİŞ

1

BİRİNCİ BÖLÜM**KAVRAMSAL VE KURUMSAL ÇERÇEVE**

1. GÖÇ VE MÜLTECİLİK KAVRAMLARI.....	5
1.1. Göç ve Mültecilik Kavramlarının Tanımları ve Farklı Boyutları.....	6
1.2. Mülteci Hukuku'nun Gelişimi	14
1.3. Mülteci Hukuku ve Suriyeli Mülteciler	15
2. GÖÇ VE MÜLTECİLİK KURAMLARI.....	16
3. KAVRAMSAL OLARAK SURİYELİ MÜLTECİLERİN SOSYAL UYUMU.....	28
4. MÜLTECİ SORUNUNA İLİŞKİN SÜREÇLER	30
4.1. Mülteci Sorununa İlişkin Dünya'daki Süreç	30
4.2. Mülteci Sorununa İlişkin Türkiye'deki Süreç.....	36

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE’NİN MÜLTECİ SORUNUNA YAKLAŞIMI VE SURİYELİ
MÜLTECİLER

1.TÜRKİYE’NİN GÖÇ VE MÜLTECİ POLİTİKALARI VE MEVZUAT	
DÜZENLEMELERİ	39
1.1. Suriye Krizine Kadar Türkiye’nin Göç Mevzuatı	40
1.2. Suriyeli Mülteciler Sonrası Mevzuat Düzenlemeleri	43
1.2.1. YUKK’un Getirdiği Yenilikler.....	45
1.2.1.1. Vize ve İkamet İzinleri	45
1.2.1.2. Çalışma İzinleri.....	45
1.2.1.3. Uluslararası Öğrenciler	46
1.2.1.4. Vatansız Kişiler.....	46
1.2.1.5. İnsan Ticareti Mağdurları	46
1.2.1.6. İdari Gözetim ve Sınır Dışı.....	47
1.2.1.7. Geri Gönderme Yasağı (Non-refoulement)	47
1.2.1.8. Uluslararası Korumada İkameti İzninden Muafiyet	47
1.2.1.9. Uluslararası Koruma ve Çeşitleri.....	47
1.2.1.10. Refakatsiz Çocuklar ve Özel İhtiyaç Sahipleri	48
1.2.1.11. Kabul, Barınma ve Geri Gönderme Merkezleri.....	48
1.2.1.12. Uyum	48
1.2.1.13. Geçici Koruma.....	49
1.3. Suriyeli Mültecilerin Türkiye’deki Hukuki Statüsü.....	50
2. SURİYELİ MÜLTECİLERLE İLGİLİ KURUMSAL YAPILAR.....	54
2.1. Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar	54
2.1.1. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK/UNHCR)	55
2.1.2. Avrupa Birliği Mülteci Politikası ve Suriyeli Mülteciler	56
2.2. Suriyeli Mültecilerle İlgili Ulusal Kurum ve Kuruluşlar	57
2.2.1. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)	58
2.2.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).....	59
3. TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN DEMOGRAFİK YAPISI VE	
SOSYAL ANALİZİ.....	62

4. SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE’DEKİ SOSYAL VE EKONOMİK HAYATA ETKİLERİ.....	68
4.1. Siyasi Hayata Etkileri	69
4.2. Ekonomik Hayata Etkileri.....	70
4.3. Sosyal Hayata Etkileri	72
4.4. Güvenlik Sorunu Etkisi	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATAY’DAKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN SOSYAL HAYATA UYUMU

1. ARAŞTIRMA EVRENİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI	77
1.1. Hatay’ın Sosyal ve Siyasal Yapısı	78
1.2. Hatay’ın Ekonomik Yapısı	79
1.3. Hatay’ın Güvenlik Yapısı	82
1.4. Hatay’ın Sağlık Yapısı	83
2. HATAY’DAKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN DEMOGRAFİK ANALİZİ....	84
3. HATAY’DAKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN MEVCUT DURUMU	88
4. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ.....	89
4.1. Suriyeli Mültecilerin Kampta Kalıp Kalmama Tercihi.....	91
4.2. Kampdışı Zorluklar	92
4.3. Hatay’ın Tercih Edilmesinde Özel Nedenler	92
4.4. Mültecilerin Hatay Dışına Gitmek İsteme Nedenleri.....	93
4.5. Mültecilerin Suriye’ye Dönüş Planları.....	93
4.6. Mülteciler ve Yerele İlişkin Sorunlar	94
4.8. Mültecilerin Ekonomik Sorunları.....	95
4.9. Mültecilerin Sosyal Adaptasyon ve Uyum Sorunu	96
5. MÜLTECİLERİN UYUM SORUNLARINA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	97
5.1. Politik Süreçle İlgili Çözüm Önerileri	99
5.2. Ekonomik Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri.....	104

5.2.1. İş ve İşgücüne Katılım.....	104
5.2.2. Barınma Sorununa İlişkin Çözüm Önerileri.....	107
5.2.3. Mali Yardımların Koordinasyonu Sorunlarına Çözüm Önerileri	108
5.3. Sosyal Uyum Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri	109
5.3.1. Dil ve Eğitime İlişkin Çözüm Önerileri	111
5.3.2. Çocukların Uyumuna İlişkin Çözüm Önerileri	113
5.3.3. Kadınların Uyumuna İlişkin Çözüm Önerileri.....	114
5.4. Sağlık Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri.....	114
5.5. Güvenlik Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri.....	115
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	117
KAYNAKÇA	121
MÜLAKAT FORMU.....	127

HATAY'DAKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN SOSYAL YAŞAMA ADAPTASYONU: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

GİRİŞ

2010 yılının Aralık ayında Tunus'ta başlayarak birçok Orta Doğu ülkesine yayılan ve “Arap Baharı” olarak da adlandırılan gösteri ve protestolar, 2011 yılı Mart ayı itibarıyla Türkiye'ye komşu ülke Suriye'ye sıçramıştır. Protestoların derin bir krize dönüşmesinden sonra 2011 yılında başlayan gösteriler başkent Şam, Halep, Hama, Humus, Lazkiye gibi başlıca büyük kentlerine yayılmıştır. Krizin ülke içinde bir karışıklıktan iç savaşa doğru everilmesiyle çevre ülkelere önemli mülteci hareketleri yaşanmıştır. Suriye'yi terk edenlerin sayısı 7,5 milyonu aşmıştır. İç karışıklıklar başlamadan önce 20 milyon civarında bir nüfusa sahip olan Suriye'de bugün yaklaşık 13,5 milyon kişi acil insani yardıma ihtiyaç duymaktadır. Bu süreçte yaklaşık 7.65 milyon Suriyeli evini terk etmek zorunda kalmış, 4,8 milyona yakını kurtuluşu komşu ülkelere sığınmakta bulmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR)'ne göre, bu mültecilerin yaklaşık 4,8 milyonu Türkiye, Lübnan, Ürdün, Mısır ve Irak gibi komşu ülkelere iltica etmiş (www.unhcr.org, 2016), Suriye ve diğer ülkelere gelen 1 milyondan fazla mülteci ise Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine geçmiştir (Hürriyet, 03 Ocak 2016).

29 Nisan 2011 tarihinden itibaren Türkiye'ye gelmeye başlayan Suriyelilerin sayısı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK-UNHCR) ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) 10 Kasım 2016 verilerine göre 2,7 milyonu aşmıştır.

Türkiye, uyguladığı “Açık Kapı Politikası” gereği giriş yapan hiçbir Suriyeliyi geri göndermemiş ve “Geçici Koruma Statüsü” tanımıştır (www.afad.gov.tr, 2016).

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu Temsilciği verilerine göre Suriyeli, Iraklı ve diğer mülteciler dâhil olmak üzere şu ana kadar Türkiye'de kayıtlı 3,1 milyonun üzerinde mülteci bulunmaktadır. Komşu ülkelerde şiddetin tırmanmaya devam etmesi nedeniyle Suriye, Irak' gibi ülkelere Türkiye'ye yönelebilecek mülteci akınının ölçeğinin ne olacağı belirsizdir (www.unhcr.org, 2016).

Suriyeli mülteci akını sonrası Türkiye, Dünya’da en fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan ve aynı zamanda dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkesi konumuna gelmiştir. Türkiye, 911 km sınırı ve coğrafi konumu dolayısıyla Suriye’den en fazla göç alan ve dolaylı olarak Suriye’de yaşanan savaş ortamından en fazla olumsuz etkilenen ülkedir.

Türkiye, Suriye’de başlayan iç olayları diğer Arap Baharı ülkelerinde olduğu gibi geçici kabul etmiştir. Sığınanların “mülteci” olarak tanımlamanın getireceği uluslararası yükümlükler ve uluslararası toplumun muhtemel müdahalesinin azaltılması için başta Suriyeli sığınmacıları “misafir olarak” kabul etmiş, hukuki statüleri ise sonradan yapılan mevzuat düzenlemeleriyle “geçici koruma altında olanlar” olarak belirlenmiştir.

Suriye dışı aktörlerin çatışan taraflara destekleyici müdahaleleriyle Suriye’de iç savaşı uzatarak yıkımı her geçen gün daha da artırması, komşu ülkelere sığınan Suriyelilerin iç savaş sonrası ülkelerine geri dönme düşüncelerini ortadan kaldırdığı gibi gidilen ülkeler tarafından da bu göçmenlerin artık büyük oranda kalıcı oldukları şeklinde değerlendirilmesine neden olmaktadır.

Başlangıçta Türkiye’de “misafir” olarak kabul edilen ve mülteci statüsü verilmeyen Suriyelilere yönelik yeni düzenlemeler yapma gereği her geçen gün önemi artırmış ve yapılan hukuki düzenlemeler çerçevesinde sadece Suriye’den kitlesel akınla gelenlere özgü olmak üzere “geçici koruma altında olanlar” tanımı getirilmiştir.

Süreç uzadıkça ülkelere geri dönme umudu iyice zayıflayan Suriyelilerin Türkiye’deki sosyal ve kültürel hayata adaptasyonlarının sağlanması gereğini özellikle kamu yönetiminin önemli bir sorunu hale getirmiştir.

Türkiye’nin Suriye krizi sonrası uygulamış olduğu kamu politikalarının etkinliği ve analizi, kamu yönetimi ve politikalarının geliştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Yapılan araştırmalar genellikle dış politika, güvenlik, ekonomik etki çerçevesindedir. Kamu politikası ve yönetimi perspektifinden analizler oldukça sınırlı ve yüzeysel kalmaktadır. Dolayısıyla daha fazla saha araştırması yapılması ve sonuçlarının kanun koyucu ile uygulayıcılarının önüne çözüm önerileri olarak sunulması yaklaşımına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Suriye iç krizinin zorunlu göçe yol açmasıyla Türkiye’ye gelen Suriyelilere ilişkin kaynak aktarımı, hukuki ve sosyal sorunlar ve düzenlemeler, kamu yönetiminin ve toplumsal yapının merkezindeki tartışmalı konular olmaya devam

etmektedir. Suriyeli mültecilerle birlikte Türkiye'nin mevcut sorunlarına eklenen yeni sorunları değerlendiren TUBİTAK, ORSAM, TESEV, USAK gibi kuruluşların araştırmaları yanında AFAD, GİGM gibi doğrudan Suriyeli mültecilerle görevli kuruluşların raporları da Suriyeli mültecilerin sosyal uyumuna ilişkin zorluklara dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Suriyeli mültecilerin uluslararası konumları, hukuki düzenlemeler çerçevesindeki durumları ve ülkeye getirdiği ekonomik ve sosyal yükler kamuoyunun en çok tartıştığı konular arasında yer almaktadır (Güçer, Mehmet, Karaca, Sema ve Dinçer, O. Bahadır, 2013: 8).

Gaziantep, Urfa, Mardin illeri gibi Türkiye'nin Suriye ile sınırı olan ve en çok Suriyeli barındıran güney illerden bir olan Hatay, Suriyeli mültecilerin sosyal yaşama adaptasyonu bakımından önemli bir sorun ile karşı karşıyadır. Gelecekte **siyasal ve kültürel farklılıklardan kaynaklı olarak** ortaya çıkabilecek sorunların daha oluşmadan ortadan kaldırılması hatta aksine Suriye'den gelen nüfusun Türkiye'nin sosyal ve ekonomik gelişimine pozitif katkı sağlaması için Suriye'den zorunlu göçle gelen bu nüfusun sosyal ve kültürel hayata adaptasyonuna yönelik çalışmalar yapılması gerektiği ortadadır.

Bu çalışmayla, Hatay'daki Suriyeli mültecilerin demografik, eğitim, sağlık ve toplumsal yaşam alanlarında Türkiye'deki mevcut sosyal-ekonomik etki durumları tespit edilerek, politika belirleyicilerin uygulayacağı stratejiler için önerilerde bulunulması hedeflenmektedir.

Hatay'da Suriyeli mülteciler, kamp dışında ve kamp içinde (diğer adıyla barınma merkezlerinde) yaşayanlar olarak iki grupta ele alınmaktadır. Araştırmanın Hatay genelinde kampiçi ve kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilere yönelik olması planlanmış ancak özellikle kamp içinde yapılması planlanan saha araştırmasına başta Hatay Valiliği olmak üzere resmi kurumlarca "hizmetlerin aksamaması ve güvenlik" gerekçe gösterilerek izin verilmemiştir. Ayrıca, kamp içinde yaşayanların sayısı kamp dışında yaşayanların sayısına göre çok az olmasının yanı sıra (1/10) içerik ve nitelik açısından farklılık arz ettiği için ayrı bir çalışma konusu olması daha uygun olacaktır. Bununla birlikte, kamp dışında yaşayanların hayat koşullarının karşılaştırılabilmesi için kamp içindeki Suriyeli mültecilere sağlanan imkânlarla ilişkin verilere ve bazı bilgilere de yer verilmektedir. Barınma merkezlerine (kamplar) ilişkin tespitler konusunda daha önce yapılan araştırmalara ve mülakatlarda mültecilere yöneltilen sorulara cevaben edinilen bilgiler doğrultusunda yer verilmektedir. Bu nedenlerle, bu araştırmanın temel hedefi, kamp

dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin Hatay'daki sosyal yaşama uyumunu ele almaktadır.

Hatay'daki Suriyeli mültecilerin Sosyal Yaşama Adaptasyonu: “Sorunlar ve Çözüm Önerileri” olarak ele alınan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde göç ve mülteciliğe ilişkin kavram ve kuramlar incelenmekte, mülteci entegrasyonu aşamaları ve mülteci hukukunun gelişimine ilişkin tarihi süreç değerlendirilmektedir. Ayrıca, Dünya’da ve Türkiye’de göç ve mülteciliğe ilişkin süreçler Suriyeli mülteciler boyutu ile ele irdelenmektedir.

İkinci bölümde, Türkiye’ye sığınan Suriyeli mültecileri kapsayan hukuki ve idari düzenlemelerin Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin sosyal-kültürel ve ekonomik hayata adaptasyonlarına etkileri üzerinde durulmaktadır. Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların Türkiye’deki Suriyeli mültecilerle ilgili çalışma, araştırma, inceleme ve tespitlerine değinilmektedir. Dünyanın ve Türkiye’nin mülteci sorununa bakış açısı, Suriyeli mültecilerle ilgili Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Türkiye’nin yaklaşımları ve bu yaklaşımların Suriyeli mültecilerin sosyal yaşama adaptasyonuna olan etkileri değerlendirilmektedir.

Çalışmanın esasını oluşturan *üçüncü bölümde ise*, Suriye’deki savaş ortamından kaçarak Türkiye’ye sığınan Suriyeli mültecilerin Hatay’daki demografik yapısı, Suriyeli mülteciler geldikten sonra Hatay’ın sosyal-ekonomik yapısında meydana gelen değişimler ve Suriyeli mültecilerin Hatay’daki sosyal hayata uyumlarına ilişkin sorunlar araştırılmaktadır. Bu bölümde ayrıca Suriyeli mültecilerle yüz yüze derinlemesine yapılan mülakatlarda tespit edilen sorunlara yönelik çözüm önerileri sıralanmaktadır.

Suriye’den zorunlu göçle gelenler içinde bu zorlu süreçten en çok etkilenen çocuk, kadın ve yaşlıların hayatlarını idame ettirme koşullarına değinilmektedir. Değerlendirmeler, bu alanda yayınlanmış araştırma verileri, saha da gerçekleştirilen mülakat ve odak grup toplantıları gözlemlerinden yararlanılarak sunulmaktadır. Hatay’da kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilere ilişkin tespit edilen bulgular, Hatay’da Suriyeli mültecilerle ilgili çalışma yürüten kurumların yetkilileriyle yapılan görüşmelerde elde edilen bilgilerle de teyit edilmektedir.

Sonuç ve değerlendirme kısmında ise, daha iyi bir sosyal ve kültürel adaptasyon için genel bir değerlendirme sunulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURUMSAL ÇERÇEVE

1. GÖÇ VE MÜLTECİLİK KAVRAMLARI

Sebebi ne olursa olsun göçler, kaynak, transit ve hedef ülkede bazı etkiler yaratmaktadır. Bu etkilerin çok yönlü ve çok boyutlu bir şekilde ele alınması göçün ve buna bağlı olarak mülteci sorununun daha iyi anlaşılabilmesine imkân sağlayacaktır (Yılmaz, 2011:1). Genel olarak insanlar daha iyi bir hayat sürdürme arayışı içine girdiklerinde en iyi çözümlerden birisini de göç etmek olarak görmektedir. En genel anlamda göç “anamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşen bütün yer değiştirmeler” olarak tanımlanmaktadır (Erder, 1986: 9).

İnsanlar bazen savaş, sürgün, afetler gibi nedenlerle “zorunlu” olarak, bazen de daha iyi yaşam koşulları elde etmek umuduyla “gönüllü” olarak göç ederler. Bu göçler sırasında kültürün maddi ve manevi öğelerini de taşır ve farklı kültürlerden insanlar karşılıklı olarak birbirlerinin hayatlarını etkilerler. Yeni icatlar ve buluşlar kadar hastalıklar da göçün farklı şekilleriyle bir yerden bir yere taşınmaktadır (Yılmaz, 2011:1).

Toplumların tarihsel gelişiminden çıkarılan en temel bulgulardan birisi, göçün toplumsal ve ekonomik dönüşümlerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığıdır; bu anlamda göç; bir sonuçtur. Toplumsal ve ekonomik dönüşümlere katkıda bulunan bir etken olarak göç ise bir nedendir (İçduygu ve Sirkeci, 1999:250).

Göç esas itibarıyla bir mekânsal değişiklik olsa da, bu fiziki hareketle insanlar kendi dünyalarında ciddi bir değişim yaşar; toplumsal, kültürel, siyasal, güvenlik ve ekonomik çevrenin değişmesiyle göçmenler topluluk olarak kendileri etkilendiği kadar gittikleri yerleri de etkilerler.

Mülteci veya göçmen kavramlarını türeten kavram temelde göç kavramıdır. Göç, karmaşık ve çok boyutlu bir olgu olarak ele alınmaktadır. Göçe ilişkin kavramsal ve kuramsal tanım tartışmalarının bir hayli çok olduğu görülmektedir.

Göç kavramı içinde yer alan mülteci, sığınmacı, göçmen, muhacir, geçici, koruma altında olanlar gibi tanımların sıklıkla birbiri yerine sık ve yanlış kullanıldığı göze çarpmaktadır. Öyle ki göçle ilgili konular ele alınırken, göçmenlere yönelik tutumlar eleştirilirken çoğunlukla sığınmacı ve mültecilerin de bu kategoride ele alındığına şahit olunmaktadır. Özellikle insan kaçakçılığı, tekne kazalarında ölümler gibi olaylar söz konusu olduğunda genellikle “göçmen” kelimesinin daha çok tercih edildiği görülmektedir. Ancak sözü edilen olaylara konu olan kişilerin içinde uluslararası hukuki statüsü farklı olan sığınmacı ve mülteciler de bulunmaktadır.

Göçe ilişkin kavram karmaşası mülteciler aleyhine bir durum olarak değerlendirilmelidir. Küresel pazarın gereksinim duyduğu alanlardaki istihdamı karşılamak üzere ekonomik nedenlerle göç eden göçmenlerin yanı sıra mültecilerin seçiminde de “nitelikli-egitimli işgücü” ölçütünün dikkate alınması riski bulunmaktadır. Oysaki mülteci alan ülkelerin göçmenler için uyguladığı ölçütler sığınmacı ve mülteciler söz konusu olduğunda geçerli olamaz. Yani uluslararası mülteci hukukuna göre ülkelerin mültecinin daha eğitilmiş ve kalifiye olanını alma, tercih etme gibi bir seçim hakkı olamaz. Çünkü mültecilik önkoşul gerektirmeyen ve zorunlu bir durumdur (Buz, 2016:yok).

1.1. Göç ve Mültecilik Kavramlarının Tanımları ve Farklı Boyutları

Göç, ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenlerle insanların bireysel ve kitlesel olarak yer değiştirme eylemi ya da yaşanılan yerin değiştirilmesi eylemidir. Göç, değişik açılardan sınıflamalara tabi tutulmaktadır.

Göçler; amacı açısından ekonomik göç veya ekonomik olmayan göç; nedeni açısından gönüllü göç veya gönülsüz göç; süresi açısından geçici göç veya sürekli göç; son yerleşim yeri açısından transit göç veya yerleşik göç; yasal statü açısından yasal (legal) göç veya kaçak (illegal) göç ve göç edenin özelliği açısından vasıflı (beyin) göçü veya vasıfsız göçü şeklinde ele sınıflandırılarak ele alınabilmektedir.

BM Nüfus Bürosunun tanımına göre göç “kişinin köken yerinden başka bir yere giderek orada **kalıcı yerleşmesi** ve böylece **ikamet yerinin değişmesi**” anlamına gelmektedir (ww.wikipedia.com,2016). Yani, turistik seyahatler veya kısa

süreliliğine başka bir yere gidiş göç sayılmadığı gibi bu faaliyetleri yapanlar göçmen de sayılmamaktadır.

Göç tanımında temel nokta “daha iyi bir yaşam standardı” amacıyla başka bir yere ikamet amacıyla yerleşilmesi hareketidir. Bu hareket ülke içinde olursa **iç göç**, ülkeler arasında olursa **dış göç** veya **uluslararası göç** olarak adlandırılmaktadır. **Uluslararası göçmenlerin** en önemli belirleyici ölçütü vatandaşlık olarak kabul edilmektedir. Doğum yeri ve ikamet gibi ölçütler de uluslararası göç ölçümünde vatandaşlık ölçütünden sonra ikincil düzeyde önem taşımaktadırlar. Bugün dünyada 200 milyon civarı göçmen olduğu tahmin ediliyor. Bu sayı, toplam dünya nüfusunun % 2,7'sine denk geliyor (Danış, 2016:yok).

Mültecilik olgusunun anlaşılması ve farklı yönleriyle analiz edilebilmesi için göç olgusunun irdelenmesi gerekmektedir. Göçlerin çeşitli sebeplerden dolayı gerçekleştiği söylenebilir. Bunlar, ekonomik, siyasi, sosyal veya kültürel faktörler olabilir. Bu sebeplerin oluşum nedenlerinin bazılarının gönüllü, bazılarının ise zorunlu olarak gerçekleşmektedir.

Göçmen, göç eden kişidir ve kendi ülkesindeki yaşam standartlarını yeterli bulmadığı için kendince daha uygun gördüğü bir yere yerleşmeyi seçebilir. Kendi ülkesindeki yaşam koşullarının yeterli olup olmaması da başka bir tartışmanın konusudur, ancak tanım olarak **göçmen** olarak nitelendirilmektedir. İşçi göçü, aile birleşim, öğrenci göçü, emekli göçü vb. bunun en belirgin örnekleridir.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) “Tanımlar Bölümü” ve T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) “Göç ve İltica Hukuku Terimleri Sözlüğü”,¹ göçe ilişkin kavramların tanımlarını yapmaktadır. Bu tanımlar çerçevesinde Suriye'den göçle gelenlerin hangi durumda hangi tanım çerçevesine girdiklerine, aynı anda farklı tanımlar içinde yer alabilme durumunun kaynağı ve ne anlam ifade ettiğinin anlaşılmasına katkı sağlayacak türdendir (YUKK, 2013;www.goc.gov.tr, 2016).

YUKK'a göre “**düzenli göç**” yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade etmektedir (YUKK, Md. 3). Suriye'den gelen göç ise beklenen ancak kalış süresi ve çıkış süresi belli olmayan bir

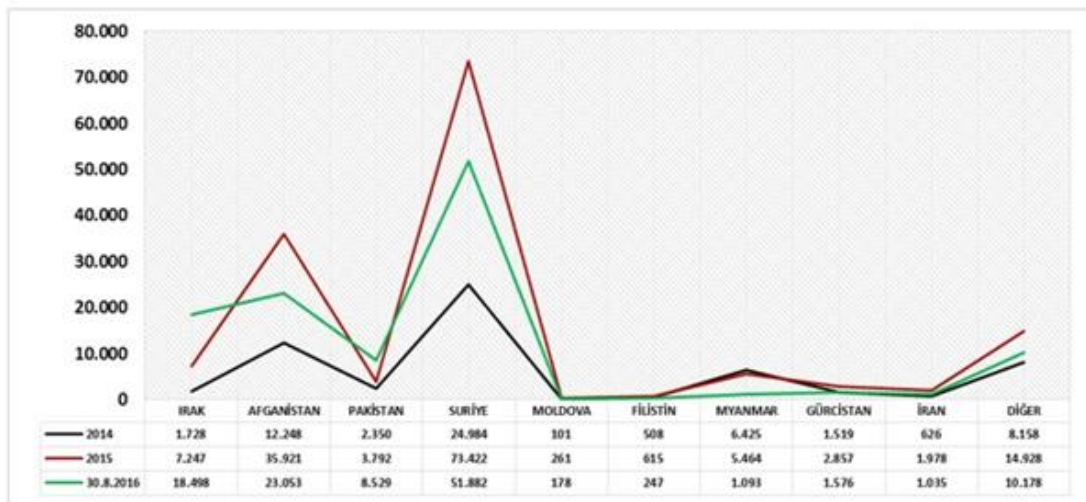
¹ “Göç ve İltica Hukuku Terimleri Sözlüğü, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu tanımlar bölümünden yararlanılarak GİGM tarafından hazırlanmış ve kurumun internet sitesinde (http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-terminolojisi_363_38) yayınlanmaktadır.

göç olduğundan Suriye'den iç savaş sonrası gelen kitlesel göçün düzenli göç olarak tanımlanamayacağı ortadadır.

Düzensiz göç ise “yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eder” (YUKK, Md. 3). Ulus-devletlerin yasalarına uymayan düzensiz göç, “yasadışı göç” olarak da tanımlanmaktadır. Göçmenlerin, ülke sınırına varlığında yasadışı olarak tanımlanmasına yol açan üç neden: birincisi ülkeye giriş veya çıkışta sınırın “yasadışı” olarak geçilmesi, ikincisi buldukları ülkenin vize veya ikamet izni ile ilgili kanunlara uymamaları, üçüncüsü ise buldukları ülkenin çalışma şartları vb. kanunlara uymama durumudur (Yılmaz, 2011: 5).

Düzensiz Göçmen, yasadışı giriş, giriş koşullarının ihlali veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişidir (UGÖ, 2009: 15). Bu kavram tanımı bakımından Suriye’den gelenler Türkiye’nin resmi çağrısı ve kabulü çerçevesinde geldiklerinden yasadışı yollardan Türkiye gelmiş değillerdir. Ancak belirli bir yer ve kayıt altında gelmedikleri içinse bu tanıma göre düzensiz göçmen olarak görülebilecekleri söylenebilir. Öte yandan Suriyeli mülteciler her ne kadar düzensiz göç sonucu ülkemizde gelmiş olsalar da bu çalışma da bahsedilen kanun ve yönetmelikler çerçevesinde Suriyeli mültecilere yönelik yapılan özel düzenlemeler sonrası büyük kısmının düzensiz göçmen olmadıkları kabul edilmektedir.

Şekil 1: Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmelerin Uyruklarına Göre Dağılımı

Kaynak: GİGM, 01.09.2016

Türkiye'deki düzensiz göçmenler uyruklarına göre sıralandığından yine en büyük düzensiz göçmenin Suriyeli göçmenler olması beklenir.

Ekonomik Göçmen: Yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla kendi menşe ülkesinin dışına yerleşmek üzere mutad ikamet yerini terk eden kişidir. Bu terim, genel hatlarıyla göçmenlerle zulümden kaçan mültecileri birbirinden ayırt etmek için kullanılır (UGÖ, 2009: 16). Bu tanıma göre Suriyeli mülteciler ekonomik göçmen değildir. Öyle ki terim tanımında da anlaşılacağı üzere bu tanıma ait zulümden kaçan mültecileri göçmenlerden ayırt etmede en önemli kıstastır. Ekonomik göçmen gönüllü göçmendir oysa Suriye'deki savaştan kaçanların ise zorunluluktan kaynaklı bir göç olduğu anlamı çıkarılmalıdır. Zorunlu göç Suriye hükümeti tarafından başlatılmış bir göç değildir ancak savaştan kaçarak başka ülkelere sığınan Suriyelilerin bir bütün olarak bu kapsama girdiği kabul edilmektedir.

Geçici Koruma: Kitlesele akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir (YUKK md.91). Geçici koruma, devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere belirli haklar sağlamayı hedefleyen pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur. Geçici korumanın üç temel unsuru, güvenli topraklara erişime izin verilmesi, geri gönderme yasağının uygulanması, temel ve acil insani ihtiyaçların karşılanmasıdır. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra AB tarafından geliştirilen bu uygulamayla AB sığınanlara 2 yıllık koruma sağlamıştır. Türkiye'de Suriyeli mültecileri geçici koruma statüsü kapsamına değerlendirmektedir (SETA, 2015: 35-37).

Geçiş Ülkesi: Hedef ülkeye giderken veya bu ülkeden menşe/mutad ikamet ülkesine dönerken herhangi bir yolculukta kişinin içinden geçtiği ve bir süre boyunca kaldığı ülkedir. Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecilerden nihai hedefi Almanya'ya ulaşmak olan bir Suriyeli mültecinin başlattığı göç dalgası içinde yolu üzerindeki ülkeler olan Yunanistan, Sırbistan, Macaristan gibi ülkeler geçiş ülkeleridir.

Geri Gönderme Merkezleri: Haklarında sınır dışı etme kararı alınıp idari gözetim altında bulunan yabancıların tutulduğu merkezlerdir (YUKK, Md. 58). Bu tanım mülteci sıfatı verilenler için kullanılmaktadır. Türkiye Suriyeli mültecileri "geçici koruma" sağlananlar olarak tanımladığından 2011 Mart ayından sonra kitlesele akınla gelen Suriyeliler mülteci olarak tanımlanmamaktadır. Ancak 2011 öncesi Suriye'den gelen veya 2011 sonrası gelmekle birlikte hakkında sınır dışı edilme vb. kararı alınanlar hangi ülkeler gelirse gelsin mülteci olarak kabul

edilmekte ve geri gönderme merkezlerinde geçici olarak konaklatıldıktan sonra ülkelerine geri gönderilmektedirler.

Geri Gönderme Yasağı: YUKK kapsamındaki hiç kimsenin, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının ya da hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceğini ifade eder (YUKK, Md. 4). Geçici Koruma altındaki Suriyeliler içinde bu prensip uygulanmaktadır.

Göç Yönetimi: Hem devlet sınırları içerisinde yabancıların girişi ve mevcudiyetini hem mültecilere ve korunma ihtiyacı bulunan diğer kişilere sağlanan korumayı yönetmek üzere, sınır ötesi göçleri düzenli ve insani bir şekilde yönetmek için ulusal sistem içindeki çeşitli devlet kurumlarından oluşan yönetimi tanımlayan terimdir. Göç yönetimi kavramı, kısaca devletlerin uluslararası göç süreçleri üzerindeki kontrolü ve bu kontrolü sağlamaya yönelik politikaları olarak ifade edilebilir (Öner, 2012: 596).

Göçmen Kaçakçılığı: “Doğrudan veya dolaylı olarak, mali ya da diğer bir maddi çıkar elde etmek amacıyla, bir kişinin, vatandaşı olmadığı ya da daimi olarak ikamet etmediği bir devlete yasadışı girişinin sağlanmasıdır.²

Göçmen: Uluslararası ölçekte, evrensel olarak kabul edilmiş bir “göçmen” tanımı bulunmamaktadır. Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, kendi özgür iradesiyle ve “kişisel rahatlık” sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu terim, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlamaktadır (GİGM, 2013: 55).

Gönüllü Dönüş: Kişinin özgür iradesine bağlı olarak menşe ülke, transit ülke veya üçüncü bir ülkeye destekli veya bağımsız dönüşüdür (GİGM, 2013: 55).

Gönüllü Geri Dönüş: Bu terim çoğu zaman mülteciler, savaş esirleri ve tutuklu bulunan siviller bağlamında kullanılır. Bu kişilerin menşe ülkelerine tamamen kendi isteklerine dayalı olarak dönmelerine işaret eder. Mültecilerin içinde

²2000 tarihli Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Protokolü, m. 3(a)).

bulunduğu kötü duruma çözüm olarak önerilen üç kalıcı çözüm yolundan birisi olan gönüllü geri dönüş, kalıcı çözüm yolları arasında en iyi ve en tercih edilen çözüm yolu olarak görülmektedir.

Hedef Ülke: Düzenli ya da düzensiz göç hareketlerinde, varılacak hedef konumundaki ülkedir.

İdari Gözetim: Bir devletin yetkili idari makamı tarafından bir kişiyi özgürlüğünden mahrum bırakmak üzere alınan tedbirdir. Birçok ülke mevzuatında, düzensiz durumdaki göçmenlerin ülkeye varışlarında veya ülkeden ihraç edilmeleri amacıyla idari gözetim kararı alınmaları öngörülmüştür.

İkincil Koruma: Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri döndüğü takdirde ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek; işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak; uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen uluslararası koruma biçimidir (YUKK, Md. 63).

İnsan Ticareti: “Kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidiyle ya da diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, gücünü kötüye kullanma ya da kişinin hassasiyetinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkasına kazanç ya da çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması ya da teslim alınmasıdır.”³ İnsan Ticareti Mağduru ise insan ticareti suçuna maruz kalan her türlü gerçek kişiyi ifade eder.

“BM Kara, Deniz ve Hava Yolu ile İnsan Kaçakçılığının Önlemesine Dair Protokolde” ise insan kaçakçılığı: “Bir kişinin vatandaşı ya da daimi ikamet izni olmadığı bir ülkeye direk veya dolaylı yollarla herhangi bir maddi çıkar elde etmek gayesiyle yasadışı yollardan sokulması” olarak tanımlanıyor (www.un.org, 2004). Diğer yandan “BM İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadınların ve Çocukların Ticaretinin Önlenmesi, Durdurulması ve Cezalandırılmasına Yönelik Protokol’e göre insan

³2000 tarihli *Organize Suçlarla Mücadeleye İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretini, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretini Önleme, Durdurma ve Cezalandırmaya İlişkin Birleşmiş Milletler Protokolü*, m. 3(a).

ticareti: Kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanıma tehdidi veya zorlamanın diğer biçimleri, kaçırma, hile aldatma, gücü veya hassas bir durumu kötüye kullanma veya başkası üzerinde kontrolü olan kişilerin rızasını kazanmak için kendisine veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla, kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, nakli, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar, asgari olarak, başkalarının fuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi köleliği veya kölelik benzeri uygulamaları, kulluğu veya organ naklini içerir (Madde 3-a, BM 2004).

Kabul ve Barınma Merkezleri: Uluslararası koruma başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden barınma ihtiyacını kendisi karşılayamayanların barınma, iâşe, sağlık, sosyal ve diğer ihtiyaçlarının karşılanacağı merkezlerdir. Merkezlerde özel ihtiyaç sahiplerinin barındırılmasına öncelik verilir (YUKK, Md. 95).

Mülteci: 1951 Cenevre Sözleşmesine uygun olarak, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişilerdir (YUKK, Md. 61).

Bugünkü anlamda hem Dünyada hem Türkiye’de mülteci hukukunun temeli 1951 tarihli Cenevre sözleşmesidir. Türkiye, mülteci korumasının sadece Avrupa’da (Avrupa Konseyi üyesi olan ülkeler ile Bakanlar Kurulunca belirlenebilecek diğer ülkelerde) meydana gelen olaylar nedeniyle iltica talep kişiler açısından sağlanma yükümlülüğü altında olunmasına işaret eder. Ülkemizin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne uygulamakta olduğu coğrafi kısıtlama, söz konusu sözleşmenin 1(B) maddesi uyarınca sözleşmeye taraf devletlere tanınmış bir haktır (SETA,2011: 16).

Türkiye, coğrafi kısıtlamanın uluslararası koruma arayan kişilere kalıcı çözümler sağlanmasının önünde bir engel teşkil etmediğini, YUKK uyarınca Avrupa ülkelerinden gelen mülteciler veya Avrupa dışındaki ülkelere gelen uluslararası koruma başvuru ve statüsü sahipleri Türkiye’de buldukları süre boyunca aynı hak ve hizmetlerden yararlanabildikleri görüşündedir (GİGM, 2013: 50).

Özel İhtiyaç Sahibi Kişi: Uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi kişilerden; refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişidir (YUKK, Md. 3 [l]).

Refakatsiz Çocuk: Sorumlu bir kişinin etkin bakımına alamadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye'ye gelen veya Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuktur (YUKK, Md. 3[m]).

Şartlı Mülteci: Türkiye'ye Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişidir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilmektedir. (YUKK, Md. 61).

Transit Göç: Bir ülkeden başka bir ülkeye gitme amacıyla transit olarak diğer bir ülkede (transit ülkede) bulunma durumu "transit göç" ve transit geçen göçmenlere de "transit göçmen" adı verilmektedir (GİGM, 2013;61).

Uluslararası Göç: Kişilerin daimi olarak yerleşmek ya da belirli bir süre yaşamak üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılarak bir başka ülkeye geçici ya da kalıcı olarak gitmeleri şeklinde tanımlanabilir. Göç kavramı, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirmeleri sonucunu doğuran nüfus hareketlerini ifade etmektedir. YUKK'ta göç "yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade düzensiz göçü ve uluslararası korumayı" içermektedir (YUKK, Md. 3 [1])

Uluslararası Koruma: Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerini içermektedir (YUKK, Md. 3[r]).

Uyum: Göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreci ifade etmektedir. YUKK çerçevesinde uyum, toplumun ve göçmenin karşılıklı ve aynı ölçüde çaba göstereceği iki yönlü dinamik bir ilişki

olarak ve göçmenlerin kendileriyle ilgili konularda edilgen olmadığı aktif katılımcı bir süreç olarak planlanmakta, uyum programları ise isteğe bağlı faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (YUKK, Md. 96).

Vatansız Kişi: Hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişidir(YUKK, Md. 3[ş]).

Vize: Türkiye’de en fazla doksan güne kadar kalma hakkı tanıyan ya da transit geçişi sağlayan izni ifade eder (YUKK, Md. 3 [t]).

Yabancı: Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişidir (YUKK, Md. 3 [v]).

Herhangi bir göçün veya göçmenin söz konusu göç çeşitlerinden hangisine girdiği, tanımı yapanın bulunduğu yere veya kim olduğuna göre değişmektedir. Örneğin Türkiye’de transit göçmen olarak nitelendirilen göçmenler, Avrupa’da iltica talebinde bulduklarında Avrupalılar tarafından sığınmacı olarak nitelendirilmektedir (Yılmaz, 2011:5).

Söz konusu kavramların tanımları içinde Suriye’den kitlesel akınla gelenler bir veya birden fazla tanımın aynı anda objesi olabilmektedirler. Bu tanımlar içinden Türkiye’de Suriyeli mültecilerin statüsü “geçici koruma” sağlananlar olarak tanımlansa da uluslararası hukuk çerçevesinde farklı tanım dâhiline girmeyecekleri garanti edilemez. Buldukları yer, pozisyon, yön diğer göç halindeki insanlarda olduğu gibi onların statüsünü belirlemeyebilmektedir. Örneğin Türkiye’den Avrupa’ya gitmek üzere yola çıkanlar Suriyeli mülteciler olarak adlandırılırken AB sığınmacılar tanımı kullanmakta ancak Kuzey Afrika’ndan geçenler kıtaya geçenler için mülteciler tanımı kullandıkları göze çarpmaktadır.

1.2. Mülteci Hukuku’nun Gelişimi

Uluslararası hukukun unsurlarından birisini oluşturan mülteci hukuku, insanlık tarihinin en eski zamanlarına kadar uzanmaktadır. İnsanların bir arada yaşamaya başlamaları; baskı, şiddet ve zulüm gibi kavramları beraberinde getirmiştir. Söz konusu kavramların sosyal hayattaki varlığı ise, bunlara maruz kalan kitlelerin yer değiştirmeleri sorununun, uluslararası alanda düzenlenmesini gerektirmiştir. Konuyla ilgili çalışmaların sonucunda ortaya çıkan kurum ve kuruluşlar, günümüz mülteci hukukunun temelini oluşturmaktadır (Ergüven ve Özturanlı, 2013:1).

1951 Sözleşmesinin mülteci statüsü tanımıyla ilgili olarak farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bir ülkeden göçmek zorunda kalmış kişinin mülteci olarak kabul edilmesi için ulaştığı ülkedeki yetkili makam tarafından mülteci olarak tanınmasıyla mı doğduğu yoksa 1951 sözleşmesi çerçevesinde mülteci tanımı şartlarının oluşmasıyla mı doğduğu tartışma konusudur. Bir görüşe göre mültecilik statüsünün kazanılması anı, statünün resmi olarak varış ülkesi tarafından tanınmasıyla değil, kişinin mülteci olmasını gerektiren şartların mevcut olmasıyla gerçekleşmektedir. (Altınışik, Yıldırım, 2002: 23). Bu konuda BMMYK'nın yaklaşımı “Bir insan, 1951 Sözleşmesindeki tanımın öngördüğü kriterleri karşılar karşılamaz sözleşmedeki anlamıyla mülteci sayılır (Ercoşkun, 2016: 23).

1951 Sözleşmesi'ne göre; “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyenler şahıslar “ mülteci” olarak tanımlanmaktadır (Ergüven ve Özturanlı,2013: 14).

1.3. Mülteci Hukuku ve Suriyeli Mülteciler

Mülteci ve onu çevreleyen kavramlar açısından Suriye'deki iç savaş sonrası Türkiye'ye sığınan Suriye vatandaşları, uluslararası hukuk tanımına göre mülteci olarak kabul edilmektedir. Çünkü mülteci “ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba üyeliği ve politik düşünceleri nedeniyle” kişinin ülkesinde yaşayamaz hale gelmesi, haklı bir zulüm korkusu nedeniyle ülkesinden ayrılmaya zorlanması ve başka bir ülkeye sığınmasıdır. Dolayısıyla mültecilik konusunda kişinin bir seçimi söz konusu değildir, doğrudan yaşamına yönelik bir tehdit söz konusudur ve kişi ülkesinden, dilinden, kültüründen ve köklerinden ayrılmaya zorlanmıştır. Bu nedenle uluslararası korumanın öznelere sığınmacı ve mültecilerdir. Suriye'den Türkiye'ye sığınanlar da bu tanımı karşılamaktadırlar.

Suriyeli mülteciler iç savaş ortamından hem dininden (mezhep) dolayı, hem dâhil olduğu etnik gruptan dolayı hem de siyasi düşüncesinden dolayı (mevcut yönetim tarzının baskıcı tarzı) zulme uğrayacağını düşüncesiyle kendi ülkesinden başka bir ülkeye geçici bir süre için veya sürekli göç eden şahıslardır.

BMMYK'nın "Bir insan, 1951 Sözleşmesindeki tanımın öngördüğü kriterleri karşılar karşılamaz sözleşmedeki anlamıyla mülteci sayılır" yaklaşımıyla örtüşmektedir. Suriye'deki iç savaştan kaçanlarda 1951 Sözleşmesi'ne göre; "ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyenler şahıslar konumundadır.

AFAD dâhil resmi kurumlarca uluslararası kurumlara verilen rapor ve bildirimlerde Suriye'den gelenler için "Suriyeli mülteci" kavramı kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tanımı da "Syrian refugees" yani "Suriyeli mülteciler" şeklindedir. ORSAM (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi) tarafından hazırlanan "Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası" raporunda:(ORSAM, 2013: 43) Suriye'den sığınanların mülteci mi misafir mi olduklarını tartışmakta ve ne tanımlama yapılırsa yapılsın Suriye'den gelenlere ilişkin mülteci tanımı ve kavramın getirdiği hak ve sorumluluklara riayet etmek gerektiğinin altı çizilmektedir. Söz konusu değerlendirmeler ışığında Suriye'den zorunlu göçle gelenler için hangi tanım kullanılırsa kullanılsın evrensel hukuka göre mülteci olarak kabul edilmeleri gerektiği görüşünde birleşilmektedir.

2. GÖÇ ve MÜLTECİLİK KURAMLARI

Her dönemde olduğu gibi yaşadığımız yüzyılda da dünyanın birçok devleti göçe maruz kalmaktadır. İnsanların neden göç ettikleri sorusu farklı disiplinler tarafından ele alınmış ve çeşitli teoriler üretilmiştir. Özellikle ekonomi, sosyoloji ve coğrafya alanlarında gelişen bu disiplinler arası çalışmalar, birleştirici teorilerin ortaya atılması ile disiplinler üstü bir değer kazanmıştır (Balta, 2014:5).

Göç, toplum yaşamıyla yakından ilgili politik, ekonomik, sosya-kültürel nedenlerden kaynaklanan çok sayıda kavramsal anlamı, olgusal düzeyi ve etkileri farklı biçimlerde tanımlanıp açıklanmaktadır. Göç, iki mekân arasındaki yer değiştirme, sosyal hareketlilik ve toplumsal değişme sürecidir (Çakır, 2011: 3).

Sosyolojik teorilerin aksine, coğrafya teorileri, nüfus hareketlerini, yani göçü de içine alan uzamsal hareketleri açıklamak için mesafe kavramı üzerine

odaklanmıştır. Bu teorilerin varsayımına göre mesafe, bölgeler arasındaki uzamsal ilişkileri hafifleten bir faktördür. Göç çekim teorisi de böyle bir coğrafi anlayışın yansımasıdır. Newton'un yerçekimi yasasına dayanarak, bu göç teorisi farklı bölgeler arasındaki göçün Newton modelindeki kütlelere benzeyen menşe ve hedef bölgelerdeki nüfus büyüklüğünün çarpımıyla doğru orantılı, iki bölge arasındaki mesafeyle ise ters orantılı olduğunu varsayar. Deneysel olarak, kütle ve mesafe kavramlarını farklı şekillerde tanımlamak mümkündür. Örneğin kütle kavramı nüfus büyüklükleri, istihdam veya gelir olarak tanımlanabilirken; mesafe kavramı da farklı bir sisteme göre ölçülebilir. Öklit (kuş uçuşu) yöntemiyle ya da var olan ulaşım ağı, zaman ya da ulaşımın maliyeti hesaba katılarak, yani birçok kütle faktörünün hesaba katılması sağlanarak, mesafenin farklı tanımları yapılabilmektedir (Balta, 2014: 511-514).

Göç araştırmalarına göre göçler oldukça karmaşık yapıya sahiptir. Çok etkenli ve çok sebepli olabilmektedir. Bundan dolayı da gönüllü ve zorunlu göçler arasında kesin bir ayırım yapmak güçtür Göçü, nedenleri (zorunlu ve gönüllü göç), amaçları (çalışma, sığınma) ve hedefe varmakta kullanılan yöntemleri (yasal, yasa dışı) gibi farklı kriterlere göre tanımlanabilmektedir (İçduygu ve Sirkeci, 1999:249).

Göçle ilgili **ilk kuramsal çalışmasının temeli Ravenstein'in endüstrileşme ve kentleşme olguları** üzerine 19. yüzyılın son yarısındaki endüstrileşmeyle birlikte gelişen iş imkânları ve endüstrileşmeye paralel gelişen ulaşım ağları, insanların Avrupa'nın içlerine ve Kuzey Amerika'ya doğru göç etmesine neden olduğu üzerinedir. Milyonlarca insan evlerini, topraklarını ve yaşamlarını daha iyi bir hayat için bırakıp, başka yerlere göç etmişlerdir (Çağlayan, 2016: 69).

Ravenstein'a göre, göçü yaratan ya da artıran diğer etkenler olarak kötü veya baskıcı yönetimler, olumsuz iklim koşulları ve ağır vergiler gibi olumsuzluklardan kaçış olarak ele almaktadır. Ancak, Ravenstein'a göre göçün temel nedeni ekonomik anlamda daha iyi olma isteğidir, bunun dışındaki diğer koşullar o kadar güçlü değildir ve hepsinden önemlisi insan sırf yer değiştirmek için de göç etmez.

Göçle ilgili **İtme-Çekme Kuramı** modelini geliştiren Ernest George göre göç, iki sebepten dolayı gerçekleşmektedir. Bunlardan biri "iten", diğeri ise "çeken" sebeptir. Ülkelerarası mesafe arttıkça göç azalmaktadır. Coğrafi mesafe insanların göç motivasyonunu olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Diğer bir faktör ise göç ile ortaya çıkacak olan taşınma masrafları, alışma süresi, sosyal güvenceler ve göç edilen ülkedeki alışma aşamasındaki masraflar oluşturmaktadır.

Göç edilen ülke hakkındaki bilgilerde ki bu iddiaya göre aradaki coğrafi mesafe arttıkça bilgiyi azalmakta, göç motivasyonunu da olumsuz yönde etkilemektedir (Hahn, 2010: 116).

Suriye'den Türkiye'ye kitlesel göçü tek başına ekonomik motivasyonla açıklamak mümkün olmasa da yakın diğer ülkelere göre bir tercih sebebi olması normal karşılanabilir. Ancak kısmen de olsa savaştan kaçanlar için Türkiye diğer ülkelere göre daha cazip imkânlarıyla gidecek ülke anlamında bir çekim merkezi olduğu iddia edilebilir. Söz konusu kuramların coğrafi mesafe olgusu ise Suriyeli mültecilerin ülkelerinde kaçışlarında en yakın ülke Türkiye'ye sığınmalarıyla açıklanabilir. .

Ravenstein'in teorisi üzerine çalışmalar yaparak "itme" faktörlerine göçmenleri göçe iten bütün faktörler kavramını 1960'lı yılların sonlarında dâhil eden Everett S. Lee, göç faktörlerini sosyal, siyasi, iktisadi ve savaş kaynaklı nedenler belirlemiştir. "Çekme" faktörlerini ise göçmen için göçeceği ülkede cazibe ve teşvik edici sebepler olarak belirlemiştir. Göçü kabul eden ülkede oluşan şartlar; siyasi istikrar, ülkenin iktisadi durumu gibi etkenler olabileceğini ileri sürmüştür (Hahn, 2010:117).

Beş Göç Tipi kuramında Petersen, göçleri doğal çevrenin yarattığı itme etkisiyle oluşan göçlere **ilkel göç** olarak tanımlamış, göçebe toplulukların dönemlik göçlerini de bu göç tipi içerisinde değerlendirmiştir. Kuraklık, kötü hava şartları gibi çevrenin yarattığı fiziksel zorluklardan kaynaklanan ve bu sebeplerle yaşanan toplu göçlerdir. Türklerin tarihsel olarak Orta-Asya'dan başlattıkları göçler örnek gösterilebilir (Çağlayan, 2016: 75)

Petersen, ilk göç tipinde ayırt edici özellik olarak doğanın yarattığı baskıyı kullanırken; ikinci göç tipi ise zoraki göçtür. Üçüncü göç tipi olan yönlendirilen göçte, sosyal durumun yarattığı baskıyı ayırt edici bir özellik olarak kullanmaktadır. Bu göçlerin serbest göçten farkı, temel bir belirleyenin varlığıdır. Oysaki serbest göç tipinde kişiler, topluluklar ve toplumlar üzerine uygulanan her hangi bir zorlayıcı durum ve itici bir güç yoktur. Petersen'in tipleştirdiği serbest göçte, göçmen kesin ve kararlı bir şekilde kendi göç kararını vermekte ve buna göre hareket etmektedir. Bu göç tipi büyük kitlesel göçleri değil, bireysel tercihlerle ilerleyen kişisel göçleri tanımlamaktadır (Çağlayan, 2016: 76)

Serbest göç tipine Suriye'deki iç savaştan kaçarak komşu ülkelere sığınan mültecilerin sığındıkları ülkelerden daha iyi koşullara sahip başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere diğer ülkelere gitme istekleri örnek gösterilebilir.

Petersen'nin "Kitlesele Göç" tanımına göre dünyadaki göçün üçüncü basamağı, teknolojik gelişmeye paralel ilerleyen göçlerdir. Petersen dünyadaki ulaşım yollarının ve imkânlarının gelişmesiyle, göçün kitlesele bir duruma geldiğini bu göç tipinin en belirgin ve diğer göçlerden ayrılan özelliğinin göçün kolektif bir olgu hâline gelmesi olduğunu dile getirmektedir.

Petersen'in çalışması, bireysel ve toplumsal göç motivasyonu ayırt etmesi, birden fazla faktörün göç analizinde kullanması, yönlendirilen ve zoraki göç ayırımını yapması ve özellikle çağımızda yaşanan çeşitli uluslararası göçleri (Suriye) açıklamaktadır (Çağlayan, 2006: 75).

Göç konusunda bireylerin kararları ve bu kararlara iten sebepler üzerine yoğunlaşan ve sosyal aktör olarak göçmeni ön plana çıkaran bir kuram **kesişen fırsatlar kuramı**dır. Bu kuram, göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki imkânlar ve bu imkânların miktarının önemi vurgulamaktadır. Kuramda, mesafe analiz diğer faktörlerden önce gelmektedir. Stouffer'a göre, göç çalışmalarında çekim etkisi üzerinde daha fazla durulmalıdır. İki farklı merkezdeki çekim etkileri, göç edilecek yerle çekim merkezi arasındaki mesafe dikkate alınarak analiz yapılmalıdır. Göç için katedilecek mesafede, aşılacak olan ulus-devletlerin sınırları ve bu sınır geçişleri, göç üzerinde olumsuz bir etkide bulunmaktadır.

Özellikle çağımızda kişileri ve kitleleri göçe yönelten fırsat olarak nitelendirilebilecek etmenlerin hayli farklılaştığı ve çoğaldığı açıktır. Özellikle de küreselleşme olgusunun etkileriyle birlikte, iş gücünün göçü ya da dolaşımı iyi eğitilmiş nitelikli kişilerin ucuza çalıştırılması şeklinde yürümektedir (Çağlayan, 2006: 77).

Dolayısıyla, Suriyeli bir bilgisayar mühendisinin Türkiye'deki yerli bilgisayar mühendislerinden daha ucuza çalışma isteği, işe alınmak için yeğlenme nedeni olarak görülmekte ve işverenler tarafından da bu yeğlenmektedir. Fakat vasıfsız bir Suriyeli göçmen işçi için Türkiye'deki kayıt dışı işler, ne kadar ve nasıl bir fırsattır? Bu fırsat olarak nitelendirilebilecek olan durum nasıl ve hangi araçlarla ölçülecek ve anlaşılmaya çalışılacaktır.

Küreselleşme olgusuyla birlikte, günümüzde daha da yoğunlaşan ucuz işgücü talebi ve bu süreci destekleyen yasadışı göçleri, bu kurama göre değerlendirebilmek, ölçmek ve anlamak gerçekten mümkün görünmemektedir.

Artık dünya coğrafyasının pek çok bölgesinde yaşanan bu durum, herhangi bir fırsatın değil daha çok çaresizliğin göstergesidir. Yaşanan çaresizliğin bir diğer görüntüsü de, kişilerin herhangi bir fırsatın varlığından ve bu fırsatın niteliğinden haberdar olmadan göçe yönelmeleridir.

İç göçlerin oluşmasında, “daha yüksek gelir, kentin kırsal kesime göre daha iyi ve rahat yerleşme olanağı” (Tatlıdil, 1993: 60) vermesi, etkili olmaktadır. Dolayısıyla ülkemizde daha iyi bir yaşam için İstanbul’a ya da bir yolunu bulup Almanya’ya göç etmek, varolan fırsatlardan ve bu fırsatların niteliğinden kaynaklanan bir durum olmaktan çok; alışkanlık, zorunluluk ve öğrenilmiş çaresizliğin tanıdık bir sonucu gibi görünmektedir.

Söz konusu bu kurama göre Suriyelerin iç savaş sonrası ülkemize yönelmesi de çaresizliğin bir göstergesi olarak ele alınabilir. Burada motivasyonda neyin zorlayıcı unsur olduğunun çok bir önemi olmadığı anlaşılmaktadır.

Göçle ilgili bir diğer kuram olan **Merkez-Çevre Kuramı**, bağımlılık okulu olarak da adlandırılmaktadır. Samir Amin, Immanuel Wallerstein, Andre Gunder Frank gibi bir çok düşünürü göre dünya, merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrılmış ve bu ikili dünya birbirine ekonomik temelde bağımlı olarak var olabilmektedir (Çağlayan, 2016: 79).

Modern ekonomiyle birlikte kapitalizmin de gelişmesine koşut bir durum olarak, bağımlılık ekonomik temeli kapitalist bağlara dönüşmüştür. Oysaki tarihsel perspektiften bakıldığında, kolonyal dönemde sömürgecilik ve kolonyal bağlar merkez ve çevre ülkeler arasındaki bağımlılığın temelini oluşturmuştur. Merkez çevre kuramının modern dünyadaki görünümü, kapitalizm ve ulus-devlet temelli işleyiştir.

Wallerstein’in yaklaşımı çerçevesinde merkez-çevre kuramına bakıldığında, merkez olarak adlandırılan ülkeler, ekonomik ve sosyal olarak gelişmiş ve genel olarak da kapitalist ilişkiler sistemini benimsemiş ülkelerdir. Çevre ülkeler ise bu kapitalist ağlar ve değerlerle kuşatılmış merkez ülkelere bağımlı olan ülkedir. Merkez ve çevre ülkeler, kapitalist değerler ve ekonomik zorunluluklar sistemi çerçevesinde karşılıklı olarak birbirlerine bağımlıdırlar.

Merkez-çevre kuramına göre çevre olarak adlandırılan ülkeler, merkez ülkeler için vazgeçilemeyecek ve merkez ülkelerin sürekli kapitalist gelişimi perspektifinde ihtiyaç duyulan bir konumdadırlar. Meydana çıkan bu ihtiyaç, aslında bağımlılık zincirini oluşturan iktidar mekanizmasının temel gereksinimidir. Kurulan bağımlılık sistemi içerisinde merkez ülkeler, ucuz işgücü, hammadde ve üretilen mamul malın pazarlanması için çevre ülkelere ihtiyaç duymaktadırlar. Çevre ülkelerden gelen hammadde, yine çevre ülkelerden gelen ucuz işgücüyle işlenerek maliyet düşürülmekte ve düşük maliyetli bu ürünler ülke içinde tüketilmekte ya da diğer ülke pazarlarına ihraç edilerek kapitalist sisteme bir geri dönüşüm sağlanmaktadır.

Kuramın temel işleyişi çerçevesinde, merkez ülkeler var olan kapitalist birikimlerini geliştirmek ve mükemmelleştirmek için çevre ülkelere ihtiyaç duyarlar. Çevre ülkeler de, kapitalist gelişimlerini tamamlama ve ekonomik refahlarını yükseltmek için merkez ülkelerle bu tip bir ilişki sistemine dâhil olmaktadır. Net bir şekilde görüldüğü üzere, bağımlılık tüm gelişmişlik ve az gelişmişlik kriterlerine göre olsa da sadece tek taraflı değildir. Çünkü kurama göre gerek merkez olarak kabul edilen gerekse de çevre olarak kabul edilen ülkelerin, çeşitli bağlamlarda ve yapılarda birbirlerine ihtiyaçları vardır (Çağlayan, 2006: 78).

Göç olgusunu merkez çevre kuramına göre, günümüzdeki boyutları ele alındığında, kapitalist ağlarla kurulan merkez çevre ilişkisi özelinde, merkez ülkelerin ucuz işgücü ihtiyaçlarını karşılamak için, hayli sınırlayıcı da olsa, göçmen kabul politikalarını işlettiklerini gözleyebiliriz. Günümüzde uygulanan göçmen kabul politikaları birçok ağır ön şartlar gerektirmektedir. Aranılan bu ön şartların temelini ise hünerli, iyi yetişmiş, kalifiye eleman olmak oluşturmaktadır. Merkez ülkelerde, çevre ülkelerden gelen bu tip elemanlar düşük ücretle çalıştırılmakta, böylece de üretim maliyetleri düşürülmektedir (Çağlayan, 2006: 81).

Çevre ülkelerden merkeze doğru akan göç olgusunun bir diğer görüntüsü de vasıfsız işçilerin göçüdür. Merkez ülkeler, emek yoğun sektörlerde kendi ülkesinin vasıfsız işçisinden daha ucuza çalıştıracığı, vasıfsız işçileri de göçmen olarak kabul etmekte ve/veya bu işçileri kaçak göçmenler arasından temin ederek çalıştırmaktadır. Bu durum da, üretim maliyetini düşürmeye yönelik bir uygulamadır. Fakat gelişen ekonomik küreselleşmeyle birlikte, özellikle son on yılda bu durumun tersine döndüğünü gözlenmektedir. Artık ucuz işgücü sermayenin ülkesine, merkez ülkeye gitmiyor, tam tersine sermaye, girdi ve işçilik maliyetlerinin ucuz olduğu ülkelere gidiyor (Çağlayan, 2006: 81).

Merkez ülkelerden çevre ülkelere akan bu sermaye ve bilgi birikimi temel olarak kapitalist ilişkilerin yoğunlaşp daha da derinleşmesini sağlamaktadır. Karşılıklı olarak merkez ve çevre ülkeler arasındaki bağımlılık ilişkisini de derinleştiren bu durum, çevre ülkede de bir takım değişimlere yol açmaktadır. Merkez ülkelerdeki kapitalist firmaların çevre ülkelerde kurdukları fabrikalar ve bu fabrikalarda çalışan işgücü, çevre ülkedeki geleneksel üretim mekanizmalarını ve sistemlerini zayıflatmaktadır. Zayıflayan üretim mekanizmaları ve geleneksel üretim etkinliklerinden kopan yeni işçiler, ucuz emek piyasasına katılmakta ve bu piyasayı canlı tutmaktadır. Bu gelişmeler çerçevesinde, ucuz işgücüne olan talep, kadın ve çocuk işçiliğine duyulan ihtiyacı da artırmakta ve bu ihtiyaca yönelik olarak çalışma hayatına katılan kadınlar da ataerkil aile yapısı başta olmak üzere, toplumsal yapıda birçok değişime ve dönüşüme neden olmaktadır. Bahsedilen bu kapitalist işleyiş, çevre ülke içinde de bir göçe neden olmaktadır (Çağlayan, 2006: 81).

İşgücüyle kapitalist etkileşim arasındaki bu ilişki sistemi, aslında küreselleşme olgusunu ve küresel çağda işgücünün hareketine işaret etmektedir. Çünkü merkez kapitalist ülkeler ile onların çevresinde gelişmekte olan ülkeler arasında küresel kapitalist bağların kurulduğu ve yaşandığı tarihsel bir gerçektir. Fakat küreselleşmenin hızlı bir şekilde gelişmesi ve bu gelişmenin ortaya çıkardığı bir sonuç da, merkez çevre olarak adlandırılan ülkelerin görüntüsünde yaşanan değişimdir. Günümüzde tek kutuplu ve tek boyutlu olarak yaşanan ilişki sistemleri merkez ve çevre görüntüleri netliğini kaybetmektedir. Çünkü gerek politik ve kültürel küreselleşme gerekse de ekonomik küreselleşme, merkez olarak adlandırılan ülkelerin varlığı yerine ulus aşırı şirketleri koymuştur. Artık sadece herhangi bir ulus-devlete ait sermayenin güç kaybetmesi ya da böyle sermaye gruplarının yok olması, bu süreci hem desteklemekte hem de hızlandırmaktadır (Çağlayan, 2016: 82).

Bu gelişmeler de, işgücünü hem harekete zorlamakta ve hem de bu hareketin yarattığı rekabet özellikle kadın ve çocuk işgücünün sömürülmesine yol açmaktadır. Rekabet nedeniyle en fazla suiistimal edilen kadın ve çocuk emeğidir. Kadınların daha ucuz ücretlerle istihdam edilmesi, tercih edilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu konuda özellikle evlenmemiş kız çocukları veya çocuksuz kadınların rekabetin en fazla olduğu tekstil alanında eskiden beri tercih edildikleri gözlenmektedir (Çağlayan, 2016: 82).

Everett Lee'nin **Göç Sistemleri Kuramı**'na göre iki ya da daha fazla ülke karşılıklı olarak göçmen değişimi başlatır. Bu değişim ilişkisi komşu ülkeler arasında olabileceği gibi birbirine uzak ülkeler arasında olabilmektedir. Örneğin, 2. Dünya savaşı sonrası Türkiye ile Almanya arasında başlatılan işgücü göçü. Genel anlamda göç veren ve alan iki ülke arasında, göç ilişkisinden önce bir ilişki mevcuttur (Castles ve Miller, 1998: 23–24).

Göç sistemleri kuramına göre, göçmenlerin kendi aralarında göç ve yerleşim sorunlarıyla baş edebilmek için geliştirdikleri gayri resmi sosyal ağlar mevcuttur. Bu sosyal ağların oluşmasını sağlayan ve aynı zamanda göçmen ağlarının taşıdığı temel değerler “kültürel sermaye” ve “sosyal sermaye” olarak adlandırabilecek referans noktalarıdır.

Temel olarak bir göç sistemi birbirine insan akışı ve karşı-insan akışlarıyla bağlı iki ya da daha fazla mekân, genelde ulus-devlet içerirler. Bağımlılık kuramları ile dünya sistemleri yaklaşımları genişletilirse, göç sistemleri kuramları insanlardan ziyade ülkeler arasındaki bağlantıların varlığı üzerine, mesela ticaret ve güvenlik anlaşmaları, kolonyal bağlarla mal, hizmet, bilgi ve fikir akışlarına vurguda bulunmuşlardır.

Göç sistemleri kuramı süreçler üzerine yoğunlaşmaktadır. Hareket bir defalık bir olay değildir, aksine zaman içinde bir olaylar silsilesini barındıran aktif bir süreçtir. Göç hareketleri dinamikleri kuramlaştırılması, hareketin çizgisel, tek yönlü, itici ve çekici, neden-sonuç hareketi olduğu hususundan, göçün içindeki bir parçada görülen değişimin bütün sistemleri etkilediği, döngüsel, birbirine bağlı, gelişim anlamında karmaşık ve kendi kendini değiştiren sistemler üzerine vurguda bulunan düşüncelere yönelmektedir. Mesela bu hipotez, uluslararası göçün bir kez başladı mı neden kendi-kendini besleyen bir süreç hâline dönüştüğünü kısmen açıklamaktadır. Lee ilk olarak göçlerin karakteristik temel ortak özelliklerini ortaya koymaya çalışmış ve bunun için de göçe ait itici ve çekici faktörleri saptamış, analizine temel oluşturacak dört temel faktör belirlemiştir (Çağlayan, 2016: 72)

Bunlar,

1. Yaşanan yerle ilgili faktörler,
2. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
3. İşe karışan engeller,
4. Bireysel Nedenler (Yalçın, 2004: 30).

Ulus devletlerarasındaki ekonomik eşitsizlikler ve göç alan ülkelerin kabul etme siyasaları gibi önemli etmenler bağlamında bireyler, hane halkları ve aileler kalış veya gidiş alternatifleri, çıkış, fikirlerini ifade etme ve adaptasyonun çeşitli biçimleri ile başa çıkmak amacıyla stratejiler geliştirirler. Son olarak sistem kuramcıları toplumsal ağ kuramını güçlü bir biçimde uygulamıştır. Bir ağ, bir bireysel ya da kolektif aktörler; bireyler, aileler, şirketler ve ulus-devletler- bütünü olarak ve onları birleştiren ilişkiler anlamında tanımlanır (Çağlayan, 2006: 84).

İlişkiler Ağı (Network) Kuramı'na göçmenlerin göç ettikleri ülkede kurdukları, aynı zamanda göç alan ülke ile göç veren ülke arasında da kurdukları sosyal ağların varlığı ve bu ağların, süregiden karşılıklı göçler üzerine olan etkisi oluşturmaktadır. Bu ağlar hemen her tür sosyal temele ve değişkene bağlı olarak kurulmuş, güçlü ve zayıf ağlar olabilir. Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır.

Wilpert'e göre ağ teorisi ve göçmen ağı şu şekilde çalışmaktadır. Öncü göçmenler öncelikle göç veren ve alan toplumları birbirine bağlayan bir altyapı oluştururlar ve bu bağlantı göç veren toplumdaki diğer bireylere göçme olanağı sağlar. Yeni göç dalgaları, kurulmuş bu ağı harekete geçirir ve sonradan göç edenler ilk gelenlerin tecrübelerinden yararlanırlar. Zamanla göç kendi kendini devam ettiren bir hâl alır (Çağlayan, 2006: 85).

Yapılan bu tanımlamalarda kullanılan ölçütlere ek olarak, ekonomik ve siyasi bağlar da göz önüne alınmalıdır. Kurama göre asıl üzerinde durulması gereken konu, hem ağın içeriği hem de ağın kurulmuş olmasıdır. Fakat burada önemli olan nokta, ağın içeriğinden ziyade ağın varlığıdır. Çünkü kurulan ağın içeriği daha sonra kendini geliştirerek farklı alanlara kaymakta ve ağ giderek daha karmaşık hâle gelmektedir. Bu durumun en güzel örneği Almanya'ya göç eden Türk işçilerin kurduğu göçmen ilişkiler ağında görülebilir. İlk dönemlerdeki ağın içeriği, Türkiye'den Almanya'ya göç edenlerin uyum sağlamasını kolaylaştıran, iş ve kalacak yer bulma gibi ilksel durumlara yönelik iken, günümüzde ise, hâlâ bu ilksel durumların varlığının yanında ekonomik ilişki ve Almanya siyasetinde etkin olma gibi noktalara da kaymıştır.

Gurak ve Caces'a göre var olan göçmen ilişkiler ağının bir başka özelliği de, ağın örgütleniş biçiminin üst düzey bir örgütlenme, komplike bir sistem olması

zorunluluğunun olmayışıdır. Ağlar ilk aşamada pek çok farklı ihtiyaçtan kaynaklanarak kendiliğinden oluşur ve zaman içerisinde yine kendiliğinden gelişir. Tabii ki bu ilişkiler ağının gelişimini destekleyen bir etken de, göçün sürmesi ve göçün desteklenmesidir. Çünkü ilk göç aşamasıyla kurulan sosyal ağ sonraki göçlerle güçlenerek büyür ve devam eder (Yalçın, 2004: 49).

Burada vurgulanması gereken bir diğer nokta da, göçmen ağının varlığının göçü destekleyip, potansiyel göçmenleri göç için olumlu etkilemesidir. Kurulan ilişkiler ağı sayesinde göçün gerek ekonomik maliyeti, gerekse de sosyal maliyeti hayli düşmektedir. Göç edilen ülkedeki göçmen ağlarının varlığı sayesinde ekonomik yükler, yardımlaşma mekanizmaları ve bürokratik olayların hızlandırılmasıyla azalmaktadır. Yine aynı yardımlaşma mekanizmaları ve yeni gelen kişilerin yalnızlık hissinden kurtulmalarıyla sosyal maliyette de bir düşüş yaşanmaktadır. Sonuç olarak kurulan ağla yaşanan ve süregiden göç arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur.

Ağın göçmenlerin sosyal uyumuna yönelik etkilerine bakıldığında, hem olumlu hem de olumsuz yanları görülmektedir. Göçmen ağının varlığının, yeni gelen göçmenin sosyal uyumunu kolaylaştırdığı açıktır; fakat bazı durumlar ve örnekler bunun tam tersinin de mümkün olduğunu göstermektedir. Göçmen ilişki ağları ve var olan bu sosyal ağların içeriği sayesinde, göç edilen yeni ülkedeki hayata göçmenlerin yumuşak bir geçişi ve uyumu söz konusudur (Çağlayan, 2006: 86).

Göçmenleri uyuma götüren temel süreçlerden bir tanesi de okul sürecidir. Göçmen ağının varlığı ve etkisiyle göçmen çocukların erken bir dönemde okulla buluşması söz konusudur. Göçmen çocuklar ve aileler için yaşanan bu okul süreci sosyal uyum konusunda çok önemli bir faktördür.

Ortaya konmaya çalışılan bu etkilerin yanında, göçmen ağlarıyla birlikte geliştirilen bazı değerler, göçmenleri ve göçmen ailelerini de etkilemektedir. Yaşanan bu etkilerden bir tanesi de, göçle geline ülkede göçmen ailelerinin var olan ataerkil aile formasyonlarında belli kırılmaların gözlenmesidir. Daha önce belirtildiği üzere, küreselleşme sürecinin işgücü üzerindeki etkilerinden bir tanesi de, ucuz işgücüne olan aşırı taleptir. Bu talebin yarattığı sonuç ise kadınların ve çocukların çalışma hayatının içerisine itilmesidir. Göçmenlerin daha fazla kazanç sağlama istekleri, göç ettikleri ülkede tutunma ve yaşama istekleri kadını iş hayatına sokmuş ve aile formasyonu içerisinde gerek sosyal gerekse de ekonomik bir yeniden yapılanmaya götürmüştür. Buna göre denilebilir ki, göçün oluşturduğu ilişkiler ağları

sadece göçmene destek hizmeti vermekle kalmıyor, aynı zamanda toplumsal rollerin yeniden üretimini sağlıyor (Abadan ve Unat, 2002: 19).

Göçmen ağının göçmenler üzerindeki bir diğer etkisiyse, içinde buldukları toplumdaki yalıtma, kendi grubunun içine kapanmadır. Ağın varlığı sayesinde tüm ihtiyaçlarını kendi grubu içerisinde karşılayan yeni göçmen kişiler, daha çok kendi grubunun içine kapanmakta ve göç ettiği ülkedeki halkla temastan kaçınmaktadır. Pek çok filme, belgeye ve bilimsel çalışmaya konu olan Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin durumu, bu uyumdan uzaklaştıran sürece örnek olarak gösterilebilir. Çünkü Almanya’da yaşayan Türk göçmenler arasında hâlâ Almanca bilmeyen, yaşadığı Türk mahallesinden dışarıya çıkmamış ve bunlarla da öğünen pek çok insanın varlığı bilinmektedir. Bu durum da, göçmen ağı ilişkiler sisteminin, tam anlamıyla kişileri nasıl kendi kültürünün içerisine kapatıp, göç edilen ülkenin beklediği uyumdan uzaklaştırdığını göstermektedir (Yalçın, 2004: 53–54).

Jeff Crisp uluslararası göçmen ağlarının birçok etkisini ve işleyişini dört ayrı kısımda incelemektedir. Crisp’e göre uluslararası göçmen ağlarının ilk etkisi bilgiye yöneliktir. Kurulan ağ potansiyel göçmenler için önemli bir bilgi kaynağıdır ve ağ göçe katılacak kişileri bilgiyle desteklemektedir. Bu bilgi akışı, potansiyel göçmenin nasıl gideceğini, yani transferi ayarlama, ülkeye girişte gerekli olan belgeleri temin etme, farklı ülkelerde göçmenlik yasalarıyla ilgili bilgi verme, gözüne alma ve sınır dışı etme gibi hukuksal konularda bilgilendirmeye yöneliktir. Varolan göçmen ilişkiler ağının ikinci etkisi, potansiyel göçmenin ülkesinden ayrılıp hedef ülkeye gitme maliyetini karşılama ve bu maliyeti en aza indirmeye odaklıdır. Bir diğer ifadeyle göçmen ilişkiler ağı, yeni göçmenler için finansal bir destek kaynağı olarak da iş görmektedir (Crisp, 2006: 6–7).

Crisp’e göre uluslararası göçmen ağının bir diğer etkisi, illegal göçü artırma ve illegal göçün organizasyonuna zemin hazırlamaktır. Göçmen ilişkiler ağı bir ülkeden diğerine göç edecek olan kaçak göçmenler için gerekli olan alt yapı organizasyonunu yapmaktadır. Ağın son etkisi ise varılan ülkedeki desteğe yöneliktir. Kurulan ağ göçmenlerin ilk geldikleri dönemdeki geçimlerini sağlamakta ve yeni gelenleri bu bağlamda desteklemektedir (Çağlayan, 2016: 88).

Kurama genel çerçeveden tekrar bakıldığında, göçmen ağlarının ekonomik, sosyal, psikolojik, kültürel bağlamda olumlu ve olumsuz olmak üzere pek çok etkisi olduğu açıktır. Ortaya konmaya çalışılan perspektif çerçevesinde, göçmen ağlarının altı önemli işlevi vardır.

Öyle ki, göçmenleri, göçün verdiği rahatsızlıktan ve masraflardan önemli ölçüde rahatlatır, göçmenleri içine girdikleri toplumdan yalıtırlar ve onların kendi yurtlarıyla ilişkilerinin devamını sağlarlar, göçün başlangıcını ve hedef yerini etkileyerek önemli ölçüde kimlerin göçeceğini belirlerler, göçmenlerin gittikleri yerlerde uyumları için kolaylık sağlarlar, kendi anayurtlarındaki potansiyel göçmenler ve ağa yeni katılanlar için yabancı toplumdaki fırsatlar ve resmi yapılanmalar hakkında haber kanalları gibi hizmet verirler, göçün hızını ve büyüklüğünü önemli oranda belirlerler. Görüldüğü üzere, ilişkiler ağı kuramı, göçmen üzerinden göçü anlamaya çalışarak diğer kuram ve modellerden bir farklılık ortaya koymaktadır.

Neoklasik Göç Kuramı makroekonomik analizi, uluslararası işgücü göçü devletlerarasındaki maaş farklılarından dolayı ortaya çıkmıştır ve işgücü göçünün başlamasında önemli bir rol almaktadır. Gayet maaşlar arasındaki farklılıklar giderilebilir ise işgücü göçünün de azalmasından hatta ortadan kalkmasından yana büyük adımlar atılmış sayılabilir. Maaşların eşit seviyeye getirilmesi, insanların daha fazla maaş ve aradaki farkı kapatmak için başka ülkelere göç etme sebebini ortadan kaldıracaktır. Devletlerin işgücü göçü üzerindeki etkisi ise işgücü pazarı ve uygulamış oldukları ekonomi politikaları ile doğru orantılıdır. Böylece devletler, hem gönderen ülke hem de işgücü göçüne maruz kalan ülkelerin üzerinde etkilerini göstermiş olurlar.

Neoklasik mikroekonomide analiz edilecek birim, toplumun en küçük ferdi olan insan, yani bireylerdir. Mikro ekonomik yaklaşıma göre ülkeler arasındaki farklı maaş seviyeleri işgücü göçü için yeterli açıklama değildir (Hahn, 2010: 12).

Çalışma şartları ve şekilleri de mikro-ekonomik değerlendirmelere dâhil edilmelidir. Başka bir ülkede gelir seviyesinin ve çalışma şekillerinin bulunmuş olduğu ülkeden daha iyi olması, bu ülkeye göç ihtimalini arttırmaktadır. Ayrıca çalışma şartları, teknik imkânlar veya sosyal güvenceler gibi şartlarda işgücü göçünün artmasına sebep olabilmektedir. Fertlerin karar verme mekanizmaları gelir-gider hesabından sonra devreye girer ve etkisini ona göre gösterir. Makroekonomik akımda da olduğu gibi devletler pazarları etkileme güçleri ile işgücü göçüne müdahale edebilir. Bu da maaşları yükseltip, gelirler arasındaki dengesizliği ortadan kaldırmakla mümkün olabilir.

3. KAVRAMSAL OLARAK SURİYELİ MÜLTECİLERİN SOSYAL UYUMU

Türkiye'deki Suriyeliler açısından dikkate alınması gereken en önemli konu Suriye'de istikrarın kısa vadede sağlanamayacağı öngörüsünden hareketle, Suriyelilerin uzun bir süre daha Türkiye'de kalmaya devam edecek olmasıdır.

Suriyeli mültecilerin önemli bir bölümünün ülkelerine geri dönmeyecekleri kabulü çerçevesinde, toplumsal entegrasyonları süreci hızlandırılarak topluma kazandırılmaları hatta uyum süreci iyi yönetildiğinde ülkede ekonomik büyüme ve gelişme kaynağı olabileceği ileri sürülmektedir (AFAD, 2013: 14).

Suriyeli mülteciler için bir entegrasyon modeli oluşturmak gerektiği açıktır ancak tüm model ve teorilere göre göçmenlerin gittikleri yerde iki temel ihtiyaçları olduğunu ve davranışlarına yön veren güdülerin bunların giderilmesine yöneldiğini sonucu çıkarılmaktadır. Birincisi bir iş sahibi olmak, ikincisi kültürel yönden kabul görmedir. Sonuç olarak diyebiliriz ki göçmenler buldukları ülkede daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek adına sürekli bir arayış içerisindeyler. Bu, bazen o topluma tamamen uyum sağlama şeklinde gerçekleşirken, bazen de kendi etnik grubuna daha sıkı bağlanmak şeklinde gerçekleşmektedir (Yılmaz, 2011: 12).

Mültecilerin entegrasyonu, göç alan ülkede, yeni üyeler ile yerleşik üyeler ve gruplar arasında çok büyük bir gerilim olmadan göçmenlerin topluma dâhil edilmesidir. Bu bağlamda göçmenler özellikle çalışma yaşamına buldukları katkıdan ve vergi ödemelerinden dolayı ekonomik yapıda yer almaktadırlar. Topluma yeni katılan üyeler bir işte çalıştıkları, ekonomiye katkıda buldukları, vergilerini ödedikleri ve yasalara uygun davrandıkları sürece sisteme entegre olmuşlardır. Bu üyelerin çok iyi dil bilmeleri ya da içinde buldukları toplumun kültür ve geleneklerine uyum sağlamaları ya da bu toplumun üyeleri ile bağlantı kurmaları ve etkileşim içinde olmaları da gerekmemektedir. Dil bilmeden ve iletişimde bulunmadan da bu göçmenler toplum içinde sistemle uyumlu olarak yaşamlarını devam ettirebilmektedirler. Fakat sistem entegrasyonundan farklı olarak, sosyal entegrasyon göçmenlerin yeni topluma entegre olmasını sadece ekonomi kurumu ya da yasal sorumluluklar açısından değil, diğer alanları da kapsayacak şekilde ele almaktadır.

Sosyal entegrasyon alanı dört boyutta ele alınmaktadır: kültürleşme, sosyal-ekonomik-politik konum, etkileşim ve kimlik. Sosyal entegrasyon bu dört boyuta ve bunlar arasındaki etkileşim olarak ele alınmaktadır. Bu dört boyut ise kısaca şu şekilde tanımlanabilir. Kültürleşme, gelenekler, dil gibi çeşitli konularda yeni toplumun kültürü ile etnik kültürün etkileşimidir. Sosyal-ekonomik-politik konum, topluma yeni katılan bireyin sosyal, ekonomik ve politik konumu ve haklarını içermektedir. Etkileşim, topluma yeni katılan üyelerin kendi toplumu ve yeni toplumun üyeleri ile olan etkileşimlerini içermektedir. Kimlik ise kişinin toplumsal yaşam içinde kendisini nereye ait hissettiği bağlamında ele alınmakta ve kişi tarafından duygusal anlamda oluşturulduğu için de sosyal kimlik kavramına yakın bir anlam taşımaktadır.

Bu dört boyutun gerçekleşme biçimine göre de entegrasyonun dört farklı biçimi ortaya çıkmaktadır. Bunlar, etnik kültüre uyumun baskın olduğu durum 'segrasyon', yeni kültüre uyumun baskın olduğu durum 'asimilasyon', her iki kültüre de uyumun olduğu durum 'çoklu entegrasyon' ve her iki kültürün de reddedildiği durum 'marjinalleşme'dir. Ona göre, sosyal entegrasyon bunlardan daha çok asimilasyon ve segrasyon şeklinde görülmektedir.

Sosyal entegrasyonun boyutlarından biri olan ve sosyolojik, antropolojik ve psikolojik çalışmalarda ele alınan kültürleşme, özellikle son dönemde göç çalışmalarında entegrasyon bağlamında incelenmeye başlanmıştır. İki farklı toplumun üyeleri bir araya geldiği zaman kültürel alanda yaşanan değişimleri içeren kültürleşmede, yaşanan bu değişim iki boyutta ele alınmaktadır.

Bunlardan tek boyutlu kültürleşmede göçmenin sadece kendi kültürünü devam ettirmesi ya da sadece yeni kültüre uyum sağlaması söz konusudur, iki boyutlu kültürleşmede ise göçmenin her iki kültüre ait unsurları bir arada devam ettirmesini içeren bir yapı vardır.

Sosyal entegrasyonun boyutlarından biri olan kültürleşmenin entegrasyon şeklinde gerçekleşmesi için, göçmenin etnik kültürünü koruması ve devam ettirmesinin yanı sıra yeni toplumun kültürünü benimseme düzeyinin de artması gerekmektedir ve bu ikinci, üçüncü ve sonraki kuşaklara doğru gittikçe artacaktır. Bu bağlamda da üçüncü kuşak ve sonrasında ev sahibi toplumun kültürünü benimseme düzeyinin yükselişi ile göçmenlerin sosyal entegrasyon düzeyleri de yükselecektir.

Ancak, yeni toplumun kültürünü benimseme düzeyi atarken, etnik kültürü devam ettirme düzeyi 1. kuşaktan 2. ve 3. kuşağa doğru gittikçe azalacak ve böylece

genel olarak göçmenler kültürleşme açısından değerlendirildiğinde, 1. ve 2. kuşak göçmenlerden sonraki kuşaklarda entegrasyondan çok asimilasyona doğru bir gidiş görülecektir.

4. MÜLTECİ SORUNUNA İLİŞKİN SÜREÇLER

Dünyanın farklı bölgelerinde meydana gelen savaşlar ve iç karışıklıklar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalanlar, mülteci denilen ayrı bir göçmen grubunu oluşturmaktadır (Yılmaz, 2011:1).

Kendi ülkelerinde güvenlik durumlarının belirsiz olması ve ulusal korumanın bulunmaması sebebiyle mülteciler, uluslararası düzeyde açıkça ifade edilmiş ve kabul görmüş birtakım haklardan yararlanmaya hak kazanmış kişiler olarak kabul edilmektedir. Bu kişilerin, yolculuklarının en başından itibaren yasalarla korunan bazı hakları vardır: Sığınma talebinde buldukları ülkenin topraklarına kabul edilmek; hayatlarının veya hürriyetlerinin tehlikede olacağı herhangi bir ülkeye geri gönderilmemek; gittikleri ülkelerde saygı çerçevesinde ve insanlık onurlarını gözetken muameleye tabi olmaktır. Esasen herkesin doğasında var olan insanlık onuru, eşit ve vazgeçilmez haklardır.

4.1. Mülteci Sorununa İlişkin Dünya'daki Süreç

Tarihsel süreç içerisinde göç hareketleri sömürge dönemine kadar olan ve sömürgecilik ile başlayan olarak ele alınmaktadır. Bu ayrımındaki temel özellik, Batı'nın iş gücü ihtiyacını karşılama amacı gütmesi olduğudur. XV. Yüzyılda sömürgeciliğin başlaması ile beraber Batı'nın temel gereksinimlerinden bir de insan gücü olmuş ve bu ihtiyaç köle ticareti ile karşılanmaya başlanmıştır. Afrika'dan tarlalara gönderilen zenciler Afrika'nın en önemli ihraç malzemesi haline gelmiş ve milyonlarca insan Amerika ve Avrupa'ya taşınmıştır (Yılmaz, 2011:3).

Bir başka göç akımı ise Avrupa'nın endüstriye geçişi ile birlikte İngiltere, Hollanda, İspanya, Portekiz ve Fransa'da ortaya çıkan fazla nüfusun, yeni keşfedilen bölgelere ve/veya sömürgelere göçü ile yaşanmıştır (Abadan-Unat, 2002: 31).

Köleliğin 'sona erdirilmesi' ile beraber, "geçici kölelik" olarak da adlandırabileceğimiz 'sözleşmeli işçilik' dönemi, önceleri köleler tarafından karşılanan işgücü probleminin yeni çözümü oldu. Kâğıt üzerinde on yıl çalışıp

serbest kalacak olan bu işçilerin kendi ‘rıızalarıyla’ bu antlaşmaları imzaladıkları söylene de, insanca yaşama hakkından mahrum olan bu insanlara sunulan seçenekler kölelerinkinden farksızdı (Hayter, 2000:9).

İnsanlar; siyasal, dinsel, ırksal ve yönetsel baskılar nedeniyle yüzyıllardır yaşadıkları toplumu terk etmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple kitlesel zorunlu göçlerin ortaya çıkış tarihi her ne kadar binlerce yıl öncesine dayansa da, siyasal ve militarist gerekçelerle başlatılan kitle göçlerinin ilk ortaya çıkış tarihi modern dünyanın, özellikle de modern milli devletlerin ortaya çıktığı 20.yüzyıl olarak belirlenebilmektedir(Bulut, Akın ve Karakaya, 2016: 3019).

XX. yüzyılda yaşanan Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasından meydana gelen göçler, kölelik, sözleşmeli işçilikten kısaca İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki ekonomik göçten farklı olarak, genellikle imparatorlukların dağılması veya yeni ulus devletlerin kurulması sebebiyle meydana geldiği için “mülteci” kimliği taşımaktadır (Yılmaz, 2011: 4).

II. Dünya savaşının nedenlerinden biri olan totaliter rejimlerin ortaya çıkardığı ulusal ve iç çatışmalar sonucunda; sömürgecilik, dikta rejimleri ve darbeler insanları göç ve ilticaya iten nedenler olarak olagelmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ulus devletler arası gerçekleşen nüfus hareketleri ve buna bağlı olarak yaşanan insan hakları ihlalleri Birleşmiş Milletler gündemine getirmiş ve “mülteci” kavramının tanımını yapılarak ve mülteci hukukunu çerçevesinde yasal statüleri belirlemiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen bu hukuki düzenlemenin adı “Cenevre Sözleşmesi”dir.

Cenevre Sözleşmesi; “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi” olarak anılmakta ve imza atan ülkeleri bağlamaktadır. 2. Dünya savaşı sonrası dönemde ağır insan hakları ihlallerinin yaşandığı dönemde kabul edilen bu düzenlemede, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi ilkeleri esas alınmış ve sözleşme 1954 yılında yürürlüğe girmiştir (Bulut ve diğerleri, 2016: 3019).

Uluslararası alanda mülteci hukukuna ilişkin temel belgeler; 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü’dür.

Ancak bu tür çabalara rağmen Dünyadaki mülteci sorunu bugün halen çözülmüş bir sorun değildir ve bugünkü anlayışla insanlığın karşılaştığı en büyük ve karmaşık sorunlardan biri olarak görülmektedir. Mültecilerle ilgili kuruluşlardan Birleşmiş Milletler, Sivil Toplum Kuruluşları ve mülteci dernekleri çeşitli çalışmalar

yapsalar da ülkeler bu sorunu çıkarları açısından değerlendirmektedir. Birleşmiş Milletlerin ise bu konuda yaptırım gücü olmaması çözüm üretmede ve uygulama da yetersiz kaldığı değerlendirilmelerine neden olmaktadır.

Dünya genelinde mültecilerin sayısı giderek artış göstermekte ve bu artışın devamı beklenmektedir. Bunun sebepleri olarak savaşlar, otoriter ve totaliter rejimlerin insanlara insani bir yaşam sunmaması ve hayatlarının sürekli tehdit altında olduğu hissini yaşatmasıdır. Ayrıca küresel ısınmaya bağlı olarak gelişen sel felaketleri veya deprem gibi doğal afetler her yıl mevcut sayıya yenilerinin eklenmesine neden olmaktadır.

Bugün artık küreselleşen dünyada mülteci sorunu insanlığın sorunu olarak önemi de daha da artırmıştır. Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, insanların, kurumların, malların, hizmetlerin ve sermayenin ülkelerin sınırlarını aşacak biçimde dolaşımına olanak sağlamaktadır. Bu durum sadece az gelişmiş ülkelere değil, gelişmiş ülkelere doğru değil, gelişmiş ülkelere diğer ülkelere doğru da göçün oluşmasına neden olmaktadır.

Küreselleşme, uluslararası göçün farklı yönleri doğru gelişmesi üzerinde kaçınılmaz bir etkiye sahip durumdadır. Dolayısıyla günümüzde uluslararası göçün pek çok ülke için önemli bir olgu haline geldiği görülmektedir. Çeşitli nedenlerle gerçekleştirilen göç olayları farklı kültürlerin karşılaşmasına neden olmakta ve farklı kültürlerden gelen insanların bir arada yaşamlarını sürdürme zorunluluğu uyum ve çatışmaya dair önemli sorunlar gündeme getirmektedir. Bu sorunlar kültürlerarası iletişimin önündeki engeller olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel farklılıklardan kaynaklanan uyum sorunları, iletişim engelleri ve bu engelleri aşma yolları bugün pek çok toplumun öncelikli sorunlarından biri durumundadır.

Mülteci olgusunun ortaya çıkardığı en önemli sorunların başında farklı kültürlerden gelen insanların bir arada yaşamları, farklılıklarla baş etmeleri ve iletişim engellerini aşmalarıdır. Uluslararası göçün küreselleşme doğrultusunda kazandığı bugünkü boyutu kültürlerarası iletişim konusunun önemini artırmaktadır.

“Sosyoekonomik problemlere karşı ülkelerin birlikte hareket ettiği küresel siyasette, kendine ait uluslararası bir mahiyet kazanan dış göçler, sadece mekânsal bir değişiklik ile sınırlı kalmayıp iltica edilen toplumun kodlarını da etkilemiş, bütünsel olarak tüm toplumların ilgilendiği (ilgilenmek zorunda kaldığı) küresel bir meseleye dönüşmüştür”(Bulut ve diğerleri, 2016:3017).

Küreselleşen Dünya’da 11 Eylül sonrası göçler **demografik bir olgudan, siyasi bir meseleye dönüşmüştür**. Türkiye üzerinden geçerek Avrupa’ya giren göçmenlerin artması; 11 Eylül sonrası göçmen karşıtlığının tırmanmasıyla sonuçlanırken AB’nin talepleri: Yasadışı göçle mücadele ve güvenlik ülkelerin başta gelen konular arasına girmiştir. Bu kapsamda, ülkeler arası işbirliğinin güçlendirilmesi, geri kabul anlaşmaları, uydu kentler ve geri gönderme merkezleri gibi kavramlarla tanışılmıştır.

Dünyada çeşitli sebeplerle ülke içerisinde ya da ülkesinin dışarısında yer değiştirmek isteyen insanların Dünyadaki dağılımlarına baktığımızda; Orta Asya ve Kuzey Afrika, Güney Asya, Pasifik olarak sıralanmaktadır. Yani sorunun esas kaynağı Orta Asya, Kuzey Afrika gibi bölgeler ancak sorunu bu bölgelerde bugün ve geçmişte bir şekilde ortaya çıkaran Amerika, Avrupa kıtasındaki ülkeler bu yükün çok az bir kısmını karşılamaktadır.

Dünyada en çok mülteci barından ilk 5 ülkeye bakıldığında bunlar Türkiye, Pakistan, Suriye, Gazze ve Batı Şeria, İran ve Ürdün olarak sıralanmaktadır. Bunların tamamı Asya coğrafyasında Orta Doğu coğrafyasında bazıları Türkiye’ye yakın sınırları olan ülkelerdir. Yine ikinci beş ülke, üçüncü beş ülkeye bakıldığında Amerika kıtası ya da Avrupa kıtasından bir ülke bulunmamaktadır (Çelebi ve diğerleri, 2011: 15).

En çok mülteci veren ülkelerinden Filistin’de yaklaşık 6 milyon, Irak’ta yaklaşık 4,5 milyon, Afganistan’da 4 milyon, Myanmar’da 2 milyon, Azerbaycan’da 1 milyon, Sudan’da 600 bin üzerinde, Somali’de 500 bine yakın mülteci veya sığınmacı vardır. Mülteci sorununu yükünü Amerika ya da Avrupa da değil, yükü büyük ölçüde sorunu yaşayan bölge ülkeleri çekmektedir (Çelebi ve diğerleri, 2011: 15).

Sorunların önemli bir kısmı, AB’nin iltica ve göç politikasının bu alanda güvenlik eksenine kayması ile ilişkilidir. Bu dönüşmeyi yani 1. Dünya Savaşı’ndan AB’nin göç politikasını 3 dönem halinde ele alırsak, ilk dönemde 1. Dünya Savaşından hemen sonra AB’nin çok ciddi şekilde bir iş gücü talebi olduğunu ve Türkiye’den de dâhil olmak üzere önemli sayıda göçmen aldığını görüyoruz. Bu birinci dönemden hemen sonra göçmenlerin ailelerinin de Avrupa Ülkelerine geldiğini ve entegrasyon politikalarının geliştirildiğini görüyoruz. Ancak özellikle 90’lı yıllardan sonra AB güvenlik eksenine doğru kaymaya başlamıştır ve bu

dönemde AB'nin göç politikaları Maastricht Antlaşması ve Amsterdam anlaşmasıyla ile şekillenmiştir (Çelebi ve diğerleri, 2011: 17).

Daha önceleri devletler arası koordinasyon içerisine giden iltica ve göç politikaları 1993'te yürürlüğe giren Maastricht antlaşması ile AB'nin 3. temel direği olarak adlandırılan adalet, işleri alanına entegre edilmiştir.

1997 Amsterdam Antlaşması ile beraber göç ve iltica konuları devletlerarası alandan tüm AB ülkelerini bağlayan AB müktesebatı kapsamına alınarak çok daha farklı bir hukuki boyuta taşınmıştır (Çelebi ve diğerleri, 2011: 17).

Bütün bu gelişmelerden sonra 1999'daki Tampere zirvesi, daha sonra geliştirilen Lahey programı sonrasında oluşan iltica ve göç paktı AB'nin iltica ve göç alanındaki temel politikalarını ortaya koymuştur. Bu politikanın iki temel ayağı olduğu tespiti yapılabilir; birincisi düzenli göçün yani yasal göçün AB ve ülkelerin ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenebilmesinin ön plana alındığını, düzensiz göçün ise güvenlik eksenini doğrultusunda ele alındığını görüyoruz. Bu politikalar doğrultusunda yasadışı göçün kontrol altında tutulması çok önemli bir argüman olarak ortaya çıkıyor (Çelebi ve diğerleri, 2011: 17).

Yasadışı göçün kontrol altında tutulması amacıyla, düzensiz göçün menşei veya transit ülkelerde engellenebilmesi, göçmenlerin geri gönderilmesi prosedürlerinin geliştirilmesi, sınır kontrollerinin etkinleştirilmesi AB içerisinde tek bir sığınma prosedürü ve mülteci statüsü uygulaması, menşei ve transit ülkelerle göç ve kalkınma arasında etkileşimi desteklemek için yeni ortaklıklar kurulması gibi araçlar geliştirilmiş bulunuyor.

Denilebilir ki, AB'nin yeni politikasının temelinde ihtiyaçları olan göçmenlerin alınması diğerlerinin ise mümkünse menşe ülkede veya transit ülkelerde tutulması eğer AB sınırlarından içeri girmişler ise ilk girdiği AB ülkesine geri gönderilmesi suretiyle menşe ülkeye iadesi yatıyor. Özellikle Dublin Sözleşmeleriyle AB sınırları içerisindeki herhangi bir ülkede yakalanan göçmenin ilk giriş yaptığı ülkeye geri gönderilebilmesi ve mümkünse geri kabul antlaşması yoluyla AB sınırları dışına gönderme prosedürleri tanımlanmış bulunuyor. Dünyada özellikle 1990 yıllardan itibaren giderek artan göç talebine rağmen, bahsettiğimiz bu antlaşmalarla, sözleşmelerle ve uyguladığı politikalarla artık AB'nin dış sınırlarının çok sıkı denetlendiği bir Avrupa Kalesine dönüşüyor. Bu durum AB'de mülteci başvurularının kabul oranlarının artık neredeyse yüzde 1'lere kadar inmiş olması ile teyit edilebilir.

Bugüne gelindiğinde BM ve AB'nin yasa dışı göçü engelleme politikaları ile insan hakları bağlamında üstlenmiş olunan mültecileri koruma yükümlülüğü arasında bir dengesizlik vardır.

Konuya BMMYK'nın buradaki rolü açısından bakıldığında süreç içerisine bahsedilen politikalarla bağlantılı olarak AB üyesi ülkelerin özellikle Türkiye'ye sınırı olmayan ülkelere gelen sığınma taleplerini karşılamadaki isteksizlikleri sebebiyle BMMYK'nın Türkiye'ye sınırı olmayan yani Afganistan ve Somali gibi ülkelere gelen kişilerin 3. ülkelere yerleştirilmesi konusundaki uygulama değişiklikleri Türkiye'nin üzerine ekstra bir yük getirmiştir. Dolayısıyla Türkiye'ye gelen ve sığınma talep edenlerin sayısı ile BMMYK'nın 3. ülkelere yerleştirebildiği ve yerleştirmeyi ön gördüğü sayı arasındaki makas giderek açılmaktadır.

Dünya Bankası'nın nüfus verilerine göre Türkiye'deki mülteci sayıları Türkiye'nin toplam nüfusunun yaklaşık %5'ine denk gelmektedir ve bu nüfus Türkiye'yi, dünyada en fazla mülteci barındıran ülke konumuna getirmiştir (Bulut ve diğerleri, 2016:3027).

Ayrıca, Türkiye'ye sınırı olmayan sığınmacıların yanı sıra, Kuzey Irak'tan gelenlerle Orta ve Güney Irak'tan gelen sığınmacılar arasındaki statü farklılığı ile, Irak üzerinden gelen İranlı mültecilerin durumu gibi bazı sorun alanları mevcuttur.

İltica ve göç alanında yaşanan sorunların yanı sıra, Türkiye menşe ve nihai ülkeler arasında bir transit ülke olarak düzensiz göç veya yasa dışı göçle ilgili olarak da önemli sıkıntılar yaşamaktadır.

AİHM'nin Karimnia Kararı, Türkiye'nin iltica göç alanındaki politikalarının temelini oluşturan coğrafi kısıtlama üzerinde çok önemli etkileri olduğu ve Türkiye'nin yükünü daha fazla arttıracak bir yöne girildiğine işaret ettiği kabul edilmektedir. AİHM üç noktada Türkiye'nin insan hakları hukukunu zedelediğini düşünerek bu kararı vermiştir. İlk olarak Irak üzerinden Türkiye'ye giren İranlıların sınırdışı edilmesi ile 'geri gönderilmeme ilkesinin' ihlal edildiği kararı vermiştir. İkinci ihlal tespiti ise yabancıların yasal bir alt yapı olmadan yabancılar misafirhanelerinde gözaltında tutulması ile özgürlüklerinin haksız yere kısıtlandığına ilişkin karardır. Üçüncü ihlal kararı ise Türkiye'de sığınmacıların hukuki mekanizmalara ulaşamaması ve hukuki yardım alamaması sebebiyle verilmiştir (Çelebi ve diğerleri, 2011: 18).

AİHM kararı bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'ye gelen ve sığınma talep eden bir göçmene hukuki mekanizmalara erişmesinin sağlanarak

sığınma talebinin alınması, ayrıca şartları bunu gerektiriyorsa geri gönderilmemesi ve yasal yetki olmadan gözaltında tutulmaması dolayısıyla geçici ikamet verilmesi gerekiyor. Böylece Türkiye'nin Avrupa ülkelerinden gelen kişilerin mülteci olarak kabul edilebileceğine ilişkin coğrafi kısıtlama politikasının olumsuz yönde etkileneceği tahmin edilmektedir. Çünkü AIHM kararı, coğrafi kısıtlama kapsamındaki ülkelere gelenlere iltica hakkı verilmese de geri gönderilememeleri bunların sığınmacı statüsü ile Türkiye'de kalabilmelerinin yolunu açıyor ve bu durum Türkiye açısından önemli bir yük getirmektedir(Çelebi ve diğerleri, 2011: 18).

Dünyadaki kriz, çatışma ortamı ve dengesizlikler ve dolayısıyla dünyadaki göçmen sorunu, kaçak, yasadışı göç, düzensiz göç sorunu artıyor. Ayrıca Türkiye'nin giderek artık transit ülke olmasının yanı sıra, aynı zamanda bir nihai varış ülkesi haline geliyor.

4.2. Mülteci Sorununa İlişkin Türkiye'deki Süreç

1. Dünya savaşından itibaren tarihsel olarak Türkiye'nin tarihi bir göçler tarihidir. Osmanlı devletinin son döneminden itibaren Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Türkiye'ye, Kafkasya'dan, Rumeli'den, Ege'den, Kıbrıs'tan, Orta Doğu'dan, Kuzey Afrika'dan ve Asya'dan tehcir, mübadele, katliam, zulüm, şiddet gibi sebeplerle yaklaşık 6-7 milyona yakın bir nüfusun Anadolu'ya gelmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan nüfus sayımında (1927) Türkiye'nin nüfusunun yaklaşık 13 milyon olarak sayıldığı göz önüne alındığında neredeyse yarısı dışarıdan göçle gelen nüfustur (Çelebi ve diğerleri, 2011: 16).

Dışarıdan gelen göçün önemli bir kısmı Türkiye ile kültürel, dini, akraba bağlılığı olan ülkelere nüfus olması dolayısıyla bu nüfusa karşı yerelde dışlayıcı bir tavır oluşmadan süreç yaşanmıştır.

Türkiye, 1945 yılından itibaren soğuk savaş döneminde de ciddi göçmen akımlarıyla karşılaşmışlardır. Bunların en önemlisi Bulgaristan'dan Türkiye'ye sığınanlardır. Bulgaristan'dan gelenlerin önemli bir kısmı Türkiye'ye daha sonra yerleşmiştir. Bu göç Türkiye'ye her an "göç"le karşılamaya hazır olması gereken bir ülke olması gerektiğini göstermiştir (Çelebi vd. 2011: 16).

Sonuç olarak, ilk yıllarında uluslararası bir nüfus mübadelesi sonucunda nüfusu önemli ölçüde göçle yenilenen Türkiye aynı yıllarda yine yüksek sayılara varan bir soydaş göçüyle karşılaşmış, bunu İkinci Dünya Savaşı sonrasında

köylerden kentlere gerçekleşen iç göçler ve uluslararası işçi göçleri izlemiştir. Soğuk Savaş sonrasında hızla yayılan küreselleşme ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik süreci gibi birçok gelişme ulusal ve uluslararası dinamikleri etkilemiş ve bu süreç Türkiye'ye yönelen göçmen ve sığınmacı örüntüsünde belirgin değişikliklere neden olmuştur. Türkiye, son yirmi yıl içinde sadece “göç veren” ve “göç alan” bir ülke değil, aynı zamanda başka ülkelere gitmek isteyen ülke vatandaşları için geçiş yapabilecekleri bir “göç geçiş ülkesi” konumuna gelmiştir (İçduygu ve diğerleri, 2009;14)

İçinde bulunduğumuz dönemi etkileyen esas gelişmeler, Soğuk savaş döneminin bitmesi ve özellikle Berlin duvarının yıkılmasıyla simgeleşen iki kutuplu dünya sisteminin ortadan kalkmasıdır. Dünyada artık sınırların belirsizleşmesi hatta birçok ülkede sınırların değişmesi, iç savaşlar veya ülkeler arasında olan çatışmalardan dolayı bu dönemi özel bir biçimde değerlendirmek gerekiyor. Çünkü bu dönemde iltica göç konusu olması gereken insan hakları ekseninden kaydı ve göç meselesi, artık güvenlik ekseninde ele alınmaya başlandı ve bu eksen kayması, içinde bulunulan dönemde iltica ve göç politikalarını etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir (Çelebi ve diğerleri, 2011;16).

Türkiye'nin iltica ve göç politikalarını etkileyen en önemli etkenin Avrupa Birliği ile olan ilişkileri olduğu, AB'nin şu anda güvenlik kaygıları ile oluşturduğu kendine has bir iltica ve göç politikasının Türkiye'nin de temelini 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafi kısıtlamanın oluşturduğu kendine has iltica ve göç politikasıyla uyumsuzluklar içerdiği, Türkiye'nin uyguladığı politikayla, AB'nin uygulamış olduğu politikalar arasında çelişmeler ve sorunlar olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca Türkiye'nin bu kendine has politikası sebebiyle Türkiye'de bulunan BMMYK'nın uygulamış olduğu politikalara ilişkin sorunlar yaşandığı da kaydedilmektedir (Çelebi vd., 2011: 15).

Küreselleşmenin getirdiği iletişim ve seyahat özgürlüğü, tüm dünyada göç hareketliliğinde artışa sebebiyet vermesiyle Türkiye de bu süreçten etkilenmektedir. Tüm bu sebepler Türkiye'nin düzensiz göçle mücadele için stratejiler geliştirmesine, hukuksal reformlar yapmasına ve uluslararası işbirlikleri geliştirilmesini gerekli kıldığı şeklinde değerlendirilmektedir (GİGM, 2015).

Türkiye, mültecilerin korunması açısından zengin bir tarihi geleneğe sahip olup dünyanın farklı yerlerinden kaynaklanan çeşitli göç hareketlerinin çok yönlü sonuçlarıyla karşılaşan bir ülke olarak görülmektedir. Türkiye, tarihi boyunca birçok

defa yokluk içinde ülkelerini terk eden insanları topraklarına kabul etmesi başlıca etkendir. Türkiye'nin 2011 yılında itibaren Suriye'deki iç savaştan kaçanları kabul etmesi ve koruma sağlaması bunun örneğidir (Çelebi, 2011: 11).

Türkiye'nin bulunduğu coğrafyadaki karışık siyasi ortam ve güvenlik soruları ve zorlukları göz önüne alındığında küresel yaklaşım farklılıkları ve dünya genelinde ortaya çıkan yeni sorunlar doğrultusunda bu hareketlerin devam edeceği ve Türkiye'nin benzer sorunlarla karşılaşmaya devam edeceği öngörülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN MÜLTECİ SORUNUNA YAKLAŞIMI ve SURİYELİ MÜLTECİLER

1. TÜRKİYE’NİN GÖÇ VE MÜLTECİ POLİTİKALARI VE MEVZUAT DÜZENLEMELERİ

“Asya ve Avrupa arasında sahip olduğu coğrafi konum itibariyle bir köprü vazifesi gören Türkiye mültecilerin en önemli ve yoğun uğrak noktalarından biridir” (Bulut, Akın ve Karakaya, 2016: 3023). Suriyeli mültecilerden önce, Türkiye’nin kitlesel göçle tanışması ilk olarak Osmanlı coğrafyasında akınla gelen muhacirler, ikinci olarak 1960-70 Avrupa’ya gerçekleşen işçi göçü ve son olarak soğuk savaş sonrası çevre ülkelerden gelen mülteciler olarak ele alınabilir. Türkiye kuruluş döneminden bu yana tarihsel olarak; mülteci kabul ülkesi, dışa göç veren ülke ve transit geçiş ülkesi olarak hepsini aynı anda yaşamaktadır (Danış,2016).

Türkiye’ye yönelik artan ve çeşitlenen göç hareketleri ülkenin ekonomik, sosyal ve demografik yapısını, kamu düzenini ve güvenliğini derinden etkilemekte ve yeni bir göç yönetimi anlayışına olan ihtiyacı da beraberinde getirmektedir. Göç ve uluslararası koruma (iltica) alanında stratejilerin belirlendiği, insan hakları temelli, yönetilebilir ve kurumsal bir yapılanma için, önemli mevzuat ve altyapı çalışmaları devam etmektedir (GİGM, 2013: 36).

Suriye’deki olayların uzaması ve 2011 yılından itibaren kitlesel akın şeklinde gelenlerin Türkiye’de artık kalıcı olabileceği kanaatinin belirginleşmesi Türkiye’nin göçlere ve göçmenlere bakış açısını tarihinde hiç olmadığı kadar dönüştürdüğü söylenebilir. Söz konusu duruma kadar “Türkiye’nin uluslararası göçle ilgili geliştirilmiş, kapsamlı temel bir siyaset belgesinden bahsetmenin zor olduğunu göstermektedir (İçduygu, 2014:1).

AB uyum süreciyle gelişen ve daha çok ulus-üstü ve hükümetler arası örgütlerin işbirliği ile kurumsallaşmaya başlayan göç politikaları almışsa da, bu

süreçte geliştirilen politikalar, yalnızca sığınma, mülteci hareketleri ve düzensiz göç üzerine yapılan uygulamalarla sınırlı kalmıştır. Bu alandaki en somut yasa olan 1934 İskan Kanunu 2006 yılında tekrar düzenlenmişse de, yapılan değişikliklerin süregelen siyasal anlayışı Suriye’den 2011 yılından itibaren başlayan kitlesel akına kadar değiştirmedeği yaygın bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1. Suriye Krizine Kadar Türkiye’nin Göç Mevzuatı

Göçmenler, mülteciler ve sığınmacılarla ilgili ilk genel düzenleyici belge, 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunudur. Kanun, Türkiye’ye yönelik sığınma ve göç hareketleri ile ülkemize gelenlerin ülke içinde iskânlarını düzenlemektedir. 2006 yılında 2510 sayılı Kanunun yerini 5543 sayılı aynı kanun almıştır.⁴

5543 sayılı İskân Kanunu göçmen, serbest göçmen, iskânlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen gibi çeşitli göçmen türlerini tanımlamış ise de soydaş odaklı düzenlemelerle sınırlı kalmıştır. Göçmen tanımındaki bu sınırlayıcı yaklaşım, günümüz koşullarında düzenli, düzensiz göç ve uluslararası koruma alanlarını içeren göç kavramından uzaktır. İskân Kanunu kapsamı dışında kalan yabancılara ilişkin iş ve işlemler ise 1950 yılında çıkarılmış olan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunları gibi parçalı hukuki düzenlemelerle yürütülmüştür (GİGM, 2013: 14).

Uluslararası koruma (iltica) alanına bakıldığında Türkiye’de mültecilik olgusuna ilişkin ilk düzenleyici belgenin 1994 Yönetmeliği olarak bilinen “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” olduğunu kabul edilmektedir.⁵

⁴ 5543 Sayılı İskân Kanunu, Resmî Gazete, Sayı: 26301. 26 Eylül 2006, 94/6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak 30 Kasım 1994 tarih ve 22127 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁵ R.G. 30.11.1994/22127. 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği’nin ilk maddesine göre; bu düzenlemeyle birlikte, 1951 Mülteci Sözleşmesi ile 1967 tarihli Protokol gereğince Türkiye’ye münferiden iltica eden veya başka ülkelere iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden yabancılara ve topluca iltica veya sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek

Söz konusu Yönetmelik, bireysel ve kitlesel olarak sığınma amacıyla Türkiye'ye gelen yabancılara uygulanacak usul ve esasların tespit edilmesine ve görevli kuruluşların belirlenmesine ilişkin hükümlere yer vermektedir. Farklı kanunlarda kısmen ve dağınık olarak düzenlenmiş göç alanına ilişkin hükümlere yer verildiği görülmekte birlikte bu alanda hissedilen kanun düzeyindeki mevzuat eksiklikleri çoğunlukla idari düzenlemelerle giderilmiştir.

Türkiye'de mültecilik konusunda asıl düzenlemeler AB üyelik müzakereleri süreciyle hız kazanmıştır. Türkiye'nin AB üyesi olma hedefinde en önemli koşullardan birini oluşturan Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesine ilişkin düzenlemelere, 24 Temmuz 2003 tarih ve 25178 sayılı Resmi Gazete 'de ilan edilen "Ulusal Program" da yer verilmiştir.

İltica ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planında, Türkiye'nin coğrafi kısıtlamayı içtenlikle kaldırmak istediği belirtilmiş ancak her zaman yoğun nüfus hareketlerine sahne olan Türkiye'nin tek başına iltica, sığınma ve düzensiz göç konularının üstesinden gelmesinin beklenmemesi gerektiği de açıkça ifade edilmiştir.

Ayrıca coğrafi konumu nedeniyle Türkiye'nin toplu nüfus akınına maruz kaldığı hallerde eşit sorumluluk ilkesi uyarınca diğer devletlerin bireysel yahut ortaklaşa olarak BMMYK veya diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde gereken önlemleri alarak ilk sığınma ülkesi olan Türkiye'nin yükünün eşit bir biçimde paylaşılmasını sağlaması gerektiği belirtilmiştir (Kaya & Eren, 2014: 20).

Bu nedenle, coğrafi kısıtlamanın kaldırılabilmesi için Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel koşullarına zarar verilmeyecek ve AB'ye katılım aşamasında Türkiye'ye doğrudan bir mülteci akımını teşvik etmeyecek şekilde gerekli mevzuat ve altyapı değişikliklerinin gerçekleştirilmesi ve AB ülkelerinin külfet paylaşımı konusunda gerekli hassasiyeti göstermesi talep edilmiştir.

Türkiye'nin hem yurtdışına yönelen, hem de yurtdışından gelen göç ve sığınma hareketleri ile ilintili olarak Türkiye'nin uyguladığı uluslararası göç ve sığınma politikalarının tarihsel bir değerlendirmesini yapmayı, politikaların günümüzdeki konumlarını irdelemeyi ve önümüzdeki yıllarda özellikle AB üyeliği çerçevesindeki gelişmeleri, üyeliğin gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi

nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların tespiti ile görevli kuruluşların belirlenmesi amaçlanmıştır.

senaryolarını da göz önüne alarak, bu politikaların ne tür dönüşümlerden geçeceğini öngörmeyi amaçlayan **“Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere”** konulu TUBİTAK raporunda: (TUBİTAK,2009:3-298)

1923 yılından itibaren Türkiye’nin uluslararası göç ve sığınma politikalarını değerlendirdikten sonra, Türkiye için artık göç, mülteci konularının devletin önemli uğraş alanlarında birini oluşturduğunu ve bu alanın giderek daha da değişen gelişmelere göre önem kazanacağını hatta bu konuda yüklü bir ajandası olan AB’nin, Türkiye’nin üyelik müzakereleri süreci dolayısıyla en başta gelen talepleri arasında olduğunu vurgulanmıştır.

Raporda, Türkiye’nin AB mevzuatı açısından göç alanında sınırlı bir ilerleme kaydettiğine atıfta bulunmaktadır. Türkiye’den AB Müktesebatına Uyum Programında yer verilen göç ve iltica alanlarındaki hukuki reformlara ilişkin yeni bir mevzuata düzenlemesi yapması, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi sınırlamayı kaldırması, iltica konularında uzmanlaşmış personele sahip ve iltica başvurularını bağımsız bir biçimde inceleyecek yetkili bir birim oluşturulması talepleri irdelenmiştir. Ayrıca, yakalanan yasadışı göçmenler arasında mülteci adaylarının belirlenmesi ve bu kişilerin BMMYK ile irtibata geçirilmesi konularında da gerekli adımlar atılması tavsiye edildiğine yer verilmiştir.

Söz konusu raporda ifade edildiği şekliyle genel olarak, göç veren, alan ve göçe geçiş sağlayan bir ülke olarak Türkiye’nin içinde bulunduğu ilgili uluslararası göç rejimlerini gözetererek, uluslararası toplumda kabul görmüş genel göç ve göçmen politikaları ve uygulamalarından yararlanarak, kapsamlı, ayrıntılı ve şeffaf bir dizi göç ve göçmen siyaseti ile kendi göç sorunlarına sahip çıkması beklendiğinin altı çizilmiştir.

Bu bilgilerle birlikte Türkiye’de yabancılar ve uluslararası koruma alanını her yönüyle düzenleyen kapsamlı bir kanunun olmayışı, gerek anayasal gerek uluslararası yükümlülüklerin tam olarak yerine getirilmesini güçleştirmiştir. Bu durum, ihtiyaç duyulan alanlardaki boşlukların idari düzenlemeler yoluyla giderilmesi sonucunu doğurmuştur.

1.2. Suriyeli Mülteciler Sonrası Mevzuat Düzenlemeleri

2011 yılından itibaren Suriye'den gelen kitlesel akın ve tahmin edilemeyen boyutlarıyla ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar yeni yasal düzenleme yapma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyaca cevap vermek üzere 11 Nisan 2013 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kabul edilmiştir. Söz konusu düzenlemeyle ilk defa Türkiye'de göçe ilişkin bütüncül bakış açısını sahip bir göç yönetimi yapısı kurulmasının temeli atılmıştır (Toplu,2014: 9).

Kanunun amacı, yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları; Türkiye'den uluslararası koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ile İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemek olarak ifade edilmiştir.

Kanun, üç ana kısımdan oluşmaktadır:

- ✓ Yabancılar,
- ✓ Uluslararası koruma,
- ✓ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluşu.

Kanunla düzenlenen başlıca konu başlıkları şunlar sayılmıştır:

- ✓ Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış hükümleri
- ✓ Vizelere ilişkin hükümler
- ✓ İkamet izni ve çeşitleri
- ✓ Vatansız kişi ve hakları
- ✓ Sınır dışı etme
- ✓ Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezleri
- ✓ Uluslararası koruma ve çeşitleri
- ✓ Geri göndermeme ilkesi
- ✓ Geçici koruma
- ✓ Uyum
- ✓ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluşu ve görevleri
- ✓ Göç Politikaları Kurulu
- ✓ Merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatı, hizmet birimleri
- ✓ Sürekli kurul ve komisyonlar

YUKK’la, göç ve uluslararası koruma (iltica) alanındaki ulusal politikaların zemini oluşturulmuş, göçmen ve mülteci haklarının yasal çerçevesi uluslararası standartlar ve yükümlülöklere uygun hale getirilmesi hedeflenmiştir.

YUKK’la birlikte, yabancıların gerekli tüm işlemlerin en kısa sürede sonuçlandırılacağı ve göç politikalarının öngörülebilir hedefler doğrultusunda siyasi irade tarafından belirleneceği, göç olgusunun bütün aşamalarını kapsayan bütünsel bir yaklaşıma dayanan ve kurumlar arası etkin işbirliğine imkân sağlamak üzere İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Kanun, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye’ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektedir(GİGM,2013: 21)

Kanunda ayrıca, bu kanunun uygulanmasında, Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar ile özel kanunlardaki hükümler saklıdır ifadesine yer verilmiştir.

YUKK’un gerekçesi olarak; Türkiye’de yabancıların hukuki durumunu düzenleyen mevzuat düzenlemelerinin günümüz ihtiyaçlarına cevap vermediği ana neden olarak ifade edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 16’ncı maddesi uyarınca yabancıların temel hak ve özgürlüklerinin milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlandırılması gerektiği ilkesine rağmen kanun düzeyinde kapsamlı bir düzenlemenin olmayışına da gönderme yapılmıştır. Özellikle sınır dışı ve idari gözetim işlemleriyle uluslararası koruma (iltica) konularında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından ülkemiz aleyhine verdiği ihlal kararlarındaki artış kanun gerekçesi olarak sayılmıştır (GİGM, 2016: 21).

Göç ve uluslararası koruma (iltica) konuları, Avrupa Birliği’yle müzakerelerde “Adalet, Özgürlük ve Güvenlik” başlıklı “24 üncü Fasil” kapsamında önemli yer tutmaktadır. Bu bağlamda, “2003 tarihli Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı” doğrultusunda hazırlanan “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” (İltica ve Göç Eylem Planı) Başbakanlık tarafından 25 Mart

2005 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu plan uyarınca, göç alanına ilişkin AB müktesebatına uygun yasal düzenleme çalışmaları yapılması, yasanın hazırlanmasındaki başlıca nedenlerden biri olmuştur.(GİGM,2013: 18)

1.2.1. YUKK⁶'un Getirdiği Yenilikler

1.2.1.1. Vize ve İkamet İzinleri

Vize ve ikamet izinleri işlemleri için etkin ve sistematik bir yapı oluşturulmuş bürokratik işlemlerin ve kayıt dışılığın azaltılması amacıyla düzenlemeler getirilmiştir. İkamet izinleri sınıflandırılmış (“kısa dönem ikamet izni”, “aile ikamet izni”, “öğrenci ikamet izni”, “uzun dönem ikamet izni”, “insani ikamet izni”, “insan ticareti mağduru ikamet izni”); her bir izin için özel şart ve yükümlülükler getirilmiştir.

Türkiye’de vize süresinden fazla kalacak yabancıların Türkiye’ye gelmeden önce geliş amaçlarına uygun ikamet izni için konsolosluklara başvurarak, ilk ikamet izinlerinin yurt dışından verilmesi sağlanmıştır. Bunun sonucu olarak; yabancıların Türkiye’de kalış amaçlarının önceden belirlenmesi ve gerekli belgelerin ülkeye girmeden alınması mümkün olmuş; düzensiz göçle mücadelenin yurt dışından başlatılması amaçlanmıştır.

Aile içi şiddet gören ve Türk vatandaşı eşi ölen yabancılar ve çocuklarının ülkemizde kalmaları amacıyla ikamet izni haklarıyla ilgili pozitif ayrıcalıklar getirilmiştir. İstisnai bir izin türü olan insani ikamet izniyle, çocukların yüksek yararı, yaş, sağlık gibi insani gerekçeler sebebiyle ikamet izni verilme olanağı sağlanmış ve bu kişilerin ülkemizde yasal olarak kalmaları mümkün hale getirilmiştir. Hudut kapılarında verilmekte olan bandrol vize uygulaması istisnai hale getirilmiş, ayrıca düzensiz göçle mücadeleye katkıda bulunması amacıyla gerekli durumlarda havalimanı transit vizesi uygulaması öngörülmüştür.

1.2.1.2. Çalışma İzinleri

Yabancıların Türkiye’de çalışmak üzere aldıkları çalışma izinlerinin ikamet izni yerine de geçerli sayılması konusunda düzenleme yapılmış ve gerek yabancıların

⁶11/04/2013 tarihli ve 28615 sayılı resmi Gazete ’de yayımlanmıştır.

gerekse işverenlerin bürokratik işlemlerinin önemli ölçüde azaltılması hedeflenmiştir.

1.2.1.3. Uluslararası Öğrenciler

Uluslararası öğrencilerin ikamet izinleri ve çalışma haklarına ilişkin olarak, Türkiye'deki uluslararası öğrencilere öğrenimleri sırasında çalışma hakkı tanınmış, ön lisans ve lisans öğrencileri haftada 24 saat, yüksek lisans ve doktora öğrencileri ise öğrenimlerini başarılı bir şekilde sürdürmek kaydıyla sınırsız çalışma imkânına sahip olabilecekleri düzenlenmiştir. Ayrıca Türkiye'de öğrenimlerini tamamlayanlara 1 yıllık daha ikamet izni alabilme hakkı ile nitelikli işgücü yaratacak yabancıların Türkiye'de kalabilmelerinin önünün açılması amaçlanmıştır (GİGM, 2013: 24).

1.2.1.4. Vatansız Kişiler

Hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan vatansız kişilerin hakları ilk defa bir kanunda belirlenmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından vatansız olarak tespit edilen kişilere hiçbir harca tabi olmayan ve ikamet izni yerine geçen "Vatansız Kişi Kimlik Belgesi" sağlanmakta ve bu kişiler ikamet izninden muaf tutulmaktadır. Ayrıca, bu belgeye sahip kişiler kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturmadıkları sürece sınır dışı edilmeyeceklerdir (GİGM, 2013: 13).

1.2.1.5. İnsan Ticareti Mağdurları

Uluslararası standartlara uygun olarak ve insan ticareti mağduru tespit sürecinin zorluğu da göz önünde bulundurularak, insan ticareti mağduru olan ve olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara, yaşadıkları travmadan kurtulabilmeleri için ikamet izni düzenlenecektir. Otuz gün süreli bu ikamet izni, mağdurlara iyileşmeleri ve yetkili makamlarla işbirliği yapıp yapmayacaklarına karar verebilmeleri için düşünme süresi tanımayı amaçlamakta olup, mağdurun güvenliği, sağlığı veya özel durumu nedeniyle en fazla altı aylık sürelerle, toplam üç yılı geçmeyecek şekilde uzatılabilecektir. İnsan ticareti mağdurlarının korunması bakımından önemli olan bu düzenleme, Türk hukukuna ilk defa girmektedir (GİGM, 2013: 56).

1.2.1.6. İdari Gözetim ve Sınır Dışı

Kanunda idari gözetime ilişkin detaylı düzenlemeler getirilmekte ve etkin itiraz mekanizmaları oluşturulmaktadır. Bu çerçevede iç hukukumuzda mevcut olmayan idari gözetimin yasal dayanağı oluşturulmakta, sınır dışı etme kararını alacak makam, kararın kişiye bildirim usulü ve süresi, bu karara karşı takip edilebilecek itiraz ve yargı yoluna ilişkin hükümler net olarak ortaya konulmaktadır (GİGM, 2016: 25).

1.2.1.7. Geri Gönderme Yasağı (Non-refoulement)

Kanun, yabancıların zulüm göreceği bir ülkeye geri gönderilemeyeceğini açıkça belirlemiştir. Böylece uluslararası hukukun ve mülteci hukukunun temel prensiplerinden olan geri göndermeme ilkesi (non-refoulement) ilk defa kanunla düzenlenmiştir (GİGM, 2013: 26).

1.2.1.8. Uluslararası Korumada İkameti İzninden Muafiyet

Uluslararası koruma kapsamında olan yabancılar Türkiye’de buldukları süre içinde ikamet izninden muaf tutulmaktadırlar. Bu muafiyet, ikamet izni harcından mütevellit yıllardır devam eden ikamet izni harcı ve defter bedeli sorunlarını köklü bir çözüme kavuşturmuştur.

1.2.1.9. Uluslararası Koruma ve Çeşitleri

YUKK, Uluslararası koruma türlerini 1951 Cenevre Sözleşmesine uyumlu şekilde tanımlanmıştır. Bu kapsamda; (a) 1951 Cenevre Konvansiyonu’nun 1A (2) maddesinde yer alan “*mülteci*” tanımı YUKK’a aktarılmış, (b) Ülkemizin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne koymuş olduğu coğrafi kısıtlama nedeniyle Avrupa dışından gelen ve sığınma talep eden kişiler için kullanılan “sığınmacı” tanımının yarattığı kavram kargaşasına son verilerek bu kişiler “*şartlı mülteci*” olarak adlandırılmıştır. (www.goc.gov.tr, 2016)

Öte yandan, mülteci ya da şartlı mülteci olma koşullarını sağlamayan fakat gönderileceği ülkede ölüm, işkenceye maruz kalma ya da çatışmalarda şahsına

yönelik tehdide maruz kalma riski nedeniyle başta AİHS olmak üzere taraf olduğumuz insan hakları sözleşmelerin bir gereği olarak geri gönderme yasağı kapsamında olan yabancılara “ikincil koruma” sağlanmaktadır.

2011 yılının Mart ayında, iç karışıklıkların başlamasından sonra artan sayıda Suriye Arap Cumhuriyeti (Suriye) vatandaşı Türkiye’ye uluslararası koruma bulmak amacıyla gelmektedir. Ülkemiz bu kişilere ”geçici koruma” sağlamaktadır. Suriye’deki insan hakları ihlallerinde 2012 ve sonrasında ortaya çıkan hızlı artış, insani yardım ihtiyaçlarında dramatik artışları da beraberinde getirmiştir. Uluslararası koruma başvurularının en geç altı ay içinde sonuçlandırılması kuralı getirilerek, başvuru sahiplerinin olası mağduriyetlerinin önlenmesi ve bu kişilerin ülkemize getirecekleri külfetin azaltılması amaçlanmıştır.

1.2.1.10. Refakatsiz Çocuklar ve Özel İhtiyaç Sahipleri

Refakatsiz çocuklar başta olmak üzere, engelliler, yaşlılar, hamileler, beraberinde çocuğu olan yalnız anneler ve babalar ile işkence, cinsel saldırı veya diğer ciddi psikolojik, bedensel, cinsel şiddet mağduru özel ihtiyaç sahipleri için özel koruma mekanizmaları uluslararası standartlara uygun olarak oluşturulmaktadır.

1.2.1.11. Kabul, Barınma ve Geri Gönderme Merkezleri

Uluslararası koruma başvurusunda bulunan veya uluslararası koruma statüsü kazanmış kişilerin ve bunlar arasından öncelikle özel ihtiyaç sahiplerinin, barınma ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kabul, barınma merkezlerinin kurulması; aynı şekilde düzensiz göçmen kapsamında olup hakkında idari gözetim kararı alınanların da sınır dışı edilinceye kadar barındırılacakları geri gönderme merkezlerinin kurulması kanunla güvenceye alınmış ve idari düzenlemelerle yürütülmekte olan bu alan yasal dayanak kazanmıştır.

1.2.1.12. Uyum

Yabancıların ve uluslararası koruma başvurusu ve statüsü sahibi kişilerin toplumla uyumu, toplumun da yabancılarla uyum içinde bulunabilmesi için yapılacak

çalışmalara imkân tanınmıştır. Uyum düzenleme ve çalışmalarında iki yönlü aktif bir etkileşim ve gönüllülük öngörülmüş ve göçmen odaklı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 96. Maddesi ile uyum çalışmaları görevi Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne verilmiştir. Söz konusu kanun maddesiyle;

1. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.
2. Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir.
3. Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır.

1.2.1.13. Geçici Koruma

Kitlesel akın durumlarında sağlanacak “Geçici Koruma” sistemi, YUKK ile kanuni dayanak kazanmıştır. Geçici koruma, kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, uygulanan pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur.

Kanun, bu sistemin detaylarının Bakanlar Kurulu yönetmeliğiyle belirlenmesini öngörmek suretiyle, bu alanda Türk göç hukukunun oluşmasına imkân sağlanmıştır. Ülkemizde geçici korumayı 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91’inci maddesi ve bu maddeye

dayanılarak çıkarılan 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde sağlamaktadır.

1.3. Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki Hukuki Statüsü

Suriye'de krizin başlamasından itibaren Türkiye'ye sığınan Suriyeliler için "Mülteci" (refugee), "Sığınmacı" (asylum seeker), "Zorunlu Göçmen" (forced migrant) ve "Yerinden Edilmiş Kişi" (displaced person) kavramlarından hangisi kapsamında olduğu tartışma konusudur (SETA, 2015: 10).

2013 tarihli YUKK'a göre Suriyelilere uygulanan "Geçici Koruma"nın (temporary protection) kavramı dahil adı geçen kavramlardan hangisinin geçerli olduğu hususu, Türkiye'nin Suriyelilere tanıdığı barınma, sağlık, eğitim, çalışma hakkı gibi toplumsal entegrasyona katkı sağlayacak türden hakların boyutlarının değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Çünkü her bir tanımın sağladığı hak ve yükümlülükler birbirinden ayrı kavramlarla ifade edilmektedir.

Türkiye, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne taraf ülkelerden biridir ve 1967 tarihli Ek Protokol'e "coğrafi sınırlama" ile taraf olmuştur. Buna göre, Türkiye sadece Avrupa Konseyi ülkelerinden gelen ve ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağı korkusu ile iltica talebinde bulunanlara mülteci statüsü vermektedir. Avrupa dışından gelenlerin başvurularını ise BMMYK ile birlikte değerlendirmekte ve mülteci statüsü verilmesi kararlaştırılanları, BMMYK aracılığıyla üçüncü ülkelere yerleştirmektedir (www.unhcr.org, 2016).

Türkiye'nin 1951 Sözleşmesi'ni coğrafi kısıtlama ile uyguluyor olması nedeniyle Türkiye, Avrupa dışından gelen kişilere, "mülteci" (refugee) statüsü tanımamaktadır. Bunun yerine Sözleşme hükümlerine göre mülteci statüsü kriterlerini taşıyan ancak Avrupa'dan gelmeyen kişileri "şartlı mülteci" (conditional refugee) olarak tanımlamaktadır (Kaya & Eren,2014: 22).

İç savaş sonrası Suriye'den göç edenlerin statüsü ele alındığında göçmen, sığınmacı, mülteci gibi bir biri yerine sıklıkla kullanılan ancak farklı hukuki hakları temsil eden kavramlar arasındaki ayrımların bilinmesi ve özenli kullanılması üzerinde önemle durulması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlar arasındaki temel ayrımın algılarda görünür olmaması ve çoğu zaman

sığınmacı ve mültecilerin de göçmen kategorisinde değerlendirilmesi bu kavramların gerektirdiği hakların da zedelenmesine neden olabilmektedir.

2011 yılı Mart ayından itibaren iç çatışmalardan dolayı ülkesini terk edip Türkiye'ye sığınan Suriyeliler, uluslararası hukuka göre aksi ispatlanmadıkça doğrudan mülteci kabul edilmektedir (Dağlıoğlu, 2014). Bu kitlesel akınlarda, kişilerin mülteci statülerini tek tek belirlemek imkânı olmadığı için, kaçmak, ayrılmak zorunda kaldıkları ülkenin açık, objektif koşullarına bakarak, o ülkeden gelen herkesin grup bazında mülteci olarak kabul edilmesi anlamına geliyor. Amaç, zulüm göreceği yere zorla geri gönderilmeye karşı korunması, güvenliklerinin ve temel insani yaklaşımın sağlanmasıdır.

Sığınma talep eden kişiler “1951 tarihli sözleşmede ve diğer evrensel ve bölgesel İnsan Hakları Sözleşmelerinde belirtilen nedenlerle koruma isteyen fakat yetkili bir makam tarafından mültecilik statüsüne uygunluğu henüz tespit edilmemiş kişiler” olarak tanımlanmaktadır (UNHCR, 2001: 23; UNHCR,2002:5). Aynı sözleşmeye göre “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen veya bir tabiiyeti olmayıp bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs” mülteci olarak tanımlanır (BM 1951 Mülteci Sözleşmesi Md. 1, BMMYK, 2001: 23). Statüleri resmi olarak tanınmamış da olsa, sığınmacılar menşei ülkelerine zorla geri gönderilemezler ve haklarının korunması gerekir.

Türkiye, mülteci tanımına getirdiği bu coğrafi kısıtlama nedeniyle bir Avrupa Konseyi üyesi olmayan Suriye'den gelenleri mülteci olarak kabul etmemektedir. Suriye'deki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınanların kısa süre sonra kendiliğinden ülkelerine döneceklerini düşündüğünden, Suriyeli sığınmacılara Türkiye mülteci statüsü vermemiş ve onları başlarda “misafir” olarak tanımlamıştır (Ihlamur ve Öner, 2013: 44).

Suriyeli mülteciler için “misafir” tanımının doğru olduğu üzerine de kabuller mevcuttur. Milliyet gazetesinde köşe yazarı Melih Aşık'ın “Suriye'den gelenler için çoğunlukla “**Suriyeli mülteciler**” tanımı kullanılıyor. Doğru mu bu tanım?” sorusuna CHP eski milletvekili Ahmet Ersin'in verdiği cevap;

“Türkiye, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 yılında kabul edilen Cenevre Sözleşmesi’ni, 1961’de ciddi bir coğrafi sınırlama çekincesiyle imzalamıştır. Sözleşmeyi imzalayan devletler, mültecilere kendi yurttaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulamak zorundadır. Türkiye ise sözleşmeye koyduğu çekincelerin gereği, sadece Avrupa ülkelerinden gelenlere mülteci statüsü tanımakta, Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkelerinden gelenleri mülteci veya sığınmacı kabul etmemektedir. Onlara ‘**misafir**’ demek daha doğrudur” (Miliyet,16 Şubat 2016).

Ancak, Suriyeliler için kullanılan “misafir” sözcüğünün hukuksal statü tanımı bulunmadığı, Suriye’deki iç savaştan kaçanlar için durumun temel bir insani hakkın kullanımını olduğu kabul edilmektedir (AGOS,11 Ocak 2014).

Suriyeli mültecilerin Türkiye’de hukuki statüleri Ekim 2011’de resmi olarak açıklandığı şekliyle “Suriyeli mülteciler”, “Geçici Koruma” rejimine tabidir. “Geçici Koruma”, Kosova Savaşı sırasında AB’nin ortaya koyduğu bir uygulama olarak gelişmiştir. Söz konusu uygulamaya göre Kosovalı sığınmacılar için AB tarafından en fazla 2 yıl geçici koruma sağlanması hakkı tanınmış, zorunlu durumlar için başvuru halinde 1 yıl uzatılmasını içeren bir düzenleme yapılmıştır (GİGM, 2016).

2004 tarihli 100 No.lu Birleşmiş Milletler Yürütme Komitesi kararına göre kitlesel sığınmanın varlığından söz edebilmek için uluslararası bir sınıra doğru dikkate değer sayıda insan hareketliliğinin olması, bu hareketliliğin hızlı bir varışla devam etmesi, ev sahibi (karşılaman) devletin yakın dönemde mevcut bireysel sığınma prosedürlerini uygulayamayacak hale gelmesi gerekmektedir. Bu unsurları içeren kitlesel akının süregelir hale gelmesi durumunda geçici koruma sağlanmaktadır (GİGM.gov.tr, 2016).

Geçici koruma, kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, uygulanan pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yolu olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye’de geçici koruma, 11/04/2013 tarihli ve 28615 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91’inci maddesi ve bu maddeye dayanılarak çıkarılan ve 22/10/2014 Tarihli ve 29153 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde, 17/03/2016 tarihli ve

29656 sayılı resmi gazetede yayımlanan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik çerçevesinde sağlamaktadır.

“Geçici Korumayı” düzenleyen Suriyeliler Yönergesinin yerini alan ve göçle ilgili Türkiye Cumhuriyeti’nin en kapsamlı yasası olan 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre Suriyelilerin statüsü “geçici koruma altında olanlar” olarak belirlenmiştir. Söz konusu yasayla kurulan Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), ülkemize kitlesel akınla gelen Suriyelilere sağlanan korumayı, uluslararası literatürdeki tanımıyla “Geçici Koruma” kapsamında olanlara ilişkin uygulanan prosedür olarak ilan etmektedir. Türkiye, geçici korumanın üç temel unsurunu “açık sınır politikası” ile "ülke topraklarına kabul, geri göndermeme ilkesi” ve “gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması” olarak benimsemektedir.

Türkiye, Geçici Korumaya bir zaman sınırlaması koymamış ve gelmek isteyenlere sınırların açık olacağını, zorla geri gönderme olmayacağını ve kamplarda temel ihtiyaçlarının karşılanmaya çalışacağını duyurmuştur.

Geçici koruma rejimi ile Suriyelilere sınırsız kalış, zorla geri gönderilmemeye karşı koruma ve acil ihtiyaçlara yanıt veren kabul düzenlemelere erişimi içerecek şekilde koruma ve yardım sağlanmaktadır. Bunun dışında kamplarda yaşayanlara barınma, gıda, eğitim, sağlık, suya erişim gibi imkânlar sağlanmaktadır. Kamp dışında yaşayan ve çoğunluğu oluş-turan gruba ise kayıt yaptırmaları halinde sadece sağlık ve ilaçlara ücretsiz erişim hakkı tanınmaktadır. Çeşitli sebeplerle kayıt yaptırmayanların ise hiçbir hakkı bulunmamaktadır (Orhan, 2015: 13).

Resmi açıklamalarda dâhil günlük kullanım dilinde Suriye’den gelenler için göçmen, sığınmacı, mülteci, geçici koruma altında olan gibi tanımlamalar yapılmaktadır. Hatta bu kavramların yer yer özensizce kullanılmaya devam edildiği, bu alışkanlığın tarihte sık sık göçlere maruz kalan Türkiye’de daha çok halk dilinde kullanılan muhacir, mübadil, soydaş, gurbetçi, Almancı, Euro-Türk, göçmen, yabancı, mülteci, sığınmacı gibi çoğunlukla hukuki bir tanım ifade etmeyen kavramlarla anıldığı ve bu alışkanlığı devamı şeklinde yorumlanabilir. Suriye’deki göçe ilişkin kavramların etraflıca ele alınması ve onu çevreleyen kavramların tanımlarının yapılmasının anlam kargaşasının önlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü terimlerin her biri ulusal ve ulusal arası hukuka göre farklı hak ve sorumlulukları ifade etmektedir. Bu çalışmada konunun doğru

anlaşılabilmesi için öncelikle göç ve mülteciliğe ilişkin kavramlara açıklık getirilmektedir.

Mülteci, sığınmacı, göçmen, geçici koruma altında olanlar gibi Suriye'den gelenlerin hukuki statülerine ilişkin tanımların ulusal ve uluslararası hukukta yer aldığı şekliyle kendi kuramsal çerçevesinde ele alınması doğru politikaların önerilmesine katkı sağlar.

2011 yılı Mart ayından itibaren Türkiye kitlesel akınla sığınanlar uluslararası hukuku tanıma göre mülteci'dir. AB'nin, Kosova Savaşı sırasında uyguladığı 2 yıllık "Geçici Koruma" statüsü tanımına benzer ancak süre sınırlaması olmadan Türkiye'nin Suriye'den sığınanlara verdiği hukuki haklar çerçevesinde konu ele alınabilir. Her ne kadar uluslararası hukuka göre mülteci olan Suriyeliler için bu tanımları kullanılsa da, ele alınmış biçimi itibarıyla haklarının "Geçici Koruma" altında olanlara sağlanan haklar çerçevesinde olduğunun sınırlarının çizilmesi gerekmektedir.

2. SURİYELİ MÜLTECİLERLE İLGİLİ KURUMSAL YAPILAR

Suriye'deki iç savaş ve iç savaştan kaynaklı mülteci sorunu ulusal ve bölgesel boyutlarının yanı sıra küresel boyutlara sahip olması nedeniyle uluslararası toplumun gündeminde yer almaktadır (Öner, 2015:145). Dünya'da en fazla Suriyeli mülteci barındıran Türkiye'deki Suriyeli mülteci sorunu sadece Türkiye'nin sorunu değil, aynı zamanda uluslararası toplum ve onu temsil eden kuruluşların değer ve sorumluluklarıyla da ilgilidir.

Her ne kadar II. Dünya Savaşı'ndan itibaren mülteci sayısı sürekli artış gösterse ve nedenleri çeşitlense de mülteci sorununu çözmek ya da minimum düzeye indirmekle ilgili başta BM olmak üzere AB ve vb. uluslararası kuruluşların birçoğunun küresel bir politikaya sahip olmadığı değerlendirilmektedir. Son 5 yılda mülteci sayısının 2 katına çıkmış olması da bu kanıt olarak gösterilmektedir (Bulut ve diğerleri, 2016:2036).

Ancak yine de mülteci sorunlarıyla ilgili uluslararası kuruluşlardan Birleşmiş Milletler'in bir kuruluşu olan Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Avrupa Birliği ve devletlerinin destek ve çalışmaları önemsenmektedir.

2.1. Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar

Dünya’da birçok uluslararası kurum kuruluş ve sivil toplum örgütü mültecilerle ilgili faaliyetlerde bulunmaktadır. Uluslararası kuruluşlar arasında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Avrupa Birliği (AB) ve bazı sivil toplum kuruluşları diğer ülkelerde olduğu gibi Suriyeli mülteciler sorununu yakından takip eden ve gerek kamplarda gerekse kent merkezlerinde çalışmalar yürüten kuruluşlardandır.

Söz konusu kurumların en başında Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği gelmektedir. Bununla beraber yasadışı yollardan Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine başlayan Suriyeli mülteci akınıyla birlikte Avrupa Birliği de doğrudan konuya müdahil olmuştur.

2.1.1. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK/UNHCR)

BMMYK’nin ana sorumluluklarından biri, sığınmacılar ve mülteciler için koruma politikalarının geliştirilmesine ilişkin faaliyetleri yürütmektir (Çelebi, Özçürümez ve Türkay, 2011: 10).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK/UNHCR), 14 Aralık 1950 tarihinde dünya genelinde mülteci sorunlarını çözmek ve mültecileri korumak amacıyla uluslararası faaliyetleri koordine etme ve yürütmek üzere Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kuruldu (www.unhcr.org, 2016).

Asıl amacı mültecilerin haklarını ve refahını savunmak olan BMMYK, her bireyin sığınma talebinde bulunabilmesini ve başka bir ülkede mülteci olarak güvenli bir şekilde barınabilmesini sağlamak için çalışmaktadır. Aynı zamanda, eve gönüllü dönüş, yerel entegrasyon ve üçüncü bir ülkeye yerleştirme seçeneklerini de mümkün kılmaktadır. BMMYK altmış yılı aşkın bir süredir, milyonlarca insanın hayatına yeniden başlamasına yardım ediyor. Bugün ise 7.190 çalışanıyla, 120 ülkede, yaklaşık 36,4 milyon insana el uzatmaya devam ediyor. Suriye krizi dolayısıyla BMMYK(UNHCR)’ye kayıtlı olan Dünya’da 4,8 milyon, Türkiye’de 2,7 milyon Suriyeli mülteci bulunmaktadır (www.unhcr.org, 2016).

BMMYK, Türkiye’nin güneydoğusunda Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay illerinde varlık göstermektedir. BMMYK çalışanları, mülteci kamplarını günlük olarak ziyaret etmekte, ilgili kamp yöneticileri, AFAD, Kızılay, kayıt görevlileri,

çeşitli Bakanlıkların teknik bölümlerinden idareciler ve çalışanlarla görüşmektedir. Maddi yardım alanında ise BMMYK Türkiye Ofisi mültecilere battaniye, muşamba, mutfak setleri ve malzemeleri gibi gıda dışı malzemeler sağlamıştır. BMMYK, engelli mülteciler için tekerlekli sandalyeler almış, bazı mesleki eğitim merkezlerine destek sağlamış ve ülkede Suriyeli mültecilerin ikamet ettikleri alanlara konuşlandırılacak olan mobil kayıt araçlarını satın almak yoluyla Türk makamlarının kamp dışında kalanların kayıt işlemlerinin kapsamını genişletmesini desteklemiştir (www.unhcr.org,2016).

2.1.2. Avrupa Birliği Mülteci Politikası ve Suriyeli Mülteciler

Dünya’da en fazla göç alan ülkeler sıralamasında ilk on ülke arasında AB üyesi ülke bulunmamaktadır. Öte yandan Avrupa’ya yakın coğrafyada yer alan ve AB’ye aday ülke Türkiye ise son yılların verilerine göre dünyada en fazla mülteci kabul eden ülkedir (Bulut ve diğerleri, 2016:3030) ve bu fark bir anlamda mülteci politika farklılıklarının da özeti gibidir.

Dünyadaki toplam mülteci sayıları ve yerleştikleri ülkeler göz önüne alındığında gelişmiş Batı ülkeleri, mülteci sorunlarını bölgesel olarak görmekte ve çözümünde de en büyük sorumluluğu yine bölge ülkelerine yüklemektedir. Özellikle Suriyeli mültecilerin Akdeniz ve Ege denizinden Avrupa’ya geçişini engellemek amacıyla birçok kez kendi içlerinde ve Türkiye ile toplantılar düzenlemeleri açık bunun göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bölge ülkelerindeki 7,5 milyon üzerindeki Suriyeli mülteci sayısına rağmen, Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliğinin yerleştirilmesini önerdiği 400.000 mülteci için AB ülkeleri içinde Almanya dışında hiçbir ülkenin birkaç binden mülteci kabul teklifinde bulunmaması da bu doğrultudadır (Uluslararası Af Örgütü, 2015/2016: 15).

Suriyeli mültecilerin Türkiye üzerinden AB’ye kaçak yollarla akın başlatması üzerine AB, mültecilerin Türkiye’de kalmasını sağlamak için Türkiye’nin AB’den beklentileri olan konularda esneklik göstermeyi içeren teklifler sunmuştur. Türkiye’ye mali yardım (3 milyar Euro), Türk vatandaşlarına vize muafiyeti, Türkiye’nin AB’ye tam üyelik müzakerelerinde yeni başlıklar açılması ve Türk liderlerinin AB zirvelerine davet edilmesi gibi ayrıcalıklar sağlamayı taahhüt etmiştir. AB’nin sunduğu taahhütlerin hayata geçirilmesi için Türkiye’den sınır

güvenliğini arttırması, organize suçlarla, özellikle göçmen kaçakçılarıyla etkin mücadele etmesi gibi taleplerde bulunmuştur (Demir ve Soyupek, 2015: 7).

Bu kapsamda AB, Türkiye'yle 2013 yılında "Geri Kabul Anlaşması" imzalamıştır. Geri Kabul Anlaşması'na göre AB ülkelerine yasa dışı giriş yapan ya da **yasal giriş yapmış olsa bile** sonradan yasallığı sona eren kişiler, Türkiye'nin transit geçiş ülkesi olması sebebiyle Türkiye'ye aynen geri iade edilebilecektir. (Resmi Gazete, 29076). Anlaşma kapsamında Türkiye'nin 72 maddelik reform yapması, AB'nin ise Türk vatandaşlarına vizesiz Avrupa seyahati öngörülmüştür (AB Bakanlığı, 2013: 3). Ancak 72 maddelik reform paketinin tamamının Türkiye tarafından yerine getirilmediği gerekçesiyle AB Türk vatandaşlarına vizesiz AB seyahatini başlatmamıştır. Ancak Türkiye anlaşma kapsamında yasadışı olarak AB'ye geçen Suriyelileri geri kabul etmektedir.

Avrupa Birliği Türkiye'yi AB'ye olan mülteci akını açısından önemli bir tampon ülke olarak görmektedir. 20 Mart 2016 tarihi itibariyle Avrupa Birliği ile Türkiye ile mutabakata varılarak yürürlüğe giren Mülteci Antlaşması uygulamada karşılıklı uyuşmazlıklar nedeniyle her taraf içinde bekleneni karşılamamıştır. AB ülkelerindeki hukuki ve yerel düzenlemelerle düzensiz göçü yönetmeyeceği korkusuyla mülteci antlaşması girişimi başlatmıştır.

Avrupa Komisyonu ve Birlik Üyesi Devletler, Kasım 2015'ten bu yana, Türkiye'de bulunan mültecilere yönelik olarak 2016 ve 2017 boyunca uygulanacak insani yardım ve kalkınma projelerini destekleyecek 3 milyar Avroluk bir fon kaynağı olan Türkiye Mülteci Aracını oluşturmak üzere ayırmış, sonraki dönem anlaşmalarıyla söz konusu yardım 6 milyar Euro'ya çıkarılmıştır. Krizin başlangıcından beri Suriye Krizi'ne yönelik AB tarafından Türkiye'ye sağlanan insani yardım, Eylül 2016 itibariyle ise 588 milyon Avro 'dur (www.ec.eu, 2016).

Söz konusu anlaşmalarla sağlanması hedeflenen yardımlar Türkiye'nin Suriyeli mültecilere harcadığı rakamlar (15 Milyar TL) göz önüne alındığında az ve yetersiz olduğu şeklinde değerlendirilmektedir. 2011 sonrası Suriye'deki iç savaş sebebiyle ekonomik ve insani sorunlara sebep olan Suriyeli mülteciler için ne AB ne başka bir kurum veya ülke tarafından çözüm olabilecek politikaların geliştirildiğini söylemek pek mümkün gözükmemektedir.

2.2. Suriyeli Mültecilerle İlgili Ulusal Kurum ve Kuruluşlar

Bugün dünyanın her ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de uluslararası göç ve sığınma konuları ulusal kimlik, vatandaşlık, güvenlik, işgücü pazarı, işsizlik, kalkınma, toplumsal uyum, sınırların korunması, yasallık gibi toplumsal, siyasal ve ekonomik açıdan gündeme gelmektedir.

Türkiye’nin Suriyelilere yönelik mülteci politikası, açık kapı politikası olarak tanımlanmış ve Türkiye’deki Suriyelilerin statüsü 6458 Sayılı kanun çerçevesinde geçici koruma olarak belirlenmiştir. “Suriye’deki durumun ciddiyetini koruması ve sığınmacıların ülkelerine güvenli dönüşlerine imkan verecek koşulların henüz sağlanamamış olması nedeniyle geçici koruma statüsü hiçbir koşul aranmadan verilmiştir”(GİGM,2013:14). Suriye’den ülkemize yönelen kitlesel nüfus hareketinin koordinasyonundan sorumlu olmak üzere AFAD belirlenmiştir.

AFAD’ın koordinasyonunda, İçişleri, Dışişleri, Sağlık, Milli Eğitim, Gıda, Tarım ve Hayvancılık, Ulaştırma ve Maliye Bakanlıkları, Genel Kurmay Başkanlığı, ilgili Valilikler, Diyanet İşleri Başkanlığı, Gümrük Müsteşarlığı ve Kızılay ortak çalışmalar yapmak üzere görevlendirilmişlerdir.

Geçici koruma altındaki kişilerin barındığı çadır ve konteyner kentlerde (kamplarda) barınma, yiyecek, sağlık ve güvenlik, sosyal aktivite ve eğitim, ibadet, tercümanlık, haberleşme, bankacılık ve diğer hizmetler verilmeye başlanmıştır (AFAD, 2013: 13-77).

2.2.1. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Suriye’den ülkemize yönelen kitlesel nüfus hareketinin koordinasyonundan sorumlu olmak üzere Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) belirlenmiştir. Suriye’deki iç karışıklıklar nedeniyle Türkiye’ye kabul edilen Suriye vatandaşlarına geçici barınma merkezlerinde Başbakanlık AFAD tarafından geçici koruma sağlanmaktadır. Suriyeli “misafirlerin” yaklaşık 260 bini Başbakanlık AFAD’ın 10 ilde kurduğu ve yönettiği 26 barınma merkezinde yaşamaktadır (AFAD, 2014)

Tüm ihtiyaçlar AFAD’ın koordinasyonunda, İçişleri, Dışişleri, Sağlık, Milli Eğitim, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Ulaştırma ve Maliye Bakanlıkları, Genelkurmay Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Gümrük Müsteşarlığı ve Kızılay’ın ortak çalışmalarıyla yürütülmektedir.

AFAD barınma merkezlerinde, market, ısınma, güvenlik, ibadet, altyapı, haberleşme, itfaiye, tercümanlık, psiko-sosyal destek ve bankacılık hizmetleri de verilmekte olup, konaklayanların çamaşırhane, bulaşıkhanesi ve duş ihtiyaçları da karşılanmaktadır. Barınma merkezlerinde insani ihtiyaçların dışında Suriyelilerin sosyal ihtiyaçlarına yönelik eğitim ve mesleki kurs faaliyetleri de yürütülmektedir. Dinlenme merkezleri, çocuk ve oyun parkları, televizyon odaları ve internet hizmetleriyle Suriyelilerin boş zamanlarını değerlendirmeleri sağlanmaktadır. İlgili bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları ile Türk Kızılay'ınca çadır kentlerde ve konteyner kentlerde barınma, yiyecek, sağlık, güvenlik, sosyal aktivite, eğitim, ibadet, tercümanlık, haberleşme, bankacılık ve diğer hizmetler verilmektedir. Barınma merkezlerinde okul, cami, ticaret, polis ve sağlık merkezi, basın brifing birimi, çocuk oyun alanları, televizyon izleme üniteleri, market, biçki-dikiş kursları, su deposu, arıtma merkezi, trafo ve jeneratör gibi donatılar yer almaktadır (www.afad.gov.tr, 2016).

2.2.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)

Göç alanına ilişkin politika ve stratejilerin uygulanması, konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesi amacıyla İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Dünyadaki örneklerine uygun olarak, göç ve iltica alanında stratejilerin belirlendiği, insan hakları temelli sivil bir kurumsal yapılanma olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile bütünsel bir yaklaşıma dayanan ve kurumlar arası etkin işbirliğine imkân sağlayan etkili bir göç yönetiminin oluşturulması hedeflenmiştir.

Suriye'deki iç savaşın devam etmesi nedeniyle geri dönüş imkanının giderek azalması, öte yandan Türkiye'nin AB sürecine ilişkin yükümlülükleri kapsamında da bir konu olması dolayısıyla Suriyelilere yönelik bazı hukuki ve kurumsal altyapıların oluşturulması aciliyet kazanmıştır. Türkiye'ye önemli oranda maddi ve sosyal yük getiren kitlesel akın nedeniyle bazı düzenlemeler yapma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu

kapsamda gerçekleştirilenlere kısa kısa göz atmak durumu ifade etmede yardımcı olacaktır.

Geçici Koruma Yönetmeliği: 22/10/2014 Tarihli ve 29153 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği: Suriyeliler geçici koruma kapsamına alınarak adlarına düzenlenen Geçici Koruma Kimlik Belgesiyle Türkiye’de kalışlarına izin verilmiştir. Söz konusu belge;

- ✓ ikamet izni yerine geçmeyen, ücretsiz, yabancıya yapılan yardım ve hizmetlere erişimini sağlayan yabancı kimlik numarasını içeren bir belgedir.
- ✓ uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımadığı gibi süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmadığından Türk vatandaşlığına başvuru hakkı da sağlamamaktadır.
- ✓ Elektronik haberleşme hizmeti dâhil diğer hizmetler için abonelik sözleşmesi yapabilme imkânı getirmiştir.

Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamındaki Suriyelilere verilecek Geçici Koruma Kimlik Belgesi 2015 yılı itibariyle verilmeye başlanmış, aynı çalışmayla Suriyeli yabancılardan nitelikli insan gücünün tespiti yapılması kararlaştırılmıştır.

Kayıt İşlemleri: Suriye uyruklu yabancıların iş ve işlemleri ilgili Yönetmelik ve genelgeler çerçevesinde Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Malatya, Kahramanmaraş, Mardin, Şanlıurfa, Kilis ve Osmaniye illerinde bulunan 22 Geçici Barınma Merkezi, 12 ilde bulunan 24 Koordinasyon Merkezi ve Mobil Kayıt Merkezi (TIR) ile kayıt istasyonları vasıtasıyla devam ettirilmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği Kapsamında Hazırlanan Yönergenin Uygulama Genelgeleri:

13/08/2014 tarihli ve 22 sayılı Genelge: Suriyeli yabancıların kimlik tespit ve kayıt işlemleri, kayıt altına alınmanın teşvik edilmesi, kayıt olmayanların acil sağlık hizmetleri hariç diğer haklardan faydalanamayacakları, kayıt altına alınanların ülkemizde kalış izinleri, yardım ve hizmetlere erişimleri, ülkemizde bulunan Suriyelilerin üçüncü ülkelere çıkış işlemleri, kamu düzeni veya kamu güvenliğine risk oluşturanlar, ikamet ili değişikliği talepleri, ülkemizden gönüllü olarak çıkış yapanlar veya semt-i meçhule gidenler hakkında yapılacak iş ve işlemleri belirlemektedir.

17/10/2014 tarihli ve 29 sayılı Genelge: Suriyeli yabancıların kayıt işlemlerinin en kısa sürede tamamlanması, kayıt altına alınmayan Suriyelilerin tespiti amacıyla kolluk uygulamalarının arttırılması ve kaydı olmayanların kolluk refakatinde kayıt merkezlerine götürülmesi, İl valilerince kayıt işlemlerinin bizzat takip ve denetiminin yapılması; valilikler bünyesinde kayıt işlemlerini güncel tutma işlemlerini takip etmek üzere komisyon oluşturulması hususlarını düzenlemektedir.

15/12/2014 tarihli ve 36 sayılı Genelge: 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliğinin, geçici koruma kapsamına alınmayacak yabancıları düzenleyen 8 inci maddesi gereğince; kimlerin geçici koruma kapsamına alınmayacağı, anılan kişilerin takibinin sağlanması söz konusu kişilerin ülkesine gitmek istemeleri halinde gönüllü geri dönüşlerinin sağlanması, ülkelerine dönmek istememeleri halinde ise geçici barınma merkezlerine sevk edilmeleri hususlarında uyulacak usul ve esasları belirlemektedir.

25/07/2014 tarihli ve 2014/429 sayılı Talimat yazı: Suriyeli yabancılardan gerek suça karışmış olanlar, gerekse diğer nedenlerle kamu düzeni ve kamu güvenliğine tehdit oluşturduğu değerlendirilenler ile uyarılara rağmen dilencilik, sokakta yaşama vb. faaliyetlerde bulunanların, Valilikler tarafından Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı bünyesinde hizmet veren barınma merkezlerine kolluk refakatinde sevk edilmesi hususlarını düzenlemektedir.

23/11/2014 tarihli ve 980 sayılı Talimat: Suriyeli yabancılardan dilencilik yapan, sokakta yaşayan vb. durumda bulunanların, ülkemizde kış mevsimi şartlarının hakim olması sebebiyle Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı bünyesinde hizmet veren geçici barınma merkezlerine gecikmeksizin kolluk refakatinde sevk edilmesi hususlarını düzenlemektedir.

Alt Komisyon Oluşturulması: Suriye’de meydana gelen olaylar nedeniyle kitlesel akımla Türkiye’ye gelen yabancıların durumlarını değerlendirmek, bahse konu gelişmelerin kamu düzeni ve güvenliği açısından değerlendirilmesi ve muhtemel gelişmeler karşısında alınması gereken tedbirleri görüşmek üzere düzenli aralıklarla toplanacak bir alt komisyon oluşturulmuştur.

Bilgilendirme Toplantıları ve Broşür Basımı: Kayıt altına almanın teşvik edilmesi, kayıt işlemlerinin tamamlanması, kayıt altına alınmayan Suriyelilerin tespiti amacıyla kolluk uygulamalarının arttırılması, kaydı olmayanların kolluk refakatinde kayıt merkezlerine götürülmesi, İl valilerince kayıt işlemlerinin bizzat takip ve denetiminin yapılması, valilikler bünyesinde kayıt işlemlerini takip etmek

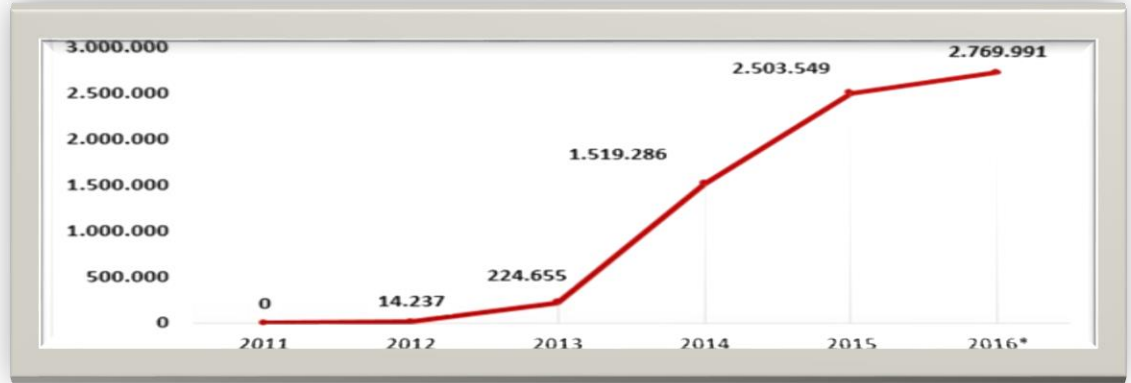
üzere, komisyon oluşturulması, yardım ve hizmetlere erişimleri, kayıt olmayanların bazı haklardan faydalanamayacakları gibi konularda bilgilendirme toplantıları yapılmış ve yaklaşık 400 bin broşür basılarak tüm illere gönderilmiştir.

Kurumlarla Ortak Yapılan Çalışmalar: Geçici Koruma kapsamındaki Suriyelilerin okul çağındaki çocuklarının eğitim hizmetlerinden gerektiği gibi yararlanabilmeleri amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı ile, Suriyelilere verilecek çalışma izinleri ile ilgili olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile ve Yabancı Kimlik Numarası ile ilgili olarak Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü ile birlikte ortak çalışmalar yapılması talimatları verilmiştir.

Göç Politikaları Kurulu: Türkiye'nin göç politika ve stratejilerini belirlemek ve bu stratejilerin uygulanmasını takip etmek; göç alanında strateji belgeleri ile program ve uygulama belgelerini hazırlamak; toplu hâlde Türkiye'ye kabul edilecek yabancılarla ilgili usul ve esasları, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu yabancı iş gücü ile mevsimlik işler için gelecek yabancılara ilişkin esasları, yabancılara verilecek uzun dönem ikamet iznine ilişkin şartları, göç alanında yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla etkin iş birliği ve bu alandaki çalışmaların çerçevesini belirlemek ve göç alanında görev yapan kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanmasına yönelik kararlar almak amacıyla ilgili kurumların müsteşarları ve Göç İdaresi Genel müdüründen oluşan Göç Politikaları Kurulu oluşturulmuştur.

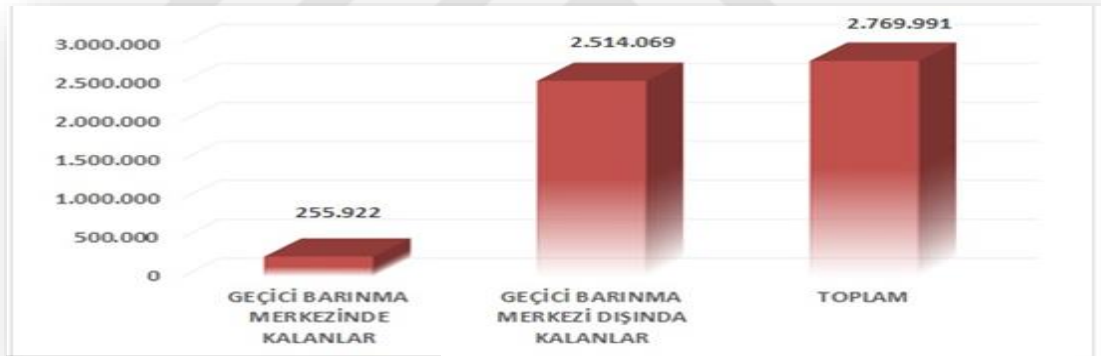
3. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN DEMOGRAFİK YAPISI VE SOSYAL ANALİZİ

2011 yılından itibaren Türkiye'ye sığınanların sayısı yıllar itibariyle sürekli artış göstermiştir. İstatistiki olarak yıllara göre artış rakamları kitlesel göçün başlığı yıllarda kayıt altına alınmayanların sonradan kayıt altına alınmasıyla ilgilidir.

Grafik 1. Türkiye'ye Sığınan Kayıtlı Suriyeli Mültecilerin Sayısı

Kaynak: GİGM, 10 Kasım 2016

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye'de geçici kamplarda kalan Suriyelilerin sayısı yaklaşık 255.992'dir. Kamplarda ve kamp dışında yaşayan Suriyelilerin sayısı ise toplam 2.769.991 kişidir.

Grafik 2. Türkiye'de Kamp İçinde ve Dışında Yaşayan Suriyeliler Sayısı

Kaynak: GİGM, 2016

Türkiye'ye sığınan kayıtlı 2.769.991 Suriyeli mültecinin 2.514.069'u geçici barınma merkezleri dışında (kamp dışında) kalmaktadır. Geçici barınma merkezinde (kamp içinde) kalanların sayısı ise 255.992'dir. Kısaca 10 Suriyeli mülteçiden 1'i geçici barınma merkezinde kalmaktadır.

Suriyeli mültecilerin cinsiyetine göre ve yaş aralıklarına göre dağılımı incelendiğinde, genç nüfus olarak nitelendirilebilir. Erkeklerin sayısı (1.475.385) kadınların sayısına (1.294.606) göre fazla olsa da çok belirgin bir fark olmadığı göze çarpmaktadır. Asıl çarpıcı olan her 3 Suriyeli mülteçiden 1'i 18 yaş altı çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Geriye kalan nüfusun 2/3'ü ise çalışma çağındaki kadın ve erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 1. Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.475.385	1.294.606	2.769.991
0-4	200.440	186.888	387.328
5-9	200.357	189.288	389.645
10-14	152.181	138.943	291.124
15-18	132.820	111.473	244.293
19-24	221.190	174.959	396.149
25-29	148.343	115.215	263.558
30-34	120.773	96.452	217.225
35-39	86.508	73.724	160.232
40-44	59.523	56.167	115.690
45-49	48.102	44.233	92.335
50-54	37.482	36.179	73.661
55-59	25.316	25.365	50.681
60-64	17.591	18.027	35.618
65-69	11.325	11.702	23.027
70-74	6.156	7.106	13.262
75-79	3.780	4.519	8.299
80-84	1.983	2.530	4.513
85-89	1.074	1.249	2.323
90+	441	587	1.028

Kaynak: GİGM, 10 Kasım 2016

Türkiye’deki kayıtlı Suriyeli mültecilerin 1.123.390’nın 18 yaş altı çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Suriyeli mültecilerin ağırlıklı olarak 2011 yılından itibaren geldikleri göz önüne alındığında 0-4 yaş 387.327 çocuğun Türkiye’de doğduğu kabul edilebilir. Söz konusu bu tablo Suriye’den gelen mültecilerin eğitim çağında ve çalışma yaşında olan genç bir nüfusa işaret etmektedir. Bu durum sosyal uyum politikalarının oluşturulmasında dikkate alınması gereken en önemli unsurlardan biridir.

AFAD’ın 2013 tarihli bu raporunda, geçici barınma merkezlerinin sığınmacılara okul öncesi de dâhil olmak üzere, okul çağındaki tüm çocuklar için eğitim hizmetleri sunduğuna yer verilmektedir. Türk vatandaşlarına verilen standart sağlık hizmetlerinin Suriyeli sığınmacılara da verildiği, sığınmacılar için yetişkin eğitim merkezlerinin olduğu ve mesleği olmayanlara yeterli beceri kazandırılarak meslek sahibi olmalarına yardımcı olunduğunun altı çizilmektedir. Suriyeli sığınmacılara yalnızca geçici ev sahipliği yapılmadığı aynı zamanda onların kriz sonrası dönem için de hazırlayan faaliyetler gerçekleştirildiği vurgulanmıştır.

AFAD, BMMYK Türkiye temsilciliğinin de desteğiyle geçici barınma merkezlerinde ve geçici barınma merkezleri dışında farklı şehirlerde yaşayan Suriyeli sığınmacıların profillerini çıkarmak, geçici barınma merkezlerindeki hizmetlerin ve koşulların iyileştirilmesi amacıyla veri toplamak, Suriyeli sığınmacıların demografik,

sosyo-ekonomik ve sosyokültürel yapıları hakkında bilgi edinmek ve geçici barınma merkezleri dışında çeşitli şehirlerde yaşayan Suriyeli sığınmacıların ihtiyaç analizlerine yönelik bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Söz anket çalışması sonucunda hazırlanan raporda Suriyeli sığınmacılar için özetle; (AFAD, 2013, 14: 55)

- Çoğunun Suriye-Türkiye sınırına yakın ve çatışmaların en çok olduğu bölgelerden geldikleri ve kamp dışında olanların yaklaşık yüzde 45'inin AFAD kaydı olduğu,
- Kamplarda yaşayanların % 50'den fazlasının ve kamp dışında yaşayanların ise yaklaşık yüzde 80'inin Suriye'yi güvenlik nedeniyle, kalan %20'nin ise siyasi ve ekonomik nedenlerle Suriye'yi terk ettikleri,
- Kamplarda yaşayanların % 50'den fazlasının ve kamp dışında yaşayanların Türkiye'ye, resmi bir sınır noktasından pasaportsuz giriş yaptığı,
- Yaklaşık dörtte üçü, başka bir ülke yerine Türkiye'yi tercih etmelerinin nedeninin ulaşım kolaylığı olduğunu belirttiği,
- Suriyeli sığınmacıların yaklaşık yarısının hane halkı reisinin çocukları ve toplamın yaklaşık üçte biri hane halkı reisinin eşleri olduğu,
- On beş yaş ve üzerindeki Suriyeli sığınmacıların yüzde 70'e yakınının evli ve yaklaşık üçte birinin ise bekâr olduğu,
- Kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların kamp içindekilere göre Suriye'deki kazançlarının daha iyi olduğu,
- Suriye'deki evlerinin tamamen yıkılmış veya çok hasarlı olduğu,
- En az üç aileden birinin yakınının iç savaşta öldüğü,
- Kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların çoğunun kirada oturduğu,
- % 90 oranında sağlık hizmetlerinden çok memnun oldukları,
- Yarıya yakınının kendilerinin veya aile üyelerinin psikolojik desteğe gereksinimi olduğunu düşündüğü,
- Çocuk felci veya kızamık aşısı olmayan çocukların yüzdesi kamp dışında yaşayanlar arasında daha yüksek olduğu, bu durum yerel nüfustaki çocuklar için ciddi bir sağlık tehdidi oluşturduğu,
- Çok azının insani yardım kuruluşlarından destek alabildiği,
- Kamplarda yaşayanların büyük oranda güvenlik, yemek, sağlık, eğitim, dini ve diğer hizmetleri çok olumlu buldukları,

- Kamplarda yaşayan Suriyeli sığınmacı çocukların yaklaşık yüzde 83'ü ve kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacı çocukların sadece yüzde 14'ü okula devam ettikleri,
- Kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların yaklaşık dörtte üçü bir iş araladığı, yüzde 86'sının Türkçe öğrenmek istediği,
- Kamplarda yaşayan Suriyeli sığınmacıların beşte üçüne yakını (kamp dışında yaşayanların bir dereceye kadar daha azı) Suriye'deki çatışma sona erdiği zaman Suriye'ye dönmeyi planladıkları,
- Kamplarda yaşayan Suriyeli sığınmacıların yaklaşık beşte ikisi (kamp dışında yaşayanların bir dereceye kadar daha çoğu) Suriye'ye döndüklerinde barınacak bir yerlerinin olacağını ve aynı orandakiler Suriye'ye döndüklerinde bir işlerinin olacağını düşündüğü, sonuçlarına yer verilmiştir.

Suriyeli Mülteci Kadınlar: AFAD'ın "Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar"

2014 yılı Araştırma Raporunda; (AFAD, 2014,13-77) Suriye'deki çatışma nedeniyle Türkiye'ye sığınana kadınların, tutuklanmadan yakınlarını kaybetmeye, fiziksel ve ekonomik sıkıntılardan cinsiyete dayalı şiddete kadar pek çok zorlukla karşılaştıkları tespitine yer verilmiştir. Özellikle genç kızlar şiddet, eğitimin aksaması, erken yaşta evlilik ve gebelik gibi çeşitli risklerle yüz yüze kalmış ve kalmaktadırlar.

Rapora göre; iç karışıklıklar nedeniyle Türkiye'ye sığınan Suriyeli kadınların okuryazar olmayanların oranı yüzde 21 seviyesindedir. Bir başka deyişle her 100 Suriyeli kadının 21'i okuma-yazma bilmemektedir. Sadece okuryazar olduğunu belirtenlerin oranı yüzde 8, ilkokul mezunu olanların oranı yüzde 35, ortaokul mezunu olanların oranı yüzde 20, lise mezunu olanların oranı yüzde 10 ve üniversite veya daha yüksek bir eğitim seviyesine sahip olanların oranı ise yüzde 6 seviyesindedir. Okuryazar olmayan, sadece okuryazar olan ve ilkokul mezunu olan kadınlar bir arada değerlendirildiğinde, yüzde 64'lük bir oran ile karşılaşılmaktadır. Bu oran kamp içindeki kadınlarda yüzde 62 ve kamp dışındaki kadınlarda yüzde 66 olarak hesaplanmaktadır.

Mesleki durumları incelendiğinde, büyük bir kısmının gelir getirici mesleklere sahip olmadığı, kamp içindeki kadınların yüzde 38'i ve kamp dışındaki kadınların yüzde 18'i mesleğinin olmadığını, kamp içinde yaşayan kadınların yüzde 49'u ve kamp dışında yaşayan kadınların yüzde 69 gibi büyük bir bölümü gelir getirici bir meslek olarak kabul edilmeyen ev hanımı olduklarını beyan etmişlerdir. Gelir getirici mesleği olmayan kadınların oranının yüzde 87 olduğu görülmektedir.

Erkeklerde ise bu oran sadece yüzde 18 düzeyindedir. Meslek edinme konusunda kadınların erkeklere oranla ne denli geride kaldığı üzerinde durulması gereken bir konu olarak öne çıkarılmaktadır.

Buna göre, Suriyeli kadınların yüzde 35'i iç savaş nedeniyle yakınlarından en az birini kaybetmiştir. Kamp içinde yaşayan Suriyeli kadınlarda bu oran yüzde 40 ve kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınlar içerisinde yaklaşık yüzde 31 olarak ifade edilmektedir.

Suriyeli kadınların veya aile bireylerinin psikolojik desteğe ihtiyacı değerlendirildiğinde kadınların yüzde 52'si kendilerinin veya yakınlarının psikolojik desteğe ihtiyacı olduğunu, kadınların yarısından fazlasını belirtmişlerdir. Kamp içinde kendilerinin veya yakınlarının psikolojik desteğe ihtiyacını belirten kadınların oranı yüzde 55 ve kamp dışında ise bu oran yüzde 49 olarak tespit edilmiştir.

Raporda sayısal olarak yer verilmeyen ancak kısaca bahsedilmesi gereken bir konu da Suriyeli kadınların Türkiye'deki insanların kendileri hakkındaki düşüncelerini/davranışlarını nasıl yorumladığıdır. Buna göre kamp içindeki kadınların yaklaşık yüzde 76'sı Türkiye'deki insanların kendilerine karşı olumlu davrandığını belirtmiştir. Bu oran kamp dışında yaklaşık yüzde 79'dur. Davranışları olumsuz olarak değerlendirenlerin oranı ise kamp içinde sadece yüzde 6 ve kamp dışında yüzde 7'dir. Bu oranlar erkekler arasında da büyük oranda benzerlik göstermektedir.

Gelecekte barınmaya ilişkin sorulan bir diğer soruda ise kadınların ancak yüzde 45'i Suriye'ye döndüğünde barınacak yeri olduğunu belirtmiştir. Diğer bir deyişle Suriyeli kadınların yarısından fazlasının Suriye'ye döndüğünde barınacak bir yeri bulunmamaktadır. Sonuç olarak bu rakam bile Suriyelilerin bugün itibarıyla kalıcı olduklarına işaret etmektedir. En önemlisi bu rakamlar Suriye krizinin insani boyutunun hangi seviyelerde olduğuna ilişkin bir önemli bir göstergedir.

Suriyeli Mülteci Çocukların Durumu: (Demir ve Soyupek, 2015: 14) Suriyeli mülteci çocukların eğitime erişimi temel bir sorun olduğu, Türkiye'ye sığınan 4 çocuktan 3'ünün ailesinden birisini kaybettiği, her üç çocuktan birinin fiziksel şiddete uğradığı ve her üç çocuktan ikisinin ailesinden birisinin fiziksel şiddete uğradığını tespitlerine yer verilmiştir.

Sosyal entegrasyon projeleri ortaya konmazsa en başta çocukların şiddet sarmalına kapılıp karşınıza daha büyük bir toplumsal fatura ile çıkabilecekleri vurgulanmıştır. Suriyeli çocukları Türkiye'nin sorunu olarak ele almak gerektiği ve

çocukların rehabilite edilmesine yönelik adımların mültecilere ve özellikle onların çocuklarına insanca yaşayacakları bir ortam sunulmasıyla sağlanabileceği değerlendirilmesinde bulunulmuştur (AFAD, 2014: 13-77).

4. SURIYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE'DEKİ SOSYAL VE EKONOMİK HAYATA ETKİLERİ

Türkiye tarihi boyunca hem bir **göçmen kabul ülkesi**, hem **dışa göç veren bir ülke**, hem de **transit geçiş ülkesi** olmuştur. 2011 yılında Ortadoğu'da "Arap Baharı" olarak ortaya çıkan süreç Tunus, Libya, Mısır gibi ülkelerle birlikte Suriye'yi de etkilemiş ve Suriye'de ortaya çıkan kriz ve iç çatışmaların başlattığı göç dalgası Türkiye ve bazı bölge ülkelerini önemli ölçüde etkilemiştir (Çağatay ve Menekşe, 2014; İçduygu, 2015; Phillips, 2012).

Bu süreçte yüz binlerce Suriyeli rejimden kaçıp Lübnan, Ürdün ve Türkiye gibi bölge ülkelerine sığınmıştır. Türkiye başlarda kabul edebileceği Suriyeli sayısı hedefini 100 kişi olarak açıklasa da giderek büyüyen bir mülteci akınına uğramıştır. Böylelikle başta Suriye'ye komşu ülkeler olmak üzere, zaman içinde Avrupa ülkeleri ve hatta ABD ve Kanada gibi bölgeden uzak ülkeler bu göç hareketinden etkilenmiştir.

AFAD tarafından hazırlanan "*Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması*" raporunda; 2011 yılının Mart ayında, iç karışıklıkların başlamasından bu yana, günden güne artan sayıda Suriye Arap Cumhuriyeti (Suriye) vatandaşı Türkiye'ye sığınmacı olarak geldiği, Suriye'deki insan hakları ihlallerinde 2012 ve sonrasında ortaya çıkan hızlı artış, insani yardım ihtiyaçlarında dramatik artışları da beraberinde getirdiği, iç karışıklıkların başlamasından bu yana, Suriye ile güçlü tarihi, kültürel ve komşuluk bağları olan Türkiye Cumhuriyeti iç karışıklıklardan etkilenen Suriye vatandaşları için "açık kapı" politikası izlediği, Türkiye, gerek sınırları içerisindeki geçici barınma merkezlerinde ve çeşitli illerde, gerekse Suriye sınırları içerisindeki geçici barınma merkezlerinde ve çeşitli yerleşim yerlerinde bu trajediden etkilenen Suriye vatandaşlarına insani yardım sağlamada en cömert davranan ülke olduğuna yer verilmiştir (AFAD, 2013: 5).

Toplumun çevreye olan hassasiyeti, tüketici davranışları, toplumun eğitim durumu, nüfus oranı, yaş dağılımı, doğum ve ölüm oranları, toplumun kültürel ve

etik değerleri gibi konularda çok geniş değerlendirmeler yapılabilir. Suriye krizi ile ilişkili olarak ortaya çıkan sosyal konular; İşkân politikası (kamp ve kent yaşamı -bina, kira vb.), Sağlık politikası, hasta sayısı, bütçe, ücret, doğum sayısı vb.), eğitim politikası (öğrenci sayısı, müfredat, dil sorunu vb.), çalışma politikası (çalışma izni, istihdam alanı vb.), nüfus hareketliliği (ülke içinde göç eden, başka ülkeye göç eden vb.) ve entegrasyon politikaları çerçevesinde şekillenmiştir.

Türkiye'nin yaşadığı bu kriz iç politikayı da önemli ölçüde etkilemiş; sağlık, eğitim, güvenlik, sosyal haklar, barınma, çalışma gibi birçok sorunu beraberinde getirmiştir (Berti ve diğerleri, 2015: 20).

şekil 2: Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Etkileri

4.1. Siyasi Hayata Etkileri

Suriye krizi ve Suriyeli mülteciler konusu Türk halkının günlük yaşamını doğrudan ve dolaylı olarak etkilediğinden gelişmeler hem kamuoyu tarafından hem de kitlesel akınla gelenler tarafından yakından takip etmektedir.

Türkiye'nin politikaları, krizin başladığı 2011 yılından itibaren ana bakış açısı aynı olmakla birlikte zamana ve şartlara göre değişim göstermektedir. Suriye'de krize doğrudan veya dolaylı olarak müdahil olan devletlilerle geliştirilen ilişkiler, Türkiye'nin hem dış hem de iç politikaların etkinliği açısından oldukça hassas ve dış

politika açısından da temkinli davrandığı çok boyutlu süreci yönetmeye çalışmaktadır (Arif, Alican ve Demir, 2015:7).

Suriyeli mültecilerin sayısal fazlalığı ve bölgedeki istikrarsızlığın sona ermemesi ve belirsizliğin giderek artması Türkiye'nin Suriye politikasındaki kararlarını oldukça güçleştirmektedir.

Suriyeli mültecilerin Türkiye geneline yayılmasıyla problemin boyutları ülke geneline yayılmış ve kontrol altına alınamayacak bir duruma gelmesine neden olmuştur. Ülke geneline yayılan mülteciler gittikleri yerlerdeki yerel halkı sosyal ve ekonomik yönden etkileyerek farklı problemlerin oluşumuna sebep olmaktadır. Türkiye yasal ve siyasal düzenlemeleri yaparken kendi vatandaşları, mülteciler ve uluslararası dengeleri gözetmek durumuna gelmektedir. Sonuç olarak, problemlerin çözümü için gerekli politikaların üretilmesi ve çözümler üretilmesi gecikmektedir.

Suriye meselesinin her yönüyle süreç olarak uzun yıllar devam edeceği ve dolayısıyla bu durumun olası olumsuzluklarının nasıl lehe çevirebileceği veya en az sosyal ve ekonomik maliyetle atlatılabileceği önemli bir soru işaretidir.

Gelen mülteciler zaman zaman Suriye'deki iç karışıklıkların bir uzantısı haline gelebilecek tutum ve davranışlara girebilme ve karışıklıklara sebep olmaları zaman zaman kamuoyunu endişelendirmektedir.

Hatay ilimizde mezhepsel farklılıklardan kaynaklı endişeler tartışılmış, bu durum kamp dışındaki göçmenlerin aynı mezhepten insanların yaşadığı belli semtlere yerleşmesine neden olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca, Suriye'den Hatay'a olan göç, yerel mezhepsel ayrışmanın biz kez daha belirginleşmesine ve farklılıkların ön plana çıkmasına neden olmuştur. Yerel toplumsal yaklaşım farklılığının neden olabileceği toplumsal rahatsızlıklar yerel yönetimler arası uyumsuzluk ve hizmetlerin aksaması şeklinde kendini göstermektedir.

4.2. Ekonomiye Olan Etkileri

Türkiye'nin ekonomik alanda son yıllarda kazanmış olduğu istikrar ve güven ortamı Suriye krizinden önemli ölçüde etkilendiği değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, krizin oluşturduğu ekonomik dalgalanmalar, mültecilere çalışma hakkı verilmesi, istihdam politikalarındaki değişim, ithalat-ihracat dengeleri ve sektörel değişimler bu çerçevede politika yapım süreçlerine etki etmektedir.

Bölgede yaşanan karışıklık ve istikrarsızlık Türkiye'nin tüm Ortadoğu ülkeleriyle olan ticaret hacmini olumsuz olarak etkilemektedir. Gerek Suriye, gerekse bölgedeki diğer ülkelerle olan ekonomik işbirlikleri, ithalat ve ihracat olumsuz etkilenmektedir. Buna karşın Suriyeli mültecilerin Türkiye'de bulunmaları ülkedeki ticari döngüyü, üretim maliyetlerini ve vasıfsız iş gücü piyasasını olumlu ölçüde etkilediği görüşlerine çeşitli raporlarda yer verilmektedir.

Suriyeli mültecilerle birlikte ortaya çıkan yeni sorunlara çözüm bulmak adına Bakanlar Kurulu, 11 Ocak 2016 tarihinde yayınladığı 8375 sayılı yönetmelikle geçici koruma altındaki yabancıların çalışmasına imkân sağlayan bir düzenleme getirilmiştir. Yönetmeliğe göre, Suriyeli mülteci çalıştırmak isteyen işverenler Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na başvurup gerekli izinleri aldıktan sonra istihdam edebilecektir. Söz konusu çalışma iznine bazı sınırlarda getirilmiş olup, turizm sektöründe geçici koruma altında olanların çalıştırılmaması, bir işyerinde Suriyeli mülteci sayısının onda bir oranından fazla olamaması ve mültecilere asgari ücretten daha aşağı ücret ödenmemesi düzenlenmektedir.

11 Ocak 2016 tarihli Bakanlar Kurulu 8375 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği ile geçici koruma altındaki Suriyeli mültecilere çalışma izni hakkı verilmesi zaten iş yaratmada sıkıntı yaşayan illerde bazı yönleriyle olumsuz karşılanmıştır. Özellikle işgücü ve istihdam alanında kendi problemleriyle başa çıkma gayreti içerisinde bulunan Türkiye, Suriyeli mültecilerin ülke geneline yayılmasıyla daha büyük problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Mültecilerin ülke genelinde yasal zemin oluşturulmadan kayıt dışı çalıştırılmaları ucuz işçilik sorununu beraber getirmiş ve Türkiye'nin kendine özgü ekonomik politikalarını olumsuz etkilemiştir. Diğer taraftan kayıt dışı işçilerin sosyal güvenlik korumalarından yararlanamaması bir başka ekonomik sorun olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'de ikamet eden ve çoğunluğu Suriyeli olan mültecilere belli koşullarda çalışma izni verilmesini düzenleyen Başbakanlık genelgesi yayınlanmıştır.

Söz konusu düzenlemeye göre, öncelikli olarak geçici koruma sağlanan yabancıların (Suriyeli mülteciler) geçici kimlik belgesi düzenlenmesinden itibaren altı ay sonra ikamet ettikleri illerde çalışma izni için başvurabileceklerdir. Çalışma izniyle ilgili sınırlandırmanın bir başka koşulu ise çalıştıkları işyerindeki işçi sayısının yüzde 10'unu geçmemesi yönündedir. Düzenleme geriye dönük olarak dört haftalık sürede açık bulunan işyerleri için geçerli olacak ve geçici tarım işlerinde çalışan Suriyeli mültecilerin izinleri ise kotayla değil, valilik izniyle belirlenmesi

kararlaştırılmıştır. Suriyeli sağlık görevlileri ve eğitimciler için ise Sağlık Bakanlığı, YÖK ve MEB'in görüşleri doğrultusunda çalışma izni verilen Suriyeli sığınmacılar Türk vatandaşlarının sahip oldukları sosyal güvenlik haklarını da kullanabilmelerinin önü açılmıştır.

Mülteci kampları dışında yaşayanların ülke genelinde istihdamları ve çalışmaları da beraberinde farklı sorunları ortaya çıkarması muhtemeldir. Ancak yasal sorunlardan dolayı Suriyeli mültecilerin büyük kısmı yasal olmayan yollardan ülke içerisinde çalışmaktadırlar. Belirli meslek alanlarında işverenlerin ucuz işçilik ile Suriyelileri istihdam ettikleri ve bu sayede Türk vatandaşlarının istihdamlarının düştüğü görülmüştür. Öte yandan, mültecilerin hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan kazancı sağlamak amacıyla çalışmalarının bir zorunluluk olduğu da önemli bir gerçektir.

Suriyeli mültecilerin sığındıkları ülkede iş bulmak istemeleri beklenen bir durumdur. Ayrıca aynı ülkeden gelen ve ihtiyaçları bir o kadar çeşitli insanların hizmet beklentisine cevap verebilecek vasıflı olanların istihdamına öncelik verilmesi topluma söz konusudur. Sığınmalar içinde hakim, eczacı, doktor gibi meslek sahibi olanlar dışında oto tamircisi, duvar ustası, boyacı gibi meslek sahibi olanlar bulunmaktadır.. Bu durum ucuz işçi çalıştırma imkânını doğurmaktadır. Araba yıkama, elektrik ve su tesisatı ve taş işleme konularında gayet iyi olanlar, evin küçüklerinin çırak olarak işe girmeleri söz konusudur (Akgül ve diğerleri, 2015: 13).

Bazı Türk işçiler bu durumdan çok rahatsız olmaktadır. Özellikle inşaat sektörü ve tarım sektöründe bu durum çok bariz görülmektedir. Emek ucuzlayınca geleceğe dair yerel halkın umutlarında zayıflama olması normal karşılanmalıdır. Yasadışı çalışan çok fazla var. Karınları doyuyorsa buna şükrediyorlar. Esnaf bunlara önceleri kucak açmışken şimdi rahatsız olanlar da var. Diğer taraftan kamplarda her şeyi devletten bekleyen bir anlayış olduğu öğrenilmektedir İş, hastane, yemek, iş, barınma, eğitim vs. tüm ihtiyaçlar devlet tarafından karşılanmaktadır.

4.3. Sosyal Hayata Etkileri

Suriyeli mültecilerin ülke geneline yayılmaları barınma, sağlık, eğitim ve entegrasyon (uyum, bütünleşme) gibi bir çok sorunu beraberinde getirmiştir. Mülteci kamplarında sağlanan barınma, sağlık ve eğitim hizmetlerinin ülke genelinde sağlanması için bir düzenleme henüz bulunmamaktadır. Mülteciler arasında

ekonomik yönden iyi durumda olanlar kent merkezlerinde ev tutmakta ve birçok kentte kendi sosyal çevrelerini oluşturmaktadırlar.

Suriye'ye sınır iller olan Gaziantep ve Kilis illeri gibi özellikle Hatay'da da yoğunluklu olarak mülteciler kalmaktadırlar. Bu bölgede taleplerin yüksek olmasından dolayı ev kiralari önemli ölçüde artış göstermiştir. Mültecinin ülkeye gelmesiyle konut talepleri artmış ve özellikle mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde dengesizlikler oluşmuştur. Bunun sonucunda konut kiralari'nin artışıyla Türk vatandaşları yüksek fiyatlardan ekonomik olarak olumsuz etkilenmekte ve bunun yanı sıra Suriyeli mülteciler de kötü ve yetersiz şartlarda kalabalık aileler olarak hayatlarını sürdürmek zorunda kalmaktadırlar. Bunlara ek olarak kalabalık aile olarak evlerde kalan Suriyeliler kapı komşularının şikâyetine neden olmaktadır. Emlak konusu halk arasında da üzerinde sıklıkla konuşulan konuların başında gelmektedir. Suriyelere kimi semtlerde ev verilmediği, verilse bile kiralari'nin çok yüksek tutulduğu ve bir yıllık peşinat alındığı gibi iki tarafa da kötü muamele örnekleri çoğaldığı bilinmektedir.

Suriyelilerin gelmesiyle birçok ilde kiralari ikiye katlanmış, her yeri ev yapıp, olmayacak fiyatlara kiraya vermeye heveslenilmiş, kimi Suriyeliler ilk birkaç ay kirayı ödedikten sonra, evden çıkmayıp kira ödememiş, yaşam ekonomik olarak her geçen gün daha kötüye gitmiştir. Bu durum çatışmalara, sonrasında polis merkezlerine ve adliyeye kadar uzanan bir süreci beraberinde getirmektedir (Akgül ve diğerleri, 2015: 12).

Sosyal alanları birlikte paylaşan mülteciler ile vatandaşlar arasında önemli sosyal problemler yaşanmaktadır. Mültecilerin büyük çoğunluğunun ekonomik olarak yetersiz durumda olmalarından dolayı, ülke genelinde olumsuz bir imaj olarak Suriyelilerin dilencilik yaptıklarına yönelik bir algı oluşmuştur.

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV) tarafından 2014 Ocak yayınlanan "**Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri**" başlıklı raporda: (ORSAM, 2014) Suriyeli sığınmacılara verilen sağlık hizmetleriyle ilgili olarak; mülteci kamplarından devlet hastanelerine sevk edilen (500 bin), ameliyat edilen (200 bin) hasta sayılarına yer verilerek, sınır şehirlerinde bulunan devlet hastanelerinin toplam hizmetlerinin yüzde 30 ile yüzde 40'ı arasında bir oranda hizmetlerini Suriyeli sığınmacılara ayırdığına dikkat çekilmektedir. Hastanelerde yalnızca sığınmacıların değil, Suriye'de yaşanan çatışmalarda yaralananlar da tedavi edildiği ve sınır illerindeki pek çok hastanede

kapasite sorunları yaşandığı vurgulanmıştır. Bu kapsamda, tedavi hizmeti alamayan yerel halkında tepkilerini dile getirmiş, Suriyeli mültecilerin kalabalık olduğu illerdeki yerel halkın yeterli sağlık hizmeti alamadığı ve alınan sağlık hizmetinin kötüleştiğine ilişkin şikâyetlerin toplumsal rahatsızlık yaratacak düzeyde olduğu öne çıkarılmıştır. Suriye'ye sınır iller güney illerinden Hatay, yetersiz sağlık altyapısına eklenen bu ilave yükün bedelini en ağır şekilde yaşayan illerin başında gelmektedir.

Suriyelilerin sağlık sorunları; temel sağlık sigortası, devlet hastanelerinin kullanımı, ilaç ve ameliyat masrafları, çocukların temel aşıları, doğum oranları gibi onlarca konuda sağlık sektörü sorunlar yaşanmaktadır.

Özellikle Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay illerinde bu sorun oldukça büyüktür. Sağlık Bakanlığının sağlık harcamaları konusunda Suriyelilerden herhangi bir ücret alınmaması konusundaki genelgesiyle Türk vatandaşlarına yönelik uygulanan ücretlendirme politikası oldukça problemlidir. Sağlık kuruluşlarından faydalanan Suriyeli sayısı göz önünde bulundurulduğunda sorunun büyüklüğü daha net anlaşılacaktır.

AFAD verilerine poliklinik hizmeti sayısı 6 milyonu geçmiş olup, Türkiye genelinde doğum sayısı ise 151.000'i geçmiştir. 2016 yılı itibarıyla Türkiye'nin Suriyelilere Toplam İnsani Yardımı 12 milyar dolar iken uluslararası toplumun toplam yardımı 512 milyon dolardır (www.afad.gov.tr, 2016).

Mülteci kamplarında eğitim imkânı sağlanmasına rağmen kamp dışında bulunan mülteci çocuklarının eğitimleri önemli bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok mültecinin Türkiye'de kalıcı olarak plan yapması ve ülkenin her tarafına kontrol dışı yayılmış olmaları Türkiye'nin Suriyelilerle ilgili eğitim politikalarını yeniden gözden geçirmesini zorunlu kılmaktadır. Suriyeli çocukların nerede, nasıl, hangi dilde ve hangi müfredata göre eğitim alacakları tartışılan konular arasında yer almaktadır.

Yürütülen eğitim hizmetleri kapsamında yalnızca kamplarda binlerce çocuğa eğitim verilmektedir. Mevcut durumda 700 bin Suriyeli çocuk eğitim alma yaşına gelmiş fakat bunların sadece 300 bini eğitim almaktadır. Kamplarda Suriyeli çocukların hangi kitapları okuyacakları, müfredat sorunları ve eğitimciler önemli sorun alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, ziyaret edilen kampların bazılarında Suriyeli öğretmenlerin görev yaptığı ancak herhangi bir ücret almadıkları ve bu eğitimlerin nasıl ve ne şekilde yapıldığı konusunda kamplar arası farklılıkların

bulunduğu değerlendirilmektedir. Ülke geneline yayılan 391 bin civarında Suriyeli mülteci çocuk herhangi bir okula devam edememektedir (www.unicef.org,2015). MEB okullarına devam eden çocuklar ise dil sorunu yaşamaktadırlar. Uzun vadede Suriyeli vatandaşların Türkiye’de kalıcı olmaları söz konusu olduğundan bu çocukların topluma kazandırılması ve topluma uyumunun sağlanması açısından eğitim politikalarının gerek ulusal gerekse uluslararası alanı kapsayacak şekilde uygulamaya geçirilmesi zorunlu görülmektedir.

4.4. Güvenlik Sorunu Etkisi

Göç konusu Batı ülkelerinin birçoğunda güvenlik perspektifinden incelenmiş ve göçün sosyal ve insani yönlerinden daha çok, bir güvenlik sorunu olduğu üzerinde durulmuştur (Watson, 2009: 20). Buna karşılık Türkiye’de Suriyeli mültecilere yönelik politikalar güvenlik yaklaşımından ziyade insani ve sosyal bir çerçevede ele alınmaktadır. Bununla birlikte, Suriye krizinin yol açtığı bazı güvenlik sorunları krizin insani ve sosyal tarafıyla birlikte ele alınmalıdır. Bu çerçevede güvenlikle ilgili konuları insan güvenliği ve düzensiz göç hareketleri, sınır güvenliği, asayiş olayları ve terör sorunu şeklinde alt başlıklara ayırmak mümkündür.

Güvenlikle ilgili en önemli boyutlardan birisi insan güvenliğidir. Suriye krizi ile birlikte 4,5 milyondan fazla insan Suriye dışına göç etmek zorunda kalmıştır. Bunlardan 2,5-3 milyonu Türkiye’ye gelmiştir. Ancak çeşitli nedenlerle Türkiye’de kalmak istemeyen mültecilerin özellikle 2015 yılı içinde büyük kitleler halinde Avrupa’ya doğru yola çıktıkları görülmüştür. BMMYK(UNHCR)’nın 2015 yılı verilerine göre Türkiye üzerinden Avrupa’ya geçiş yapan göçmenlerin/mültecilerin sayısı 825 bini geçmiştir. Bunlardan en az yarısının Suriyeli olduğu belirtilmektedir. Bu yoğun hareketlenmenin göçmen kaçakçılığı gibi suçlarla olan mühim ilişkisinin yanında olayın insan güvenliğine bakan yönü daha vahimdir. Sahil Güvenlik Komutanlığı (S.G.K) verilerine göre 2015 yılında 91.000’den fazla göçmen/mülteci sahillerimizde kurtarılmıştır (www.sgk.tsk.tr, 2015). IOM verilerine göre, 2015 yılı içinde 3605 göçmen/mülteci boğularak yaşamını yitirmiştir (www.iom.int, 2015). Bu tür olaylara, yeterli güvenlik önlemi almaksızın mültecileri denize çıkararak kaçakçıların yol açtığı değerlendirilmektedir.

Suriye krizinin güvenlik boyutunda ele alınması gereken bir başka sorun da kaçakçılık konusudur. Suriye krizinden öncesinde de var olan bölgedeki kaçakçılık

olayları Suriye kriziyle daha da artış göstermiştir. Önceden belirli noktalarda gerçekleştirilen sınır kaçakçılığı mültecilerin toplu olarak ülkeye girişleriyle kontrol edilemez bir boyuta ulaşmıştır. Bu kadar büyük bir mülteci akınının olduğu yerde kaçakçılığı önleme veya mücadele diğer önemli konuların arasında gerilerde kaldığından gerek önleme, gerekse mücadele konusunda sorunlar yaşanmıştır.

Suriye krizinin asayiş yönünden etkilerinin çok büyük olabileceğine ilişkin risk değerlendirmeler yapılmaktadır. Nitekim Hatay, Akçakale, Ceylanpınar, Gaziantep, Ankara gibi yerlerde yaşayan Suriyeli mültecilerle yerel halk arasında yaşanan gerginliklerin başka yerlerde de yaşanmayacağı söylenemez. Suriyeli mültecilerin sayısı bakımından düşünüldüğünde büyük çaplı gerginliklerin, ötekileştirmelerin ve yabancı düşmanlığını hatırlatacak olayların yaşanmamış olması sosyal sermayenin korunması bakımından büyük öneme sahiptir.

Suriye krizinin beraberinde getirdiği asayiş olaylarının yanı sıra terörizm boyutu çok daha büyük önem arz etmektedir. Özellikle son zamanlarda meydana gelen terör saldırılarının Suriye bağlantılı olması güvenlik tedbirlerinin daha üst seviyelere çıkarılmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle ilk mülteci akımlarının olduğu zamanlarda güvenlik birimleri parmak izi alma, pasaport kayıtları gibi konularda ciddi çalışmalar yürütmüş fakat sonraları büyük akımlarla kontrol dışı mülteci girişleri gerçekleşmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulduktan sonra kayıt dışı mültecileri kayıt altına alınmasıyla görevlendirilmiş, zaman içinde kayıt olanların sayısı 2,7 milyonu bulmuştur. Kayıt altına alınan mültecilere başkaca bir denetleme yapılamadan geçici koruma belgesi düzenlenmiştir. 12 Ocak 2016 günü İstanbul Sultanahmet'te meydana gelen bombalı saldırının failinin birkaç gün öncesinde geçici koruma kaydı yaptıran mültecilerden birisi olması bu yöndeki endişeleri haklı kılmıştır. Dahası, ülke genelinde kayıtsız olarak bulunan mültecilerin sayısının da çok olabileceği ve terörle ilgili olabilecekleri endişeleri yükselmiştir.

Diğer yandan sınır güvenliğinin yetersizliği doğal olarak riskleri de arttırmıştır. Coğrafi şartların olumsuzluğundan dolayı sınır boylarındaki zayıf noktalardan kontrolsüz geçiş yapanlar olduğu gibi, özellikle büyük akımların yaşandığı dönemlerde etkin kontrol yapmak imkânsız hale gelmiştir. Türkiye'nin mevcut sınır güvenliği kapasitesi ise bu geçişleri engellemek için yetersiz kalmıştır. Türkiye, bu soruna çözüm olarak 911 km Suriye sınırı boyunca beton duvar yapılması ve sürekli olarak sınırın kontrolü gündeme gelmiş ve duvar inşaatına başlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATAY'DAKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN SOSYAL HAYATA UYUMU

1. ARAŞTIRMA EVRENİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Suriye'deki iç krizden kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecilerin Hatay'daki sosyal yaşama adaptasyonu kavramı, sosyal uyum ve entegrasyon kavramlarıyla aynı anlamda kullanılmaktadır. Sosyal uyum ve entegrasyon, sığınılan yerin politik, sosyal-ekonomik, güvenlik ve sağlık altyapısını içine alan ekonomik gelişmişliği ve demografik özelliği yanında gelen mültecilerin ekonomik ve demografik özellikleriyle de ilgilidir.

Suriyeli mülteciler, Hatay'daki mevcut toplumsal, ekonomik, güvenlik ve sağlık yapısını doğrudan etkilemektedir. Bu durum, Suriyeli mültecilerin Hatay'a olan etkisinin değerlendirmesini de gerekli kılmaktadır. Şehirde yaşayan Suriyelilerin artık kalıcı oldukları kanaati pekiştikçe söz konusu nüfusun şehrin sosyal ve ekonomik yapısına entegrasyonu daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu durum Suriyeli mülteci akını sonrası Hatay'da ortaya çıkan sosyal ve ekonomik gelişmelere bağlı değişimlere Hatay'daki yerel halkın bakışının da değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle Suriyeli mültecilerin Hatay'a gelmesini müteakip Hatay ortaya çıkan yeni sosyal-ekonomik durum ele alınmakta; mültecilerin sayıları, kayıt durumları, sağlanan imkânlar ve sağlanan imkânların uyum durumlarına olan etkilerine ilişkin değerlendirmeler yüz yüze yapılan mülakat veri analizleriyle kanıtlanmaktadır. Bu çerçevede, Hatay'daki Suriyeli mültecilerin sosyal adaptasyonlarının önündeki engeller ve çözüm önerileri sıralanmaktadır.

1.1. Hatay'ın Sosyal ve Siyasal Yapısı

Hatay, Suriye'deki iç savaş sürecinden Türkiye'nin güney sınırlarındaki Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin gibi doğrudan etkilenmiştir. Hatta Suriye sınırındaki diğer illere göre Hatay'ın etkilenmesi farklılık göstermektedir. Suriye'deki iç savaş, her ne kadar Hatay'ın gündemine 2011 Mart'ından itibaren başlayan kitlesel göçle birlikte girmiş olsa da tarihi süreç olarak Suriye ile Türkiye arasındaki ilişkiler düzleminde Hatay hemen her zaman gündem olmuştur.

Türk halkının olduğu kadar Hatay halkının Suriyeli mültecilere yaklaşımı da farklılıklar göstermektedir. Hatay'da halkın bir kısmı gerçekten içtenlikle Suriyeli mültecilerle empati kurmaya çalışıyor; insanların evlerini, sevdiklerini terk etmelerinin ne demek olduğunu anlamaya çalışıyor ve elinden geldiğince destek ve dayanışma gösteriyor. Öte taraftan, Suriyeli mültecilere olumsuz bakan ve mezhepsel farklılıklara vurgu yapan davranışlar da bulunmaktadır. Bir kişinin yaptığı bir hatayı, olumsuz hareketi tüm Suriyeli mültecilere mal etme eğilimi yaygın durumdadır. Ayrıca, Suriyeli mültecileri ülkeleri için savaşmayan vatan haini, terörist, hırsız, katil gibi görenler mevcuttur. Örneğin seçim zamanlarında sosyal medyada Suriyeli mültecilerin seçimlerde oy kullanacağı, devletin 800 TL maaş ödediği söylemler doğru olmadığı halde kitleleri etkilemek için kullanıldığı bilinmektedir.

Bir başka söylem de, “düşük ücretle çalışıyorlar, işimizi alıyorlar” ve “onlar yüzünden kiralar arttı” şikâyetleri ortaya çıkmaktadır. Ancak düşük ücretlerle, bazen bu ücreti bile alamadan çalışıp, karnını doyurmak bu insanların kendi tercihi olmadığı bilinmektedir. Tıpkı ahırdan, dükkândan bozma yerlere bir dolu para ödeyip kiralamanın da onların tercihi olmaması gibi. Bunlar ise, bazı insanlar tarafından, mültecilerin çaresizliğini fırsata çevirmek olarak değerlendirilmektedir.

Hatay'da toplumsal yapıya bakıldığında heterojen bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Hatay, tarihsel olarak farklı etnik, dinsel ve mezhepsel grupların barış içinde bir arada yaşamasıyla övünen bir şehirdir. Hatay'da genel olarak Türk, Alevi Arap, Sünni Arap, Kürt ve Hıristiyan Arap nüfus birlikte iç içe yaşamaktadır. Şehrin bu yapısı Suriyeliler meselesini daha hassas bir hale getirmiştir. Hatay'daki en büyük kaygılardan birisi demografik yapının ve farklı gruplar arası dengenin bir taraf lehine bozuluyor olmasıdır. Bu endişe özellikle Alevi kesimde belirgindir (ORSAM-TESEV, 2015: 25).

Diğer taraftan şehirde her kesim yaşanacak her türlü olumsuzluktan ilk ve en çok kendilerinin etkileneceğinin farkındadır. Suriyeliler üzerinden yerel düzlemdeki ayrışmalar bir kaç kez sokağa yansımıştır. Ancak her kesimden ileri gelenlerin ve resmi makamların bu durumu iyi yönettiği, olayların büyümesine müsaade edilmediği, yaşanan olaylar sonrası itidal çağrılarının halk arasında “birlikteliğimizi korumalıyız” bilincinin artmasına katkı sağladığı düşünülmektedir.

Başlarda, şehre gelen Suriyelilerin etkisiyle bazı sıkıntılar yaşansa da kitlesel bir tepki gerçekleşmemiştir. Şehirde 11 Mayıs 2013 tarihinde Reyhanlı’da gerçekleşen terör saldırısından sonra dahi infial yaşanmamıştır. Saldırı sonrası Suriyelilerin gösterilen tepki nedeniyle şehri terk ettikleri söylene de rakamlar ve ilçedeki mevcut durum bunu yansıtmamaktadır.

Yerel ve ulusal basında Hatay özelinde yer alan haberlerin provoke edici nitelikte olduğu ve halkı olumsuz algıya yönlendirdiği yönünde tespitler yapılmaktadır. Bu doğrultuda, Suriyeli sığınmacıların sürekli olarak olay çıkardığı, şehirde kullandıkları otel ve restoranlara hesap ödemediği ayrıldıkları yönündeki haberler yerel halkta şikâyetlerin artmasına neden olmuştur.

Suriyeliler ile yerel halk arasında tarihten gelen akrabalık ilişkilerinin olması, toplumsal yapıyı bir anlamda ayakta tutmakta ve kitlesel tepkileri engellemektedir. İlçe merkezlerinde yaşayan Suriyelilerin yaklaşık %20’sinin akrabalarının yanında kaldığı, maddi ve manevi destek aldığı ifade edilmektedir. Ancak Hatay’ın “patlamaya hazır bir bomba” olduğu yönünde görüşler de zaman zaman dile getirilmiştir. Farklı kesimlerin hem fikir olduğu görüş bir şekilde Suriyeliler kaynaklı bir olay yaşanması halinde bunun önünün alınamayacağı yönündedir. “Birlik içinde bir arada yaşam bozulur mu” endişesi şehrin geneline hâkimdir ve bu da frenleyici bir etki yapmaktadır.

1.2. Hatay’ın Ekonomik Yapısı

Gündelik yaşam ağırlıklı olarak maddi koşullarla ilgilidir. Suriye’deki krizi Türkiye’nin bir iç mesele olarak tanımlaması ve iki taraf arasında doğrudan etnik, ekonomik, mezhep ve tarihsel bir ilişki kurması, Suriye kendi içerisinde toplumsal düzeyde ayrışırken, bunun farklı şekillerde Türkiye’yi etkileyeceği tahmin edilmiştir. Türkiye ve Suriye arasındaki ekonomik yaptırımların özellikle Hatay ekonomisi üzerinde etki edeceğini de öngörülmüştür (Reçber ve Ayhan, 2013:1). Öngörüldüğü

gibi Suriye'den zorunlu göçün Türkiye ekonomisi içinde en çok etkilediği illerin başında Hatay ekonomisi gelmektedir. Üretim ilişkileri olarak mal ve hizmet üretimini; diğer taraftan tüketimini, yani günlük ticaret anlamında esnaf ve tüketici faaliyetleri dengesini etkilenmiştir.

Gelişmiş ya da az gelişmiş tüm ekonomilerde üzerinde hassasiyetle durulan potansiyel bir sorun alanı olan istihdam, ülkeler açısından ekonomik yapı üzerinde olduğu kadar sosyal yapı üzerinde de önemli etkilere sahiptir. ORSAM ve TESEV işbirliğinde hazırlanan Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme çalışmasında, eğer Suriyeli mülteciler olmasaydı Hatay'da ihracatın ortalama olarak yıllık %24 daha fazla olacağı, Hatay'ın ihracat ve dış ticaret dengesi bağlamında Suriyeli mültecilerden olumsuz etkilendiği, Suriyeli mülteciler olmasaydı öğretmen başına öğrenci sayısı ortalama olarak yıllık % 5 daha az olacağı, Hatay'da ev satışlarında önemli bir değişimin olmadığı, Suriyeli mülteciler olmasaydı enflasyon ortalama olarak yıllık 1.8 baz puan daha az olacağı tespitlerine yer verilmiştir (ORSAM-TESEV, 2015: 9).

Suriye ile sınır kapılarının kapanması nedeniyle kara ve deniz yolu ile yapılan ithalat ve ihracat faaliyetlerinin azalması en önemli olumsuzluk olarak yansımıştır. Birçok Hataylı esnaf için geçimlik düzeyde olan günlük sınır ticareti de bu olumsuzluktan payına düşeni almıştır.

Bununla birlikte özellikle Hatay'ın sınır bölgesindeki ticaretin kırsal yaşama yansımaları kırsal alandaki temel ekonomik faaliyet olan tarım ve tarımsal ürünlerin günlük sınır ticaretini etkilenmiştir.

Yine, ORSAM ve TESEV tarafından gerçekleştirilen çalışmada; en yoğun iş kaybı oranının Hatay ilinde gerçekleştiği ve işini kaybedenlerin %87'sinin işlerini kaybetmeleri ile Suriyelilerin ilişkilendirdiği sonucuna varılmıştır (ORSAM-TESEV, 2016: 26). Öte yandan, Suriye'deki yaşam tarzı farklılığı nedeniyle çalışma kültürünün Türkiye'ye göre farklılık oluşturduğu, öğlene kadar yattıkları ve iş disiplini olmadığı da dile getirilen diğer bir husustur.

Suriyelilere çalışma izni verilmiş olsa da iş alanlarının daralması Suriye'den gelen insan gücünün ekonomiye sağlayacağı pozitif katkıyı da azaltmıştır. Mısır gibi Arap baharının etkili olduğu ülkelerle yaşanan sorunlar durumu daha da ağırlaştırması, ekonomisini derinde etkilediğinden iş alanları daralan ilde mevcut işsizlik oranları da göz önüne alındığında Suriyeli mültecilerin iş bulacakları alanları daraltması gelecekte başka sosyal sorunlara zemin hazırladığı değerlendirilmektedir.

2010 yılında 118 milyon dolara yaklaşan Hatay'ın Suriye'ye doğrudan ihracatı 2012 yılında 56 milyon dolara düşmüştür. 2014 yılında bir toparlanma olması beklense de 2011 öncesi rakamları yakalamamıştır (Orhan, 2015: 7).

2011 yılı öncesinde İstanbul'dan sonra Türkiye'nin en büyük lojistik firmalarına sahip Hatay'da Suriye üzerinden yapılan taşımacılık önemli bir geçim kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Suriye olaylarının başlamasıyla beraber Hatay için sadece Suriye pazarı değil aynı zamanda Ortadoğu pazarının kaybı gündeme gelmiştir. Ortadoğu'ya yapılan ticarete önemli karayolu bağlantısıyla öne çıkan Hatay, yaşadığı ihracat kaybı yanında Türkiye'nin 2. büyük tır filosuna sahip olması nedeniyle önemli bir gelir kaybına da uğramıştır. Kriz sonrası yaşanan sıkıntılar 20 Temmuz 2012'de sınırın fiili olarak kapatılması ile zirveye ulaşmıştır.

Turizme dayalı ticaret büyük oranda tükenmiştir, ancak şehirde yaşayan Suriyelilerin ihtiyaçlarını yerel esnaflardan görmesi dengeleyici bir etki yapmıştır. Ayrıca Suriyelilere yapılan yardımlar da yine yerel üreticilerden temin edildiğinden ekonomik hareketlilik bir ölçüde devam etmektedir.

Bu alanlara ek olarak krizin bankacılık sektörüne de olumsuz yansımaları olduğu Hatay'ın güvenli olarak görülüp Hatay bankalarında mevduat bulunduran Türkiye vatandaşlarının fonlarını başka yerlere yönlendirdikleri, HSBC gibi bazı bankaların Hatay şubelerini kapatması bölgeye yönelik tehlike algısıyla ilişkilendirilmiştir.

Konut kiralarda ve satış fiyatlarında artış çoğu büyükşehirle yarışır duruma gelmiştir. Hatay'a gelenlerin çoğunun ekonomik durumunun yatırım yapmaya elvermediği, ancak pazarlarda sebze-meyve satışı, berber veya küçük dükkânlar açtıkları görülmektedir.

Suriyelilerin genelde alt kademelerde çalışma imkânı buldukları ve fırsatları iyi değerlendirdikleri ifade edilmektedir. Kayıt dışı çalışma Hatay'da da söz konusudur. Bu konuda halkın tepkisi çok üst düzeyde değildir, ancak geçici çalışma izni verilmesine tepkili bir kesim de mevcuttur.

Ekonomik alanda en fazla dile getirilen ikinci şikayet Suriyelilerin sanayide, tarımda ve küçük çaplı işletmelerde kaçak yollarla ucuz işgücü olarak çalıştırılmasıdır. 15 Ekim 2015 tarihinde Hatay Göç İdaresi Müdürlüğünde yapılan görüşmede ifade edildiği üzere; Suriyeli mültecilerin eczacılık, doktorluk sağlık ve turizm hizmetleri dışındaki sektörlerde çalışma hakları vardır ve en çok Suriyeli mülteci istihdamının tarım sektöründedir. Bunun en iyi örneği ise Hatay bölgesinde

zeytinyağı rekoltesindeki artıştır. Rekolte 2014 yılında 320.000 ton iken 2015 yılında 360,00 tona çıkmıştır. Söz konusu farkın işçi sıkıntısı nedeniyle hasat yapılamayan arazilerin Suriyeli mültecilerin gelmesiyle işçi açığı kapatmasından dolayı ortaya çıkmıştır. Bu durum Hatay ekonomisine tarımda pozitif bir etki yaratmıştır.⁷

Suriyeli mülteciler iş yeri açmak için çoğunlukla Türk ortağı üzerinden kayıt yaptırmaktadır ve kendi kurdukları iş yerlerinin çoğu ise yasaya rağmen kayıt dışı olarak çalışmaya devam etmektedir. Söz konusu iş yerlerinin müşterileri çoğunlukla yine Suriyeli mültecilerde olsa bu durum yerel esnaf tarafından tepkiyle karşılanmaktadır.

1.3. Hatay'ın Güvenlik Yapısı

Özellikle 11 Mayıs 2013 tarihinde gerçekleştirilen Reyhanlı ve Cilvegözü patlamaları ve Altınözü-Yayladağı bölgesine düşen top mermilerinin ya da havan topları tedirginlikler yaratmıştır. Günlük hayatın risk ve tedirginliklerini, korkuları açısından somut gösterge oluşturmuş, hissedilen tedirginlik zaman zaman azalıp artmaktadır. Ayrıca, Reyhanlı'daki Suriyeli mülteci nüfusu tedirginlik yaratabilecek önemli bir sorun olarak algılanmıştır.

Öte yandan, Hatay'ın kendi tarihselliğinden kaynaklanan etnik çeşitliliği ve dinsel çeşitliliğinden kaynaklanan bir özelliği bulunmaktadır.

Suriyelilerin bir kısmı Türkmen olsa da büyük çoğunluğu Arap kökenlidir. Hatay'da da Arap Alevi nüfusun kaygı içinde olduğunu söylemek mümkündür. Suriyelilerin büyük çoğunluğunun Sünni olması şehirdeki hassas demografik yapıyı değiştirmekte ve bu da Arap Aleviler arasında güvensizlik hissi yaratmaktadır(ORSAM-TESEV,2015: 17).

Zaman zaman bu farklılıkların kaşınmasına ve toplumsal huzursuzluk çıkarma potansiyeline karşı resmi makamlar ve sivil toplum örgütlerince sık sık birlik ve beraberlik çağruları yapılmakta ve bu türden provokasyonlara yönelik uyanık olunması gerektiği tekrarlanmaktadır.

Asayiş ve güvenlik açısından bakıldığında halkta Suriyeli muhaliflerin Hatay'a gelip gittikleri kanısı hâkimdir. Yerelde bu konuda endişelerin ve itirazların

⁷15 Ekim 2016 tarihinde Hatay Göç İdaresi Müdürlüğü ile yapılan görüşme kapsamındaki bir değerlendirmedir.

yükselmesi ile güvenlik birimlerinin önlemleri sıkılaştırdığı ve artık şehir merkezinde daha az görüldükleri söylene de yarattıkları endişe bitmiş değildir.

Bunun yanı sıra Suriyeli sığınmacılar ve yerel halktan kişiler arasında adli vakalar zaman zaman yaşanmaktadır. Akrabalık bağlarının asayişin sağlanmasında etkili olduğu belirtilmektedir. Aile ve akrabalar doğal bir koruma oluşturduğundan hırsızlık ve benzeri suç oranlarının bu gibi durumlarda beklenenin altında kaldığı vurgulanmaktadır. Ancak kadın ve çocuk istismarının Hatay'da yoğun olarak görüldüğüne dair bir algı yaygındır. Bunun yanı sıra ikinci, üçüncü eş olarak gayri resmi evliliklerin sayısında artış yaşandığı düşünülmektedir.

1.4. Hatay'ın Sağlık Yapısı

Suriye'deki savaş ortamı diğer altyapılar gibi sağlık alt yapısını da olumsuz etkilenmiştir. Suriyelilerin yerel halkın günlük yaşamı ile ilgili bir diğer önemli etkisi sağlık hizmetlerinde ortaya çıkmaktadır. Yerel halk hem sağlık hizmetlerinin kötüleştiğinden hem de sağlık hizmeti almanın zorlaştığından şikâyet etmektedir (ORSAM-TESEV, 2015: 34).

Öte yandan, Suriyeli mültecilerle ilgili idarenin izniyle açılmış özel sağlık hizmetleri veren mahalle arası klinikleri bulunmaktadır. Özellikle Hatay'da kişi başına düşen yatak sayısı göz önüne alındığında Suriyelerin açtığı bu klinikler altyapısı yetersiz olan ilde iyi çözüm olarak algılanabilir. Buna ek olarak Suriyelilere insani yardım kapsamında sağlanan diğer sağlıkla ilgili malzemelerin devamlılığı soru işareti yaratmaktadır.

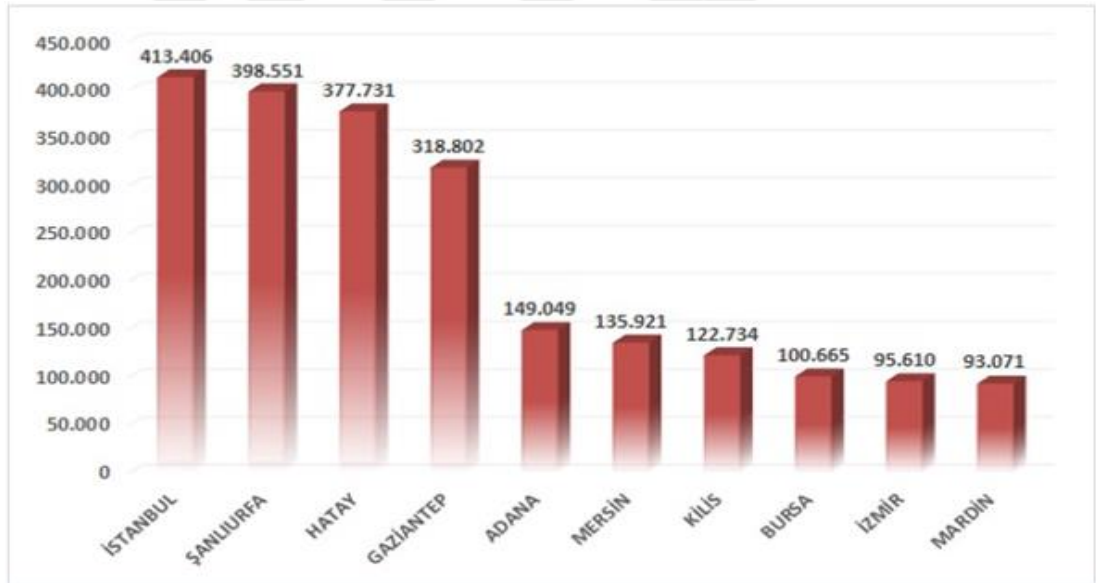
Aynı zamanda sağlık konusunda toplumda var olan endişe üzerinde de durmak gerekmektedir. Sağlık hizmetleri konusunda Hatay'daki yetersizlik sağlık çalışanları ve hasta vatandaşlar tarafından zaman zaman tepki oluşmasına neden olmaktadır. Örneğin, doğurganlık oranı yüksek Suriyeli mültecilerin Hatay'ın tek doğun hastanesi olan Doğumevinde oluşturduğu yoğunluk nedeniyle bebeklerin sağlık durumlarının tehdit altında olduğu gerekçesiyle yerel halk tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Üstelik doğum sonrası kontrollerde aşırı yığılma ve tıbbi malzeme sıkıntılarının da yaşanmasına neden olduğu bilinmektedir. Genel olarak göçmen çocuklarda yaygın bulaşıcı hastalıkların yaygınlaşma riski yanında bu hastalıklara yönelik tedavide doktor ve tıbbi malzeme sıkıntısı ortaya çıkarmaktadır.

Sağlık hizmetlerinden yerel halk büyük oranda mahrum kalmakta ve hijyenik koşullar sağlanamaz durumdadır. Bu durumun en büyük göstergesi Türkiye’de yıllar önce sıfırlanan çocuk felcinin, Suriyeli mültecilerle birlikte yeniden yaygınlaşmasıdır. Hatay’da yerel halk başta çocuk felci olmak üzere bulaşıcı olabilecek hastalıklardan endişelidir.

2. HATAY’DAKİ SURIYELİ MÜLTECİLERİN DEMOGRAFİK ANALİZİ

Türkiye’de Geçici Koruma kapsamında kayıtlı Suriyeli mültecilerin sayısı 10 Kasım 2016 tarihi itibarıyla 2.769.991’dir. Bu kişilerin illere göre dağılımına bakıldığında 387.040 kişiyle Hatay, çok az farkla Şanlıurfa ve İstanbul’dan sonra en fazla Suriyeli mülteci barındıran şehirdir.

Grafik 3: Suriyeli Mültecilerin İlk 10 İl’e Göre Dağılımı

Kaynak: GİGM, 10 Kasım 2016

TUİK verilerine göre 2015 yılı Hatay nüfusu 1.533.507 kişidir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından her ay güncellenen ve en son 10 Kasım 2016 tarihinde güncellenen verilere göre Hatay iline kayıtlı toplam Suriyeli mülteci sayısı 377.731’dir. Suriyeli mültecilerin Hatay nüfusuna oranı ise % 24,63’tür. Ancak özellikle Antakya merkezinde ve Reyhanlı gibi sınıra yakın ilçelerde kayıt dışı yaşayan Suriyeli sığınmacıların eklenmesiyle resmi rakamın en az iki katı Suriyeli

mültecinin Hatay'da yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu durumda Hatay'da yaşayan her 2 kişiden birinin Suriyeli mülteci olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 2: Türkiye'deki Suriyeli Mültecileri İllere Göre Dağılımı

İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
	TOPLAM	2.769.991	78.741.053	3,52%		TOPLAM	2.769.991	78.741.053	3,46%
1	ADANA	149.049	2.183.167	6,83%	42	KAHRAMANMARAŞ	86.078	1.096.610	7,85%
2	ADYAMAN	24.248	602.774	4,02%	43	KARABÜK	321	236.978	0,14%
3	AFYON	3.879	709.015	0,55%	44	KARAMAN	492	242.196	0,20%
4	AĞRI	857	547.210	0,16%	45	KARS	137	292.660	0,05%
5	AKSARAY	1.114	386.514	0,29%	46	KASTAMONU	668	372.633	0,18%
6	AMASYA	198	322.167	0,06%	47	KAYSERİ	53.114	1.341.056	3,96%
7	ANKARA	62.942	5.270.575	1,19%	48	KIRIKKALE	643	270.271	0,24%
8	ANTALYA	309	2.288.456	0,01%	49	KIRKLARELİ	2.066	346.973	0,60%
9	ARDAHAN	67	99.265	0,07%	50	KİRŞEHİR	659	225.562	0,29%
10	ARTVİN	40	168.370	0,02%	51	KİLİS	122.734	130.655	93,94%
11	AYDIN	6.981	1.053.506	0,66%	52	KOCAELİ	25.359	1.780.055	1,42%
12	BAKESİR	1.786	1.186.688	0,15%	53	KONYA	69.561	2.130.544	3,26%
13	BARTIN	29	190.708	0,02%	54	KÜTAHYA	349	571.463	0,06%
14	BATMAN	19.017	566.633	3,36%	55	MALATYA	19.089	772.904	2,47%
15	BAYBURT	35	78.550	0,04%	56	MANİSA	5.831	1.380.366	0,42%
16	BİLEÇİK	466	212.361	0,22%	57	MARDİN	93.071	796.591	11,68%
17	BİNGÖL	729	267.184	0,27%	58	MERSİN	135.921	1.745.221	7,79%
18	BİTLİS	620	340.449	0,18%	59	MUĞLA	8.269	908.877	0,91%
19	BOLU	971	291.095	0,33%	60	MUŞ	776	408.728	0,19%
20	BURDUR	7.784	258.339	3,01%	61	NEVŞEHİR	5.339	286.767	1,86%
21	BURSA	100.665	2.842.547	3,54%	62	NİĞDE	3.072	346.114	0,89%
22	ÇANAKKALE	3.383	513.341	0,66%	63	ORDU	612	728.949	0,08%
23	ÇANKIRI	328	180.945	0,18%	64	OSMANİYE	40.223	512.873	7,84%
24	ÇORUM	1.416	525.180	0,27%	65	RİZE	592	328.979	0,18%
25	DENİZLİ	6.886	993.442	0,69%	66	SAKARYA	6.516	953.181	0,68%
26	DİYARBAKIR	28.738	1.654.196	1,74%	67	SAMSUN	3.730	1.279.884	0,29%
27	DÜZCE	550	360.388	0,15%	68	SİİRT	3.101	320.351	0,97%
28	EDİRNE	6.490	402.537	1,61%	69	SİNOP	68	204.133	0,03%
29	ELAZIĞ	4.844	574.304	0,84%	70	SİVAS	1.942	618.617	0,31%
30	ERZİNCAN	168	222.918	0,08%	71	ŞANLIURFA	398.551	1.892.320	21,06%
31	ERZURUM	484	762.321	0,06%	72	ŞIRNAK	14.353	490.184	2,93%
32	ESKİŞEHİR	1.931	826.716	0,23%	73	TEKİRDAĞ	5.644	937.910	0,60%
33	GAZİANTEP	318.802	1.931.836	16,50%	74	TOKAT	744	593.990	0,13%
34	GİRESUN	144	426.686	0,03%	75	TRABZON	1.914	768.417	0,25%
35	GÜMÜŞHANE	63	151.449	0,04%	76	TUNCELİ	88	86.076	0,10%
36	HAKKARİ	901	278.775	0,32%	77	UŞAK	1.196	353.048	0,34%
37	HATAY	377.731	1.533.507	24,63%	78	VAN	1.573	1.096.397	0,14%
38	İĞDIR	79	192.435	0,04%	79	YALOVA	2.575	233.009	1,11%
39	İSPARTA	6.122	421.766	1,45%	80	YOZGAT	2.860	419.440	0,68%
40	İSTANBUL	413.406	14.657.434	2,82%	81	ZONGULDAK	298	595.907	0,05%
41	İZMİR	95.610	4.168.415	2,29%					

Kaynak: GİGM, www.goc.gov.tr (Erişim tarihi: 10 Kasım 2016)

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü⁸ verilerine göre Türkiye'de kayıtlı en çok Suriyeli sırasıyla İstanbul ve Şanlıurfa yer alırken, Hatay ise 3. Sıradadır. Suriyelilerin il nüfusuna oranı değerlendirildiğinde % 94,4 ile Kilis ilk sırada yer alırken, Hatay % 24,63 ile 2. sırada yer almaktadır.

⁸ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından her güncellenen Suriyeli sayısı rakamların hemen her ay artış göstermektedir. Söz konusu artış yeni gelenler olmayıp, önceden gelen ancak kayıt altına alınmayanların kaydedilmesiyle ilgili olarak değişkenlik göstermektedir.

İllere göre Suriyeli mültecilerin geçici barınma merkezlerindeki dağılımlarına bakıldığında Hatay en çok Suriyeli mülteci barındıran dördüncü konumundadır. Göç İdaresi verilerine göre Hatay'daki geçici barınma merkezlerinde ayrıca 19.031 Suriyeli yaşamını sürdürmektedir.

Tablo 3: İlk 10 İl'e Göre Suriyeli Mültecilerin Dağılımı

SURİYE	ŞANLIURFA	111.254	
	GAZİANTEP	39.140	
	KİLİS	36.767	
	KAHRAMANMARAŞ	18.235	
	MARDİN	3.950	
	HATAY	19.048	
	ADANA	435	
	ADİYAMAN	9.433	
	OSMANİYE	7.340	
	MALATYA	10.320	
	TOPLAM	255.922	
	GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA KALAN SURİYELİ SAYISI		2.514.069
	ÜLKEMİZDE BULUNAN TOPLAM SURİYELİ SAYISI		2.769.991

Kaynak: GİGM, 10 Kasım 2016

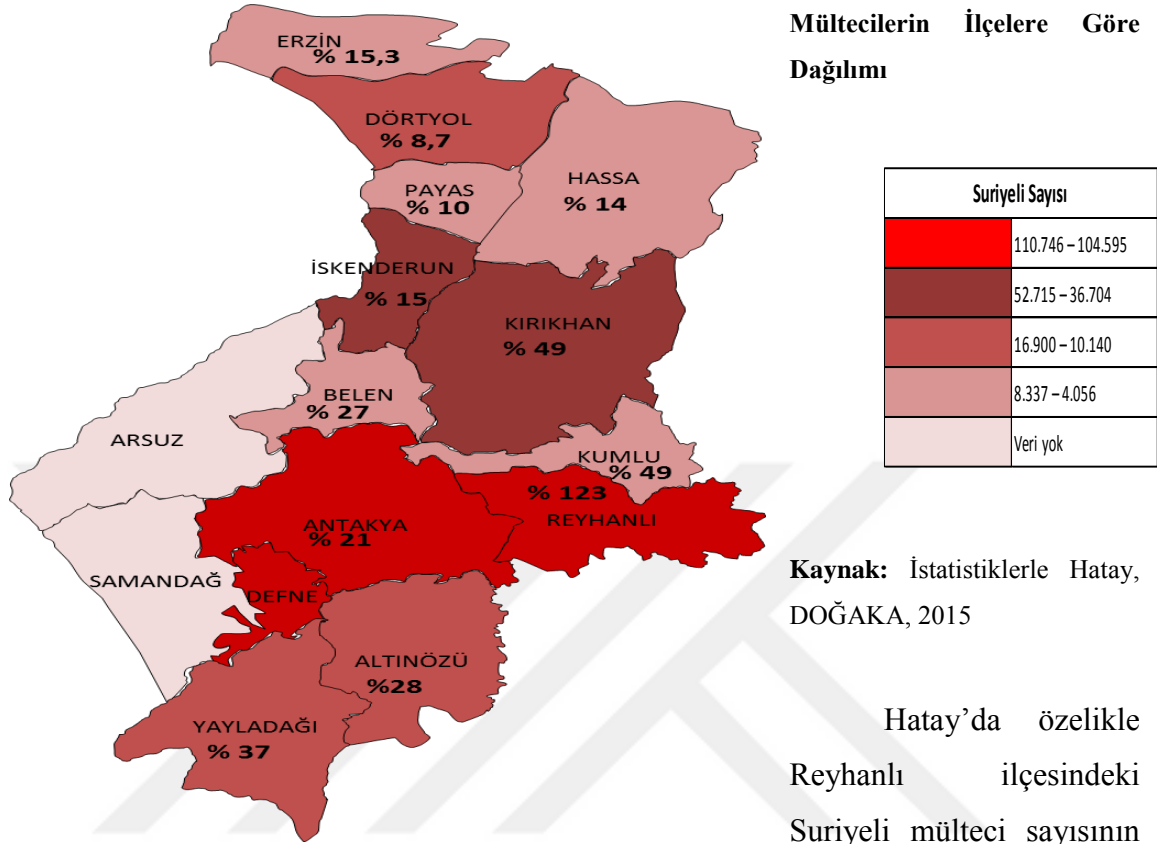
Tablo 4: Kamp Dışında Yaşayan Suriyelilerin ve Hatay İlçeleri Nüfusuna Oranları

İlçe Adı	Suriyeli Sayısı, 2016*	İlçe Nüfusu, 2015*	Oran (%)
Antakya-Defne	104.595	500.749	20,9
Reyhanlı	110.746	90.758	122
Kırıkhan	52.715	108.918	48,4
Yayladağı	10.206	27.347	37,3
Altınözü	16.900	60.743	27,8
İskenderun	36.704	246.207	14,9
Erzin	6.320	41.290	15,3
Dörtyol	10.140	118.761	8,5
Hassa	7.691	54.130	14,2
Kumlu	6.578	13.060	50,4
Belen	8.337	30.842	27
Payas	4.056	40.434	10
Toplam	374.988	1.533.507	24,5

Kaynak: *GİGM 2016, *TUIK 2015

Hatay ilinin Suriye sınırında yer alan Reyhanlı ilçesinde kayıt altına alınan Suriyeli sayısı ilçe nüfusundan fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Harita 1: Hatay İlinde Suriyeli Mültecilerin İlçelere Göre Dağılımı

Kaynak: İstatistiklerle Hatay, DOĞAKA, 2015

Hatay'da özellikle Reyhanlı ilçesindeki Suriyeli mülteci sayısının

yerel halktan fazla olmasıyla dikkat çekerken, öte yandan Kırıkhan ve Kumlu ilçelerinde yerel nüfusunun yaklaşık yarısı oranında Suriyeli mülteci barındırması kayıtlı olmayanlarda dikkate alındığında bu oranların daha da yüksek olduğu tahmin edilmektedir.

Söz konusu sığınmacı sayıları da göz önüne alındığında Hatay, Suriye krizinden toplumsal olarak en fazla etkilenen şehirlerin başında gelmektedir. Özellikle sınır ilçelerinde yaşayan Hataylı ailelerin Suriye tarafında akrabalarının bulunması, krizin ekonomik ve toplumsal etkileri yanında insani boyutuyla da hissedilmesine neden olmaktadır.

Hatay'daki Suriyeli mültecilere sağlanan imkânlar ve yürütülen çalışmalar hakkında Hatay Göç İdaresi Müdürlüğü ile 15 Ekim 2016 tarihinde bir görüşme gerçekleştirilmiştir.

Hatay'da kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin ön kayıtlarının 2015 yılından itibaren alınmaya başlandığı ve toplam 432.000 bin kişinin kayıtlarda yer aldığı, kamp içinde yaşayanların kayıtlarının AFAD tarafından tutulduğu ve AFAD'a

göre Hatay'daki kamplarda 19.000 mültecinin kayıtlı olduğu, 15 Ekim 2016 tarihi itibarıyla Hatay'da kayıtlı kamp içi ve kamp dışındaki Suriyeli mülteci sayısının yaklaşık toplam 445.000 kişi olduğu bilgileri edinilmiştir.

Hatay'da ön kaydı yapılan Suriyeli mülteci sayısı 445.000 olmakla birlikte üçüncü bir ülkeye çıkış yapanların sayısının 10.000, başka kentlere gidenlerin sayısının ise 25.000 kişi olduğu tahmin edilmektedir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli mülteciden kayıtlı olanlardan yaklaşık 750 kişinin öldüğü, 40.000 kişinin ise ülkesine geri dönmeyi planladığı ifade edilmiştir. Ön kayıt yaptıranlardan 150.000 kişinin adreslerde oturduğunun tespit edildiği ve “geçici kimlik kartı” tanımladığı, ön kayıt yaptırarak ikamet adresi verenlerin çoğunun muhtar kayıtlarına göre ikametgâh adreslerinde bulunamadığı, bu nedenle adreslerinde bulunamayanların “geçici kimlik kartı” alamadıkları paylaşılmıştır. Bu doğrultuda hareketli bir nüfus yapısına yönelik kayıt ve sayımların doğruluğunun teyidi zorlukları bulunduğu değerlendirilmiştir.

Söz konusu zorluğun giderilmesi ve Suriyeli mültecilerin kayıtlarının düzenli olarak alınabilmesi için Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğe⁹ dayanılarak, geçici koruma kapsamındaki yabancılarla ilgili yapılacak iş ve işlemlerin uygulanmasına dair usul ve esaslar yönergesiyle Suriyeli mültecilerin seyahat izinleri düzenlenmiş, il dışına çıkışları 15 günle sınırlandırılmıştır. 15 gün içerisinde geri dönmeyen Suriyeli mültecilerin kaydının askıya alınması önlem olarak getirilmiştir.

3. HATAY'DAKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN MEVCUT DURUMU

Geçici koruma kapsamında kamp içindeki mültecilere sağlanan imkânlar ile kamp dışında yaşayan mültecilere sağlanan imkânların yarı ele alınması gerekmektedir.

Kamplarda yaşayanların temel ihtiyaçları AFAD tarafından karşılanmaktadır. En başta konteyner, çadır veya kamu dinlenme tesislerinde barınma ihtiyaçları karşılanmaktadır. Gıda, su, sağlık hizmetleri, eğitim olanakları gibi sosyal yardımlar sağlanmaktadır. Kamplarda yaşayanlara barınma imkânı

⁹11 Ocak 2016 tarihli ve 2016/8375 no.lu Bakanlar Kurulu Kararına istinaden 15 Ocak 2016 tarih ve 29594 sayılı resmi gazetede yayınlanmıştır. Bu Yönetmelik, 6458 sayılı Kanununun 91 inci maddesi ile 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Geçici Koruma Yönetmeliğinin 29 uncu maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

dışında ayda 100 TL gıda kartı verilmektedir. 100 TL gıda kartının 80 TL'sini Dünya Gıda Fonu, 20 TL'sini Türkiye karşılamaktadır. Kamp içindekilerin 10 katı fazla nüfusa sahip kamp dışında şehirlerde yaşayan Suriyeli mültecilere ise 2015 yılında başlatılan Kızılaykart dışında bir mali destek sağlanmamaktadır. Kamp dışındakilere zaman zaman insani yardım örgütleri tarafından gıda yardımı yapılmaktadır.

Kamp dışında yaşayan ve valiliklere kayıt olanlar ise sağlık hizmetine ücretsiz erişme ek olarak Türkçe dil kurslarına, meslek edindirme kurslarına katılabilmektedirler. Kayıtlı olmayanların ise bu haklardan yararlanamamaktadır.

Suriyeli çocukların eğitim için önlerinde iki seçenek bulunmaktadır. Ya Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullara kayıt olmaktadır ya da 2014 yılında yayımlanan genelgeyle kurulan 'Geçici Eğitim Merkezleri'ne (GEM) kayıt olanlar Suriye okul müfredatıyla, Arapça eğitim görmektedir.

Üniversite düzeyinde lise diploması olanların ve Türkçe bilenlerin, diğer tüm yabancı öğrenciler için olduğu gibi sınava girip yeterli puanı aldıkları takdirde bir programa yerleştirilmeleri mümkün kılınmıştır. Suriye'de üniversite eğitimini sürdürürken yarım bırakıp Türkiye'ye sığınanların ise, gerekli tüm belgeleri sunarak yatay geçiş başvurusu yapabilmektedirler. Bu durumda bölümler ÖSYS kontenjanlarının %10'nunu geçmeyecek şekilde başvuruları değerlendirebiliyorlar. Belgeleri olmayanların özel öğrenci olarak derslere katılımları mümkün, ancak diploma almaları söz konusu olamamaktadır. Yaşadıkları dil sorunu sebebiyle iş bulmaları ve düzenli gelir elde etmeleri sınırlı kalmaktadır.

4. HATAYDAKİ SURİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK SOSYAL UYUM SAHA ARAŞTIRMASI

Suriyeli mültecilerin sosyal hayata adaptasyonlarına yönelik yapılan bu araştırma Hatay'da gerçekleştirilmiştir. Birinci olarak Hatay, Suriyeli mültecilerin en çok barındığı illerimizden birisidir. İkincisi, araştırmacının araştırma alanı içinde yaşıyor olması ve araştırma konusunu günlük yaşamdaki somutluğuyla kavrayabilme olanağına sahip olması, Suriyeli mültecilerin sosyal uyumuna ilişkin sorunlara tanıklık ediyor olması ve sorunların çözümüne yönelik en yakın geçerli öneriler sunma imkanına sahip olmasıdır. Üçüncü ve en önemlisi Hatay'ın, Suriye halkı ile tarihsel ortak akrabalık ve kültürel bağlarının yanında, Suriye-Türkiye sosyal ve ekonomik ilişkilerinin de en yoğun yaşandığı il olmasıdır.

Hatay'da Suriyeli mültecilerin adaptasyonuna yönelik olarak hazırlanan mülakat formu kapsamında yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar ağırlıklı olarak odak grup toplantıları şeklinde yürütülmüş, gözlemlerde not edilmiştir. Mülakat formu kapsamında görüşmeler, Türkiye'ye geldikten sonra Türkçe öğrenmiş Suriyeli mülteciler aracılığıyla çoğunlukla Suriyeli mültecilerin ikamet adreslerinde gerçekleştirilmiştir.

Suriyeli mültecilerin Hatay'da ekonomik ve sosyal hayata adaptasyonu, merkez hükümetin yasal düzenlemeleri, merkezi hükümete bağlı yerelde faaliyet gösteren kurumların (AFAD, GİGM) imkânları yanında mültecilerin ekonomik, sosyal ve demografik özellikleriyle de ilgilidir.

Suriyeli mültecilerle yapılan yüz yüze görüşmelerde öncelikle yaş, cinsiyet, medeni durum, çocuk sayısı, eğitim, meslek, Suriye'den geliş yılları ve hangi kentinden geldikleri gibi veriler elde edildikten sonra kamplarda kalıp kalmadıkları, istihdam durumları, gelirleri, çocuklarının eğitimi, aldıkları destekler konularında bilgiler toplanarak analiz edilmiştir. Hatay genelini kapsayan bu saha araştırmasında derinlemesine mülakatlar, Hatay'da Suriyeli mültecilerin en yoğun olarak ikamet ettikleri bölgeler seçilerek 56 kişi/grupla 27 soru üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Aile üyelerinden birinin seçilerek bire bir mülakat yapmanın diğer aile üyeleri üzerinde oluşturabileceği güven sorunu öngörülerek, bire bir mülakat yerine haneyi temsil eden aile bireyleriyle grup halinde görüşme gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar genelde odak grup toplantısı şeklinde yapılmıştır. Birden fazla kişiden oluşan ailenin ortak cevapları mülakat formu üzerinde grubu temsil eden kişi üzerinden kaydedilmiştir. Ayrıca, grup (genelde aile üyeleri) içindeki çocuklar, yaşlılar ve kadınların durumlarına ilişkin gözlemler not edilmiştir. Görüşmeler her kadar mülakat formu üzerindeki sorular üzerinden gerçekleştirmiş olsa da bu sorulara cevap niteliğinde olmayan ancak sosyal uyumlarına etki edebilecek farklı bilgiler ve talepler bu çalışmanın amacı doğrultusunda değerlendirilmiştir. Mülakatlara katılanların sayısı her ne kadar 56 aile/grup olarak ifade edilse de toplam sözlü görüşülen kişi sayısının mülakatlara katılanların en 4 katı olduğu tahmin edilmektedir. Mülakat formu sorularına alınan cevaplardan üçte kişinin benzer olması nedeniyle, saha çalışmasının kaydı sınırlı tutulmuştur.

Araştırmada öncelikle Suriyeli mültecilerin ad, yaş, cinsiyet, medeni hal, çocuk sayısı gibi demografik bilgileri yanında Suriye'den geldikleri kent, meslek ve

çalışma durum bilgileri üzerine yöneltilen ve görüşülen kişi veya haneyi tanıtıcı sorular üzerinden elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Söz konusu analize göre; araştırmaya katılanların %63'ü kadın, %38'i erkek, %14'ü bekar, %86'ı evlidir. Görüşülen aileler içinde kadın sayısı erkek sayısında fazladır. Erkeklerin bir kısmı ya savaşta ölmüş ya da halen Suriye'de savaşan taraflarından biri kapsamındadır.

Suriye'den geldikleri kent dağılımlarına bakıldığında %45'i Halep, %29'u İdlip, %14'ü Hama, %11'i Humus, %2'si Lazkiye gibi Türkiye sınırına yakın illerden gelmiştir. Katılımcıların %54'ü olayların başladığı yıl olan 2011'de gelmişken, sırasıyla %29'u 2012'de, %13'ü 2013'te, %5'i ise 2014 yılında gelmiştir. 2015 ve 2016 yıllarında yeni gelen bulunmamaktadır. Söz konusu yüzdeler Suriye'den gelenlerin ağırlıklı olarak 2011 yılında geldiğini, sonraki yıllarda azalarak kaçışın devam ettiğine hatta son 2 yılda durma noktasına geldiğine işaret etmektedir.

Katılımcıların %39'unun Suriye'deyken bir mesleğe sahipken, %63'ünün geçerli bir iş ve mesleği bulunmamaktadır. Hatay'da herhangi iş veya meslekte çalışanlar, toplamın %21'dir. Çalışanların cinsiyet dağılımına bakıldığında yarısı erkek ve yarısı kadındır. Ortalama ailedeki kişi sayısı 5 ve çocuk sayısı 3'tür.

Araştırmada ikinci olarak Suriyelilerin Türkiye'ye geldikten sonraki beklentilerini ölçmeye yönelik 15 soruya cevap aranması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Gerek odak grup toplantılarında gerekse derinlemesine mülakat sorularına cevap alınması sırasında Suriyeli mültecilerin duygu, düşünce ve davranışları gözlemlenmiş, bir araştırma yöntemi olarak bu kapsamda edinilen izlenimler de değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir.

4.1. Suriyeli Mültecilerin Kampta Kalıp Kalmama Tercihi

Bu soruya cevap verenlerin %95'i geldiklerinde kamp olduğunu bilmediklerini, % 5 gibi çok azı ise kamplarda kaldığını ifade etmektedir. Kampların bilinmemesi sebebi olarak, çoğunluğun ilk yıllarda ve ani gelişlerinden dolayı henüz kamplar oluşturulmadan geldikleri veya rasgele sınırın herhangi bir yerinden kontrolsüz geçmelerinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Kamplarda kalmayı tercih etmeyenler ya maddi durumlarının iyi olması ya da doğrudan akrabalarının yardımcı olmalarından kaynaklandığını söylemektedir.

Kampta kalmayı tercih etmeyenlerin %50'si özgürlüklerinin kısıtlandığını, % 30'u fırsat bulurlarsa çalışarak hayatlarını kazanmak istediğini ve % 20'si ise ortak tuvalet kullanma alışkanlığına sahip olmadıklarından veya kamp ortamını temiz bulmadıklarında tercih etmediklerini söylemiştir.

Kamplardaki yaşamı kamplarda bir süre kalanlardan öğrendiklerini söyleyen Hatay'daki Suriyelilerin gözünde kamplar; giriş-çıkış zamanları sınırlı, başka insanları ziyaretine kapalı birer hapisane olarak görülmektedir. Bu nedenlerle hemen hiçbiri zorluklara rağmen kampta yaşamayı düşünmemektedir.

4.2. Kamp dışında Yaşamın Zorlukları

Kamp dışı zorluklar için araştırmaya katılanların neredeyse tamamı en büyük sorunu pahalılık olarak tarif etmektedirler. Başta kira olmak üzere su ve elektrik en çok pahalı bulunan 2 harcamadır. İş sahibi olamamaları veya mesleklerini icra edememekten dolayı gelirlerinin belirsiz olması Suriye'deki hayat şartlarına göre Türkiye'nin daha pahalı olması sonucunu doğurmaktadır. Özellikle düşük gelirli kesim için ev kiralari ve kiralardaki her yıl yaşanan yükseliş yaşamlarını etkileyen en önemli unsur olarak karşılına çıkmaktadır. Bu nedenle çoğu Suriyeli mülteci şehrin varoş bölgelerinde insani şartları taşımayan evlerde veya evlerin bodurum katlarında kirada oturmaktadır. İlginç olan ise bu zorluklara rağmen kampa dönmeyi düşünmemektedirler.

4.3. Hatay'ın Tercih Edilmesinde Özel Nedenler

Hatay'da yaşayan Suriyeli mültecilerin Hatay'ı tercih etmelerindeki birinci neden Suriye'de iç savaş başladıktan sonra ülke dışına çıkma düşüncesi ilk akıllarına gelenin Hatay'daki akrabaları olduğudur. İkinci en büyük neden ise geldikleri kentin Hatay'a yakın olmasıdır. Suriye'den geldikleri kentlere yakın olması nedeni ilk tercihleri olmakla birlikte gelince de kendi ifadeleriyle "havasını ve suyunu" sevmeleri ve yemek kültürünün Suriye'yle hemen hemen aynı olması ön plana çıkarmaktadır. Hatay halkının sıcakkanlı olması, Arapça dilini bilen kesimin fazla olması ve Suriyelilerle yerel halkın kolay iletişim kurması kalıcılıklarını pekiştirmektedir. Hatay halkının Suriyelileri kabul etmesi ve onlarla anlaşmasının çok hoşlarına gitmesi, Türkiye'nin bir İslam ülkesi olması, Hatay'da Arapça bilen bir

kesimin varlığının nedeniyle ortak kültüre sahip olma hissi kendilerine mutluluk vermesi gibi unsurlar nedenler olarak sırlanmaktadır. Her ne kadar çoğunluğu ülkesine dönmek isteme de, ona yakın olmayı istemektedir.

4.4. Mültecilerin Hatay Dışına Gitmek İsteme Nedenleri

Hatay'daki Suriyeli mülteciler, Hatay'dan başka bir il veya ülkeye gitmeyi tercih etmeyeceğini dile getirirler de Hatay'daki Suriyeli mülteci gençlerden çok azı iş bulmak için başta Antep, İstanbul olmak üzere diğer sanayi kentlerine gitmek istemektedir. Bu gençler elbette fırsatları olursa ilk tercihlerinin batı ülkeleri olacağını da gizlememektedirler.

Genelde genç, eğitim seviyesi yüksek veya savaş sebebiyle okullarını yarıda bırakıp Türkiye gelmek zorunda kalmış, en az 2 dil bilen insanlar Hatay'da işsizliğin çok olduğunu, yurtdışına çıkma hayallerinin olduğunu, Kanada ve benzeri Avrupa ülkelerine gitmek istediklerini söylemektedirler. Türkiye'deki işsizlik boyutunun hat safhada olduğu ve geleceğine yönelik birtakım belirsizlikler yaşadıklarını, Türkiye'yi çoğunlukla geçici bir kalış yeri olarak gördüklerini dile getirmektedir.

4.5. Mültecilerin Suriye'ye Dönüş Planları

Suriyeli mültecilere sorulan “eğer ülkenizdeki iç savaş biterse geri dönmek ister misiniz?” sorusuna alınan cevapların %90'ı “vatanımızdan ayrılmayı istemezdik ancak geri dönme imkânımız kalmadı” şeklindedir. “Evlerimiz yıkıldı. İş bulamayız” ise en sık kullanılan ifadedir. Suriye'nin eski haline geri gelmesinin imkânsız gibi bir şey olduğu, tekrar eski düzenin kurulması için zamana ihtiyacı olduğu ve bu surecinde onları yıpratacağı kanaatindedirler. Hatay'da kalmayı düşünenlere “Avrupa veya bir başka ülkeye imkânınız olsa gidermişiniz soruna “hayır asla gitmek istemiyoruz çünkü hiçbir şekilde kendimizi oralarda rahat hissedemeyiz” cevabı verilmektedir.

Türkiye'de kalıp buraya yerleşmek istediklerini, çünkü buraya alıştıklarını, Hatay'daki insanların sıcakkanlı olduklarını, ortak kültüre sahip olduklarını, Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması sebebiyle kendilerini dini ve ahlaki olarak daha iyi hissettiklerini ifade etmektedir.

Katılımcılardan ancak çok azı savaş biterse Suriye'ye geri dönmek istemektedir. Bunun nedenleri ise Suriye'den geldikleri kentin Hatay'ın sınırına çok yakın olması, bahçe ve arazilerini olması ve vatanlarından kopmak istememeleridir.

Sonuç olarak Suriye'deki kriz ortamı normale dönse de hemen hiç biri Suriye'ye dönmeyi düşünmemektedir. İş imkânları aramak ve gelecekte daha iyi gelir getirici işler yapmak üzere başka şehir veya ülkeye gitmek isteyenler hariç neredeyse tamamının artık Hatay'da kalıcı olduğu kesin bir dille ifade edilebilir.

4.6. Mülteciler ve Yerele İlişkin Sorunlar

Hemen hepsi yerel halkın sıcak ve yardımsever yüzü yanında bu sayılan olumsuzlukların küçük kaldığını, hemen hiçbir olumsuz bir olay yaşamadıklarını, aksine çoğu zaman beklenmedik şekilde tanıdıkları ve tanıştıkları insanlardan yardım görmekten mutluluk duyduklarını dile getirmektedirler. Suriyeli mülteciler, bölge insanını çok cana yakın ve yardımsever olarak görmektedir.

Toplumsal sorunlar açısından bakıldığında, Hataylı Sevenlerin olduğu kadar kendilerine iyi gözle bakmayan, sevmeyenlerin de olduğunu hissetmektedirler. Bazı olumsuz yaklaşımların farklı nedenleri olabileceğini ancak mezhepsel farklılık gibi önyargılardan kaynaklı olumsuz duygu besleyenlere anlam vermemektedirler. Suriyeli bayanlarla evliliği çoğunlukla ikinci eş olarak gayri resmi gerçekleştirilmek istenmesi de bir başka sorun olarak algılanmaktadır.

İş ve meslek açısından yaşanan sorunlar açısından bakıldığında, iş arayan ancak bulamayanlar; Suriyeli oldukları için iş verilmediğini, işverenlerin de çok ucuza çalıştırmak istediğini, bu durumda da Suriyeli mültecilerin rahatsız oldukları anlaşılmaktadır.

Bürokratik işlemlerini yürütmekle ilgili yaşanan sorunlar olarak, devlet işlerinde gereksiz gördükleri birçok bürokratik işlemlerin uygulandığı, işlemlerini yapanların sert davrandığı ve tutumlarında aşağılayıcı bir yaklaşım sergilediklerinden yakınılmaktadır. Kurumlarda daimi Arapça bilen tercüman bulunmaması işlemlerin gecikmeli olarak yürütülmesi şikâyetine sebebiyet vermektedir. Bu tür işlemleri yaparken çoğunlukla Türkçe öğrenmiş mültecilerden veya o an orada bulunan Arapça bilenlerden yardım alınmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve dayanışma Vakfı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü gibi bazı kurumların Arapça bilen personel istihdam ettiği ancak yeterli olmadığı paylaşılmaktadır.

4.7. Mültecilerin Ekonomik Sorunları

Araştırmaya katılanların neredeyse tamamı iş bulamadıkları için bir gelir elde edememektedir. Bu yüzden en büyük sorunları ekonomik kaynaklı sorunlardır.

İş açısından Hatay'a ilişkin bir olumsuzluk söz konusudur. Bazıları, işverenleri tarafından aldatıldığını, hak ettiği paranın verilmediğini veya ücretinin çok düşük ödendiğini belirtmektedir. Bununla birlikte öte yandan, işverenlerinden veya çalışma arkadaşlarından destek gördüğünü ifade edenlerden mevcuttur.

Hem gerçek mesleklerini icra edememeleri hem de sosyal yardım alamıyor olmaları nedenleriyle gelirleri çok düşüktür. Suriye'den gelirken birikimiyle beraber gelenler bir nebze rahatken, herhangi bir birikimle gelmemiş ve Hatay'da düzenli bir iş bulamamış olanlar perişan durumdadır. Hatta tüm "Suriyeliler devletten destek alıyor" kanaatinin aksine birçoğu geldiklerinden itibaren hemen hiç destek alamamıştır. Devlet tarafından market alış-verişlerine katkı sağlamak için başlatılan Kızılaykart yardımı aldığını ifade edenlerin sayısı oldukça azdır. Devlet desteği alanlar haricindekilerin çoğunluğu yerel halktan akraba, komşu ve tanışıklarından destek aldıklarını ifade etmektedir.

Belli bir birikimi olupta Hatay'da işyeri çalıştıranlarında gelir seviyesi düşüktür. Restoran, kuaförlük, terzi gibi meslekleri Hatay'da devam ettirenlerin de genellikle müşterileri Suriyelilerdir. Bu durum ise Suriyelerin gelir elde etme imkânlarını sınırlandırdığı gibi Suriyeli mültecilerle yerel halk arasındaki etkileşimini de sınırlamaktadır. Bu ise Suriyelilerin Hatay'da sosyal hayata adaptasyonunu zorlaştırmaktadır. Sermayesi ve işyeri açma imkanı olmayan ancak kazanç düzeyi iyi olabilecek meslekleri Türk ortağı ile icra etmek zorunda kalanların kazancın çoğunu Türk ortak almaktadır.

Suriye'de iç savaştan önceki hayat şartlarına göre Türkiye'nin en az 3 kat daha pahalı olması, Suriyeli mültecilerin Hatay'da parasal olarak en çok zorladıkları durumdur. Konut kirası, gıda, su ve elektrik en pahalı bulunan harcamalardır. Hanelerin büyük gider kalemini oluşturan yüksek kira nedeniyle çoğu Suriyeli mülteci şehrin varoş sayılabilecek bölgelerinde insan yaşamına uygun olmayan şekilde binaların bodrum katında Türkiye ortalamasına göre çok yüksek kiralar karşılığında yaşamını sürdürmektedir.

Sonuç olarak, Hatay'da yaşayan Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğu ya Suriye'den gelirken getirdikleri birikimleri ya da aile bireylerinden bir veya

birkaçının Hatay'da geçici işlerde çalışmasından elde ettiği gelirlerle ayakta durmaktadır. Meslek olarak en çok kuaförlük, terziilik, inşaat işçiliği, amelelik gibi geçici işlerle hayatlarını kazanmaktadırlar. Sanılanın aksine çok azı ancak çok azı kurumsal desteklerden faydalanmaktadır.

4.8. Mültecilere Verilen Maddi Desteklere İlişkin Sorunlar

Kamp dışındaki Suriyeli mülteciler en çok kira, gıda, giyecek ve ev eşyası alımı konusunda yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. Araştırmaya katılanların % 60'ı devletten herhangi bir destek almamaktadır. 2015 yılı itibariyle başlatılan Kızılaykart alış-veriş desteğinden ise çok azı yararlanmaktadır. Kızılay yardım kartı alanların hane başına ayda 300 TL market alış-veriş imkânı önemli bir destek olarak görülmekle birlikte geçici kimliği olmayanların yararlanamaması, çoğunun haberdar olmaması veya başvursalar da alamamaları durumu söz konusudur. Kömür yardımı için kayıt yaptıranlar olmakla birlikte bu yardımı da alamadıklarını ifade edenler çoğunluktadır.

Suriyelilere ait Hatay'da yardım sağlayan dernekler olduğu, yardımı almak için kayıt yaptırdıklarını ancak bu işlemleri yapanların başında yine Suriyeliler olduğu ve onların yardımları yakın eş, dost, akrabaya yaptıkları dile getirilmektedir. Görüşülenlerin yarısından fazlası en az bir yardım için kayıtlı olduğunu ancak 5 yıldır hiçbir destek almadığını söylemektedir.

4.9. Mültecilerin Sosyal Adaptasyon ve Uyumlarında Dil Sorunu

Suriye'den göç hareketinin başlamasının üzerinden yıllar geçmesine rağmen hala Suriyelilerin %90'a yakınının Arapça dışında farklı bir dil bilmiyor olması, Suriyelilerin Türkiye'deki sosyal ve ekonomik entegrasyonu karşısındaki en büyük engellerden biri olmaya adaydır. Suriyeli mülteciler içindeki Türk kökenliler hariç çok azı yerel halkla anlaşabilecek düzeyde Türkçe konuşmaktadır. Anadili Arapça olanlardan çok azı Türkçe öğrenmiştir. Hatay'da yerel halkın yaygın şekilde Arapça konuşması Suriyeli mültecilerin iş bulmalarında ve gündelik yaşamlarını sürdürmelerinde bir avantaj olarak görülmektedir. Hatay'daki Suriyeli mülteciler dil

konusunda çok fazla sorun yaşamadıklarını söylediler de uzun vadede ekonomik sıkıntıları aşmak ve uyum için Türkçe öğrenmeleri gerektiğinin farkındadırlar.

Öte yandan Hatay bölgesinde Arapçanın yaygın olarak kullanılması ve Suriyeli mültecilerin çoğunluğunun ana dilinin Arapça olması Türkçe öğrenmelerinin önündeki engellerden biridir. 2011 yılından itibaren Hatay'da yaşayan ancak hiç Türkçe bilmeyenlerin olması bunun en büyük kanıtıdır. Ancak, katılımcıların % 90'nın dil eğitimine, % 80'inin meslek eğitime ve % 10'nu ise din eğitimine yönelik kursa katılmak istemesi sosyal uyum için bir avantaj olarak görülebilir. Araştırmaya katılanların yaş gruplarına göre farklılık gösterdiği gerçeğini de göz ardı etmeden en çok çalışma çağındakiler Türkçe kurslara katılmak istemektedir. Öğrenimi yarıda kalmış olanlar okul hayatlarına devam etmek, işsiz olanlar meslek edinmek isterken, yaşlı kesim ise dini konularda düzenlenecek kurslara katılma tercihinde bulunmaktadır.

Mevcut durumda önemli sorunlardan biri Türk okullarına erişimin sadece pasaport, polis kaydı veya ikamet izni olanlarla sınırlı olmasıdır. Eğitim dilinin Türkçe olması da çoğu öğrenci için müfredat takibini imkânsızlaştırmaktadır.

5. UYUM SORUNLARINA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Göç olgusunu geçmişte yaşamış günümüzde yaşayan ve gelecekte de yaşayacak olan Türkiye'nin, göç konusunda kamu politikası geliştirmesi bir seçenektir. Ziyade zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. AB üyelik sürecine uyum, artan mülteci akını ve son olarak Suriye'den gelen kitlesel akınla birlikte hukuki ve kurumsal bazı düzenlemeler yapılmıştır.

Suriyeli mülteci sorunu dünyada olduğu gibi Hatay'da da sosyal-ekonomik bir sorundur. Bu sorun, Hatay'da yaşayanları etkilediği gibi Suriye'den gelen ve şehirde yan yana yaşayan Suriyeli mültecilerin de uyumunu etkilenmektedir. Hatay ölçeğinde yapılan bu araştırmada tespit edilen sorunların ve bu sorunların giderilmesinde çözüm önerileri sunulmaktadır.

Suriyeli mültecilere ilişkin Türkiye'de olduğu gibi Hatay'da da üzerinde durulması gereken ve karşılaşılan temel sorun barınma, iş, dil sorunu, yasal statü, eğitim ve öğretim, sağlık, kentsel yaşama uyum ve katılım ve kültürel hayata adaptasyon gereksinimleridir.

Kaldı ki, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 96. maddesi “yabancıların uyuma ilişkin politikalar uygulanması” işaret etmektedir. Söz konusu madde;

(1) Ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak, sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, **yerel yönetimler**, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların **öneri ve katkılarından** da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.

(2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir.

(3) Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılabileceği gibi doğrudan mültecilerin uyum politikalarına işaret etmektedir.

Suriyeli mültecileri de kapsayan bu düzenleme, Hatay’da yaşayan Suriyeli mültecilerinde sorunlarına devlet eliyle çözüm çerçevesi sunmaktadır. Hatay’da yaşayan Suriyeli mülteciler kamp içinde gıda, giyim, kırtasiye, sağlık ve eğitim yardımı almaktadır. Kamp dışında kayıtlı mültecilerden geçici kimlik belgesi olanlar sağlık yardımından ücretsiz faydalanırken çok azı gıda yardımı alabilmektedir. Gıda yardımı Kızılaykart’la küçük market alışverişi yapılmasını sağlamaktadır. Halen kayıtlı olmayanlar ve kayıtlı olup bu yardımları alamayanların sayısının yüksek olduğu görülmektedir.

Genel olarak mültecilerin uyumuna yönelik yasal olarak düzenlemeler ve idari yapılanma seviyesi önemli bir aşama kaydetmekle birlikte uygulama da durum yasal düzenleme kadar mükemmel gözükmemektedir.

Bu nedenlerle Suriyeli mültecilere yönelik hukuki düzenlemelere eşlik edecek ekonomi, eğitim, sağlık, güvenlik alanlarında yeniden bir yapılanma ve idari düzenlemeler bir bütün halinde yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

5.1. Politik Süreçle İlgili Çözüm Önerileri

Suriye krizi Türkiye'yi ve Türk kamu politikalarını önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle, Suriye krizi ve beraberinde meydana gelen mülteci göçü sağlık, eğitim, güvenlik, istihdam ve topluma entegrasyon gibi bir çok alanda iç politikaları doğrudan etkilemekte ve bu etkileşimin uzun bir süre daha devam edeceği görülmektedir. Türkiye'deki Suriyelilerin büyük bir çoğunluğunun ülkelerindeki çatışma sona erse bile geri dönmeyecekleri tahmin edilmektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik mevcut ulusal dengeleri de koruyacak şekilde kısa ve uzun vadeli mikro ve makro düzeyde politikaları hayata geçirmesi zorunluluk olarak görülmektedir.

Politik süreçle ilgili, hukuki düzenlemelere denk uygulamaların sahada hızlandırılması, geçici mülteci vizesi ve kademeli vatandaşlık verilmesinin değerlendirilmesi, Suriyeli mültecilerin kayıt altına alınması, Suriyelilerin demografik yapısındaki değişim ve olası göç hareketleri hakkında veri tabanı oluşturulması, merkezi kamu kurumlarının hizmet etikliğinin artırılması ve koordinasyonun sağlanması, yerel otoritelere yetki verilmesi ve yerel ile merkez arasında koordinasyon sağlanması, yerel yönetimlerin bütçe imkânlarının artırılması, Hatay'da Suriyeli kanaat önderleri grupları oluşturulması, Suriyeli mülteci politikası devlet politikası haline getirilmesi Suriyeli mültecilerin sosyal adaptasyonuna katkı sağlayacaktır. Kısaca bu önerileri açıklamakta yarar görülmektedir.

Hukuki düzenlemelere denk uygulamaların sahada hızlandırılması: Hatay özelinde Suriyeli mültecilerin uyumuna kalıcı bir çözümün adımlarından birincisi yasal statü, ikincisi temel haklar ve üçüncüsü toplumsal kabule ilişkin ulusal ve yerel politikalar geliştirilmesiyle ilgilidir. Yasal düzenlemeler çerçevesinde Türkiye'nin en köklü mevzuat düzenlemeleri yapılmış ancak uygulama da hala kat edilmesi gereken önemli bir yol olduğu açıktır. Yasal düzenlemeler gerekli ve iyi seviyede olsa da tek başına çok şey ifade etmediği, uygulamanın hızı ve seviyesinin sonucu belirlediği anlaşılmaktadır.

Geçici mülteci vizesi ve kademeli vatandaşlık verilmesi: Türkiye, Yabancılar ve uluslararası kanunun haricinde Suriyeli mültecilere vatandaşlık verme konusunu yeniden tartışmalıdır Suriye'ye dönme imkânı tamamen ortadan kalkmış, başka bir ülkeye gitme niyeti olmayanlardan adli sicili temiz olanlara kontrollü ve kademeli olarak vatandaşlık verilmesi de değerlendirilmelidir.

Ege ve Akdeniz'deki ölümleri engellemek için gelişmiş ülkelere kotalar verilmesiyle Suriyeli mültecilerin başka ülkelere yerleştirilmesi konusunda uluslararası girişimlerde bulunulmalıdır. Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine göç yolundaki ölümler göz önüne alındığında mültecilere geçici mülteci vizesi düzenlenebilmeli ve Avrupa ülkelerine güvenli geçişleri sağlanmalıdır.

Suriyeli mültecilerin kayıt altına alınması: 2011 yılı itibariyle Suriye'den göç akını başlasa da esaslı yasal mevzuat düzenlemeler 2013 yılından itibaren yapılmaya başlanmıştır. 2014 yılında kurumsal çerçeve oluşturma adımları atılmış ve 2015 yılında itibaren ise kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin kayıtları tutulmaya başlanmıştır. Sürecin dinamik ve güncelliğini koruyan bir sorun olması uygulama da kuşkusuz kamu yönetimi zorlamaktadır. Ancak bir an evvelde geçici kimlikle kişilerin kayıtlarının tamamlanması gerekmektedir. İkamet izni, çalışma izni, işyeri kaydı vb. konularda yerel kurumlarda (Belediye, Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları vb.) sürece dâhil edilmelidir.

Hatay'da kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin halen önemli bir bölümünün kayıt altında alınmadığı görülmektedir. Hatay'daki Suriyeli mültecilerin yarısının resmi bir kurumda kaydı olmadığı göz önüne alındığında kat edilmesi gereken önemli bir mesafe olduğu açıktır. En başta, yardımlar kayıtlı kişilere sağlanmaktadır. Kayıtlı ancak nerede olduğu bilinmeyenler yanında ön kayıt yaptırmış adresinde bulunamayan veya başka bir ilde de kayıt yaptırmak isteyen kontrol dışı bir durumla karşı karşıya bulunmaktadır. Kayıtlı nüfusun artırılması için Suriyeli mültecilerin kayıtlı olmaları durumunda elde edecekleri hakları da içeren bilgi broşürleri yaptırılması ve şehir merkezlerindeki önemli caddelerde ve Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallerde dağıtılması önerilmektedir.

Yerel halk arasında Suriyelilerin hukuki bir yaptırıma maruz kalmadan suç işleyebildiği ve aynı şekilde Suriyelilerin suç işledikten sonra Suriye'ye gidip tekrar geri gelebildikleri şeklinde doğru ya da yanlış bir inanış hâkimdir. Kayıt sorununun en büyük sebebi başta gelenlerin sınırdan geçerken kayıt altına alınmaması, kitlesel bir kabulün olması, asıl kayıtların ise 2015 yılında yani en az 3 yıl sonra alınmaya başlanmasıdır. Diğer bir neden kırsalda yaşayan Suriyelilerin kayıt sürecinden ve kayıt altına alınmanın sağladığı faydalardan habersiz olmasıdır. Suriyeli plakalı araçlar için kayıt sistemi oluşturulması gibi bu bölgelerde yaşayanlara yönelik bilgilendirme yapılması ve gezici kayıt merkezlerinin oluşturulması gerekir.

Suriyelilerin demografik yapısındaki değişim ve olası göç hareketleri hakkında veri tabanı oluşturulması: Suriyelilerin gelecekte demografik yapılarındaki değişimleri, tersine göç ya da üçüncü ülkelere göç gibi eğilimleri, eğitim, sağlık ve sosyal gelişimlerinin takip edilmesi olası sorunlarla baş edilmesi için önem taşımaktadır.

Bu kapsamda farklı senaryolar üzerinden 5-7 yıllık orta vadeli ve 20-25 yıllık perspektif planlar hazırlanabilir ve bunların bir yıllık uygulama dilimleri içinde takip edilmesi sağlanabilir. Suriyeliler konusunda bu tarz bir veri tabanına sahip olunması, planlama konusunda objektif veriler üzerinden hareket edilmesi imkânı sunacaktır.

Kamp dışındaki Suriyeli mültecilerin şehre uyumlarına yönelik yapılacak faaliyetlerde yerel yönetimlerin (Hatay Büyükşehir Belediyesi, ilçe belediyeleri vb.) ve sivil toplum örgütlerinin (Suriyeli mültecilerle ilgili çalışma yürüten veya Suriyeli mültecileri kendi kurdukları dernekler dahil) her sürece dâhil edilmeleri çözüme giden yolda önemli katkılar sağlayacaktır. Hatay'da Suriyeli mültecilere **söz hakkı verilmeli ve kendilerine yönelik** geliştirilecek politikalarda görüşlerine başvurulmalıdır. Hukuki konularda haklarını savunmalarına yardımcı olacak hukuki bilgi ve destek sağlanmakla ilgili ilçe kaymakamlıklarında ve adliye gibi yerlerde çözüm noktaları oluşturulmalıdır.

Merkezi kamu kurumlarının hizmet etikliğinin artırılması ve koordinasyonun sağlanması: Suriye krizi, güvenlik, dış politika, düzensiz göç, terörizm, ekonomik maliyet gibi ölçülemeyen birçok belirsizliği içinde barındırdığından, etkili kamu politikalarının yapımı ve uygulanması güçleşmektedir. Suriye krizi sonrası politika üretme sürecinde rol alan AFAD ve GİGM ile bu kurumlara destek olabilecek diğer kurum ve kuruluşlarının (Hatay İl müdürlükleri, Kaymakamlıklar, Hatay İstatistik Bölge Müdürlüğü) sürece dâhil edilmesi ve Hatay Valiliğince koordine edilmesi önerilmektedir.

Yeni bir kurumu olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün mevcut mülteci sorunlarını yönetmede çok önemli bir görev üstlendiği açıktır. Ancak, kurumun henüz çok yeni olmasının yanında, insan kaynakları ve diğer sistem alt-yapısının halen gelişme aşamasında olduğu da bir başka gerçektir.

Suriyelilere yönelik kamu politikaları merkezden planlanmaktadır. Konuyla görevli kurumların yereldeki yöneticilerine her ne kadar mevzuat ve idari düzenlemelerle sorumluluk yüklenmiş olsa da politika belirleme ve uygulama konusunda inisiyatiflerinin çok az olduğu bilinen bir gerçektir. Özellikle personel ve

mali konularda büyük yetersizlikler yaşandığı tahmin edilebilir. Söz konusu açığın nitelikleri uygun (örn. Arapça bilen vb.) diğer kamu kurumlarındaki personellerden görevlendirmeler yapılarak kapatılması değerlendirilebilir.

Sosyal politikalar yalnızca Suriyelilerle ilgili çalışma yürüten personel için değil konuyla yakından ilgilenen kamu görevlileri için de uygulanmalıdır. Gerek halkın gerekse bölgede görev yapan kamu görevlilerinin sosyal imkânlarının artırılması ve Arapça eğitimi vb. hizmet içi eğitimlerle donanımlarının artırılması gerekir. Böylelikle Suriyeli mülteciler tarafından önemli bir sorun olarak dile getirilen bürokratik olumsuz yaklaşımlar ortadan kaldırılabilir.

Sonuç olarak, Suriyelilere yönelik bugüne kadar yapılan şekliyle yerel düzeyde yapılan çalışmaların (ekonomik, sosyal ve entegrasyon gibi) uzun soluklu olamayacağı açıktır. Bu nedenle, Türkiye'nin mülteci politikalarında köklü bir değişimin başlatılması gerekmektedir. Ortadoğu ve yakın coğrafyadaki çatışmalar ve karışıklıklar (Suriye, Irak, İran, Afganistan, Filistin, Mısır vb.) göz önüne alındığında öncelikli politika alanlarından birisinin olması gerektiği değerlendirilmektedir.

Yerel otoritelere yetki verilmesi ve yerel ile merkez arasında koordinasyon sağlanması: Suriyeliler meselesi ile mücadele konusunda gözlemlenen en büyük eksiklik merkezi otorite ile yerel otoriteler arasında koordinasyon eksikliğidir.

Esasen sahadaki durumu en iyi bilen ve yapılması gerekenleri tespit eden yerel otoritelerdir. Başından beri Merkezi hükümet Suriyeli mülteciler konusu mevzuatla görevlendiği kurumların dışındaki kurumlara bir inisiyatif tanımamayı tercih etmiştir. Belki koordinasyonun tek elden yürütülmesi faydalı da olabilir ancak merkezi hükümetin eksik kaldığı noktalarda yerel otoritelerinde imkânlarından daha fazla yararlanılarak eksiklikler tamamlanabilir. Suriyeliler konusunda atılacak adımlarda sorunları daha iyi bilen yerel otoritelere (Hatay Ticaret Odası, Hatay Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri vb.) inisiyatif verilmesi faydalı olacaktır. Ayrıca yerel sivil toplum kuruluşları da sorunu hem yerel halk hem de sığınmacıların bakış açısından en iyi bilen kesimdir. Bunların da görüşünün alınarak her şehrin koşullarına uygun çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve uygulanması faydalı olacaktır.

Yerel yönetimler mevzuatında da yabancı göçmenlere yönelik ifadeler veya hükümlere yer verilmesi gerekir. Bu nedenle belediyeler, yardım elini yoksul ve zor durumdaki sığınmacılara da uzatmalıdırlar. Katılımcı demokrasi anlayışının

pekiştirilmesi amacıyla kurulan kent konseylerinin yapısının da yabancıları kapsayacak şekilde düzenlenmesi gerekir.

Hatay'da Belediyeler tarafından

- ✓ Suriyeli mültecilerinde hayatını kolaylaştırmak üzere önemli bilgilendirme, cadde ve sokaklardaki trafik akış yön tabelalarında Arapça'ya da yer verilmesi önerilmektedir.
- ✓ Hatay'daki yerel yönetimlerde Suriyeli mültecilerin Belediye hizmetlerine yönelik olarak sorunlarını çözmekle ilgili "çözüm masası" kurulmalı ve en az birer Arapça bilen personel istihdamı gerçekleştirilmiştir.
- ✓ İl ve İlçe merkezlerinde veya Belediyeler bünyesinde Suriyeli mültecilere yönelik olarak Arapça-Türkçe "Bilgi Edinme Ofis(i)"leri kurulabilir.

Yerel yönetimlerin bütçe imkânlarının artırılması: Suriyelileri yoğun olarak ağırlayan illerden biri olan Hatay'a Suriyeli mülteciler hemen her alanda bir ek yük getirmiştir. Şehirlerdeki altyapının güçlendirilmesi ve yeni çalışanların istihdam edilmesi gerekmektedir. Hatay'da fiili olarak nüfus yarısı oranında artmıştır. Şehirler merkez bütçeden nüfusları oranında pay almaktadır. Söz konusu Suriyeli mültecilerin Hatay'da kalıcı oldukları göz önüne alındığında bütçe tahsisatlarından Suriyeli mülteci nüfusunda İl nüfusu içinde değerlendirilmesi gerekir.

Suriyeli mültecileri ağırlayan şehirlere aktarılacak bu ek kaynak şehirlerin mevcut altyapını güçlendirirken, Suriyeli mülteci barındırmayan şehirlerin bütçelerinden kısıntı yapılacak olması belki tepki çekebilir ancak külfet paylaşımının da Suriyeli mülteci ağırlamayan şehirlerinde bu sürece katılımını teşvik edebilir.

Hatay'da Suriyeli kanaat önderleri grupları oluşturulması: Suriyeliler ile yaşanan sıkıntıların önemli bir kısmı farklı yaşam tarzından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan Suriyelilere yerel kültüre uyum sağlamaları konusunda yardımcı olmak üzere etkileşim ve iletişimi güçlendirecek ortak kültürel faaliyetlerin geliştirilmelidir.

AFAD tarafından kurulan kamplarda Suriyelilerin kamp idaresine ve sorunların çözümüne katılmalarını temin edecek mekanizmalar kurulmuştur. Aynı mekanizmanın şehirlerde yaşayan Suriyeli mültecilerin arasından kanaat önderi grubu oluşturulması şeklinde geliştirilmesi ve yerel halkla iç içe yaşayan sığınmacıların karşılaştıkları sorunları çözmek ve toplumsal gerilimi azaltmakla ilgili görevlendirilmesi faydalı olacaktır.

Suriyeli mülteci politikası devlet politikası haline getirilmesi: Suriyeli mültecilere yönelik kısa, orta ve uzun vadeli uyum planları hazırlanmalıdır. Karar aşamasında yerelinde görüşleri alınmalı, uygulama aşamasında da rolleri tanımlanmalıdır. Çünkü yerelde merkezin birçok kurumu yanında yerel kuruluşlarda bulunmaktadır. Hatay’da Belediyeler, Ticaret Odası, Üniversite gibi kuruluşların katkısı aranmalıdır. Bu duruma örnek teşkil edecek bazı çalışmalarda mevcuttur. Hatay’da 2016 yılında Hatay Valiliği ve Mustafa Kemal Üniversitesi İşbirliğinde gerçekleştirilen “Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü” konulu panel örnek gösterilebilir (Nişancı, 2015). Bu tür çalışmaların sürekli kılınması ve çözüm önerilerinin karar alıcı ve uygulayıcı kurumlarla sürekli paylaşılması uyum sürecine katkı sağlayacaktır.

Çok boyutlu bir sorun halini alan Suriyeli mültecilerle ilgili yükün farklı kamu kurumları üzerine dağıtılması gereklidir. Suriyeliler ile ilgili İçişleri Bakanlığı bünyesinde Hatay Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün her konuda koordinatör kurulmuş olması önemlidir

5.2. Ekonomik Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri

Birbirine çok bağlı sosyal ve ekonomik uyum için eğitim, sağlık ve istihdam gibi sosyal konularda acil önlemler alınması ve öncelikle genç nüfusun entegrasyonu için çalışmalar yapılması önem arz etmektedir.

5.2.1. İş ve İşgücüne Katılım

Uzun dönem işsizlik ve bir yardım ile yaşamak her toplum için önemli ekonomik ve sosyal sonuçlar doğurur. Suriyeli mültecilerden çalışma yaşında olanların yarısından fazlası bir işe sahip değildir. Mülakat analiz sonuçları, Suriyeli mültecilerin önemli bir kısmının düşük eğitim düzeyine sahip olduklarına işaret etmektedir. Düşük eğitim seviyesinin sonucu genelde düşük gelir olarak görülmelidir.

Mültecilerin minimum bir ücret düzeyinde bir gelire sahip olmaları önemlidir. İş bulabilenlerin önemli bir bölümünün düşük ücretlere tabii geçici işler olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye açısından diğer bir sorun nitelikli Suriyeli işgücünün Batı

ülkelerini gitmesidir. Türkiye’de düşük eğitimli ve niteliksiz iş gücünün kalıyor olması uzun vadede bir sorun olarak algılanmalıdır.

Suriyelilerin iş yaşamına kazandırılması ile ilgili planlama yapılması önemli görülmektedir. Geri dönüş imkânı azaldıkça hemen hepsinin isteği Hatay’da bir işyerinde çalışmak veya işyeri kurmaktır. Bunun için meslek edindirme ve dil kurslarına katılma isteği üst düzeydedir ve bu beklentileri karşılayacak dil ve meslek eğitim faaliyetlerinin bir an evvel bir çerçeveye kavuşturulması önem arz etmektedir.

Hatay Milli Eğitim Müdürlüğü koordinasyonunda dil eğitimi yanında mesleki kurslar açılması ve çalışabilir nüfusun meslek öğrenmeye yönlendirilmesi önerilmektedir. Halk Eğitim Merkezi ve belli bir kontenjan dâhilinde Meslek Liseleri değerlendirilebilir. Hatay İŞ-KUR aracılığı ile düzenlenecek meslek kursları ve işe yerleştirme çalışmaları değerlendirilmelidir.

Kalıcı çözüm için KOSGEB tarafından düşük sermayeli girişimler için verilen ‘uygulamalı girişimcilik eğitimi’, mikro-kredi veya mikro-finans gibi uygulamalar Suriyelileri kapsayabilir. Suriyeli mültecilerin, mevcut sosyo-kültürel yapıya uyum sağlamada iş gücüne dâhil olmayıp ülkedeki fırsatları değerlendirme yolunu aramaları olan “göçmen girişimciliği” desteklenebilir. Özellikle Suriye’deki işyeri çalıştıran ve dolayısıyla girişimcilik tecrübesi olan kişilerle Türk vatandaşlarının ortak iş yapmaları veya Türk vatandaşlarının işletmelerinde bu kişilerin Suriye’deki tecrübelerinden faydalanmaları, Ortadoğu pazarında atılım yapmak isteyen Türk girişimcileri için de bir fırsat oluşturmaktadır.

Hatay’da Suriyeli mülteci girişimciliğini desteklemek üzere Antakya ve ilçelerdeki Sanayi ve Ticaret odalarında Arapça bilen en az bir uzman personelin görevlendirilmesi önerilmelidir.

Suriyelilerin istihdam durumlarına yönelik mevzuat düzenlemesi önemli bir gelişme olmakla birlikte işgücü piyasalarının özelliği iş bulma olasılıklarını artırıcı kurslara katılım ve iş bulmalarını kolaylaştırıcı düzenlemeler teşvik edilmelidir.

Mevcut yerel yoksul işçilerin yerlerini göçmen işçilerin alarak sömürüye çok açık hale gelmelerinin önüne geçmek için, mültecilerin uzmanlık alanları ve yeteneklerinin TUIK tarafından tespit edilerek ve Hatay Ticaret ve Sanayi Odalarına kayıtlı sanayicilerin ihtiyaç duydukları uygun iş kollarına yönlendirilmeleri veya Hatay sanayisinin ihtiyaç duyduğu nitelikleri sağlayacak iş ve meslek kursu düzenlenmelidir. Kurslar sadece Suriyeli mültecilere değil, tüm diğer mülteci veya katılımcılara açık olmalıdır. Mültecilerin memleketlerinde yaptıkları ancak ilde

olmayan iş kolları göz önüne alınarak özel ekonomik sektörler oluşturmak üzere çalışılmalıdır.

Yabancılık statüleri baki kalmak şartıyla sığınmacılara çalışma izni verilmesi kayıt dışı şekilde ucuz işgücü olarak çalıştırılmalarından kaynaklanan sorunları engelleyecektir. Bunun yanı sıra Türk işçi ile Suriyeli arasındaki haksız rekabet ortadan kalkacaktır. Zira sığınmacılar ile Türk vatandaşları arasında firmaların vergi ödememesi nedeniyle Suriyeli lehine bir durum söz konusudur. Bunun yanı sıra devletin Suriyelilerin kaçak çalışmasından kaynaklanan vergi kaybı ortadan kalkacaktır. Ayrıca toplumsal düzeyde Suriyelilerin uyum süreci hızlanacaktır.

Bunun yanı sıra Suriyelilerin kaçak işyeri açmasının önlenmesi yerel ile Suriyeli esnaf arasındaki gerginliği sona erdirecektir. Çalışma izninin uygulama da karşılık bulması önerilmektedir. Çalışma iznine ilişkin mevzuat düzenlemesine rağmen birçok Suriye mülteci kayıt dışı olarak çalıştırılmaktadır.

Suriyeli nitelikli insan gücünün Türkiye’de kalışının teşvik edilmesi:

Suriyeli mülteciler arasında ekonomik durumu iyi olanların iş kurması uyum sorununun hafifletilmesine katkı sağlamaktadır. Suriyeli işadamlarının ve meslek sahiplerinin önünün açılmasıyla hem ekonomiye hem de mültecilerin uyum sürecine katkı sağlanması beklenmelidir.

Sığınmacılar arasında çok sayıda doktor, avukat, öğretmen, akademisyen, mühendis bulunmaktadır. Bu kişiler mesleklerini icra edememektedir. Bu kesimden öncelikle Suriyeliler arasından kanaat önderleri grubu oluşturmak için yararlanılabilir. İkinci olarak çalışmalarının önü açılarak nitelikli işgücü ihtiyacı karşılanabilir. Üçüncüsü Suriyelilerin üretime katılması sağlanabilir. Ayrıca, bu kişilerin istihdamı kamu kuruluşlarıyla olan işlerinde sıkıntı yaşayan Suriyelilerin hayatlarını kolaylaştırıcı bir unsur olacaktır. Meslekleriyle ilgili uyumlu olarak kuruluşlara yerleştirilmeleri önerilmektedir. Suriyeli mültecilerin ağırlıklı olarak Antakya ilçesinde yaşadıkları göz önüne alındığında örneğin mülteciler arasından akademisyen olanlar Mustafa Kemal Üniversitesinde, doktor olanlar ise ağırlık olarak Suriyeli mültecilerin hizmet veren devlet hastanelerinde görevlendirilmelidir.

Suriyeli mültecilerin adaptasyonu sürecini hızlandırmaya katkı sağlayacak işgücünün ülkede kalması sağlanmalıdır. Suriyeli mültecilerin meslek ve nitelikleri öğrenilerek istihdamlarının sağlanmasına öncelik verilmelidir.

5.2.2. Barınma Sorununa İlişkin Çözüm Önerileri

Şehir merkezlerinde yaşayan Suriyelilerin çoğunluğu düşük kira ödemek için kenar mahallelerdeki olumsuz koşullarda olan evlerde birkaç aile birlikte kalmaktadırlar. Suriyelilerin daha çok Hatay'da akrabaları olduğu ve bu nedenle gıda ve konut bağlamında daha çok yardım elde ettikleri öğrenilse de Suriyelilerin gıda ve kira harcamalarının gelirleri içindeki toplam harcamalarının tamamına yakını olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Sağlıksız yaşama koşullarının getirdiği maliyete ek olarak bu durum çarpık yapılaşma ve gecekondulaşmayı da teşvik etmektedir. Yerel halk ek gelir beklentisi ile mevcut evlerinin üstüne, yanına kaçak, sağlıksız ve düzensiz yapılar inşa etmektedir. Ayrıca çok katlı binalarda da ek daire elde etmek üzere kot farkından yararlanılarak ortaya çıkarılan zorlama konut üretme yarışı yeni tehlikeli yapıların ortaya çıkmasına ve bozuk altyapının daha da bozulmasına neden olmaktadır. Bu da zaten var olan çarpık kentleşme sorununu derinleştirmektedir. Öyle ki aşırı yapılaşma baskısı otoparkı, parkı, okulu, camisi olan yaşanabilir mahalleler yerine açık hava hapishanelerine yerel halkı mahkûm etmektedir. Söz konusu bu durum belki de ilgisiz şekilde yerel halkta da Suriyeli mültecilere yönelik rahatsızlık yaratmaktadır.

Suriyeli mültecileri, yasal düzenlemeler çerçevesinde statülerinin hemen ardından gelen en önemli konu olan barınma sorununun çözümüne yönelik, TOKİ tarafından alt sosya-ekonomik gruptaki ailelere sağlanan konut edindirme uygulamalarına benzer uygulamaların yerel yönetimlerle birlikte değerlendirilerek Suriyeli mültecilerin konut ihtiyacı çözümlenmelidir. Bu süreçte belli bir yüzde oranında kira yardımında bulunulması alternatifini belli koşullar dâhilinde değerlendirilmelidir.

Yeni imar alanları açılması: Konut fiyatlarının artması, kiralık ev bulunamaması, kiraların aşırı yükselmesi gibi sorunlarla baş edebilmek için Hatay'da Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları veya seçilecek özel alanlarda özel imar düzenlemeleri yapılması masaya yatırılmalıdır.

Hatay üzerindeki yükün paylaşılması: Suriyelilere tepkinin nedenlerinden biri de Hatay'ın sınırlı altyapı ve imkânları üzerinde yaratılan baskıdır. Suriyelilerin yarattığı sosyo-ekonomik etkilerle baş etmek durumunda bırakılan Hatay'ın yükü Türkiye geneline daha dengeli dağılımlarının yapılmasıyla hafifletilebilir. Özellikle Kayseri, Denizli, Aydın, Manisa gibi Suriyeli mültecilerin görece az olduğu sanayi kentlerine iş amaçlı olarak yönlendirilmesi teşvik edilmelidir.

5.2.3. Mali Yardımların Koordinasyonu Sorunlarına Çözüm Önerileri

Saha araştırmasına katılan Suriyeli mülteciler tarafından dile getirilen önemli sorunlardan biri de yardımlardır. Mali yardımlarda tüm kesimler eşit şekilde yararlanamamaktadır. Birincisi, Hatay'da Suriyeli mültecilerin yaklaşık yarısı kayıtlı değildir ve geçici kimlik belgeleri bulunmamaktadır.

Bu araştırma devam ederken bilenlerce Suriyeli mülteci kayıt için Hatay Göç İdaresi Müdürlüğü önünde kimlik belgesi almak için başvuru sırasında bekliyor olması bunun göstergesidir. Kayıtlı olup “geçici kimlik belgesi” alamayanlar hiçbir destekten yararlanamamaktadır. Kayıtlı olan bazı haneler Kızılay kart alış-veriş desteği alırken çoğu hanenin bundan haberdar olmaması veya başvurup alamamaları söz konusudur. Hatay Göç İdaresi Müdürlüğüyle 15 Ekim 2016 tarihli görüşmede; kurumca Suriyeli mültecilere gıda yardımı yapılmadığı bilgisi alınmıştır. 2016 yılında Hatay'da BMMYK tarafından sadece 3300 aileye nakit yardımı yapılmıştır.

Hatay'daki Suriyeli mültecilerin hanelerdeki mevcut gelir durumu dikkate alındığında ayırım yapılmaksızın tüm hanelerin Kızılaykart desteğinden yararlandırılması önerilmektedir. Aylık minimum bir parasal destekten yararlandırılmaları, sosyal uyumlarını pekiştirici rol oynayacaktır. Suriyeli hanelerin neredeyse tamamının kirada oturduğu göz önüne alındığında söz konusu minimum bir sabit gelir, ailelerin mevcut durumunu çok rahatlatacaktır.

Mali yardımların koordinasyonu sorunlarına yönelik çözümler özellikle bu yardımların denetimi, koordinasyonu ve proje odaklı olarak artırılması yollarının araması şeklindedir.

Uluslararası yardımların denetimi ve koordinasyonu: Hatay İl Göç İdaresinden alınan bilgilere göre, Hatay genelinde Suriyeli mültecilere ait 30 dernek bulunmaktadır. Söz konusu dernekler, farklı ülkelerden (Katar, Suudi Arabistan) gelen yardımları Suriyeli mültecilere ulaştırma da aracı rol oynamaktadır. Araştırma sonuçlarında biri de yardım derneklerinde etkin olanların bu yardımları yanlış şekilde yakınlarına yönlendirdiği şikâyetleridir. Söz konusu derneklerin faaliyetlerinin yetkili makamlarca denetlenmesi güvenlik açısından önemli olmakla birlikte yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşmasının sağlanması gerekmektedir.

Ayrıca, genç mültecilerin önemli bir kısmının Avrupa veya Kuzey Amerika'ya göç etmek istemesini fırsat bilen bazı yabancı ülke menşeli derneklerin

kurs, eğitim, yardım adı altında nitelikli ve eğitilmiş genç mültecileri amaçları doğrultusunda değerlendirmek istemeleri tehlikesi bulunmaktadır. Bu durum, en iyi ihtimalle ülke ekonomisine katkı sağlama potansiyeli olan mültecilerin yurtdışına çıkarılması dolayısıyla nitelikli işgücü kaybına sebebiyet verecek niteliktedir. Umudunu yitirenlerin yasadışı organizasyonlara katılma ihtimali de bir hayli yüksektir.

Mültecilerle ilgili uluslararası yardım kuruluşlarının yardımlarını Türkiye’de Suriyeli mültecilerle ilgilenen kurumların koordinasyonunda sağlamaları, bu yardımlar başta eğitim ve sağlık gibi Türkiye’nin Suriyeli mültecilere yönelik yaptığı doğrudan harcamaların karşılanması şeklinde olmalıdır.

Uluslararası yardım faaliyetlerin proje odaklı hayata geçirilmesi: AFAD Ekim 2016 verilerine göre Türkiye’nin Suriyeli Mültecilere sağladığı 15 milyar dolarlık harcama yanında Uluslararası kurumların sağladığı 512 milyon rakamı çok küçük kalmaktadır. Proje bazlı sorun çözme yöntemi, Suriyelilere dönük uluslararası yardımlarda artış sağlayacaktır. Uluslararası yardımların Hatay’da da eğitim ve sağlık gibi uzun vadeli ve kalıcı konulara yönlendirilmesi bunun içinde projeler üretilmesi uyum sorunlarının çözümüne büyük katkı sağlayacaktır. Ayrıca, Suriyeliler arasından kanaat önderi grubu oluşturma, Suriyelilere yönelik algının iyileşmesi, Suriyelilerin toplumsal ve ekonomik yaşama entegrasyonu gibi başlıklarda üretilecek projeler, Hatay’da uyuma katkı sağlayacaktır.

Bu kapsamsa özellikle AB Horizon 2020 kapsamındaki programlar kapsamında ayrımcılık, meslek edindirme, çocukların eğitimi, eğitimcileri eğitimi gibi konularda uygun başvuru sahibi olan Üniversite, Kalkınma Ajansı, MEB, Belediyeler gibi sorunları yerelde bilen kuruluşların tek başına veya ortaklaşa proje hazırlamaları ve uygulamaları önerilmektedir. Hibe programlarından yararlanılması mali zorluklarında aşılmasına katkı sağlayacaktır.

5.3. Sosyal Uyum Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri

Bireysel anlamda göç kişiyi ekonomik, sosyolojik, psikolojik olarak etkilerken, kültürel öğeler göç edilen ortamın niteliklerini ve göç ediş şekillerinde toplumsal sonuçları etkilemektedir.

Yerel halka Suriyeli mültecilerin anlatılması: Yerel halka, Suriyeli mültecilerin artık toplumsal bir gerçek olduğu anlatılmalıdır. Birlikte yaşama kültürünün nasıl sağlanacağı üzerine düşünülmesi ve bilgilendirmeler yapılmalıdır.

Bu süreçte sivil toplum kuruluşlarının önemli roller üstlenebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Yerel halkın Suriyelilere olumlu bakması sağlanmalıdır. Aynı doğrultuda halk üzerinde son derece etkili olan yerel medyanın etkin kullanımı değerlendirilmelidir.

Suriyeli algısının düzeltilmesi: Hatay'da yerel halk nezdinde Suriyeli mülteci algısı olumsuzdur. İşini kaybedenler mültecileri suçlamaktadır. Çocuk felci veya yeni tür bazı hastalıkların hemen hepsinin kaynağı olarak Suriyeli mülteciler görülmektedir. Yine benzer şekilde sokakta dilenen Suriyeliler görüntüsü maalesef toplumunun genelinde Suriyeli algısını şekillendirmektedir. Bu algıyı değiştirmek için Suriyelilerin içindeki farklılıkları, onların yaşamlarının değişik kesitlerini gösteren sanatsal-sosyal faaliyetler düzenlenmelidir. Hatay'ın ekonomik, sosyal ve kültürel hayatına katkılarını öne çıkaracak çalışmalar toplumla paylaşılabilir.

Arapça-Türkçe tanıtım broşürü ve internet sayfası hazırlanması: Farklı konularda bilgilendirici Arapça broşürlerin hazırlanması, internet sayfalarının açılması veya sivil toplum örgütleriyle birlikte yürütülecek farkındalık programları bu sorunun çözümüne katkı sağlayabilir. Bu türden uygulamalarla yerel kültüre nasıl uyum sağlayacakları, nelere dikkat etmeleri gerektiği, işlerini halletmek için nereye, ne zaman ve nasıl başvuracağı gibi konularda bilgilendirme yapılabilir.

Hatay'da yerel halk her ne kadar Arapça konuşuyor olsa çoğu okuma ve yazma bilmemektedir. Yerel halkında Arapça okuryazarlığını geliştirici kurslarda yararlanması sağlanmalıdır.

Arapça çağrı merkezi kurulması: Suriyeliler sosyal yaşamda davranış kalıpları, kamu kurumları ile ilişki kurma, temel hizmetlere ulaşma gibi konularda sıkıntı yaşamaktadır. Türkiye genelinde Suriyeli mültecilerin sorunlarını dinleyecek ve çözüm üretecek çağrı merkezinin Hatay'da kurulması önerilmektedir. Hem Arapçanın en çok kullanıldığı il olması hem de ildeki mülteci sayısının çokluğu nedeniyle bankacılık, telefon operatörleri gibi abonelik gerektiren hizmetlerde yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak Arapça Çağrı merkezi Hatay'da kurulmalıdır.

Sosyal alanların geliştirilmesi: Dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan nedenlerle Suriyeli mülteciler bazı sosyal faaliyetlerden faydalanamamaktadır.

Hatay'ın sınırlı sosyal alanlarının çoğunlukla kalabalık Suriyeli mülteciler tarafından kullanılması yerel hakta da tepki yaratmaktadır. Özellikle Suriyeli kadın, genç ve çocukların sosyal ve sportif faaliyetlere yönlendirilmesi sıralanan birçok toplumsal tepkiyi sınırlandırabilir. Yeni sosyal alanların inşası ve hizmetlerin verilmesi, sosyal adaptasyona katkı sağlayacaktır.

5.3.1. Dil ve Eğitime İlişkin Çözüm Önerileri

Suriyeli mültecilerin önemli bir kısmını ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki çocuklar ve gençler oluşturmaktadır. Sosyal uyum söz konusu olduğunda eğitim önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Uyum sürecinin birincil koşul olarak dil konusuyla hız kazanacağı düşünülmelidir. Türkçe dilini öğrenen Suriyeli mülteciler beraberinde Türk kültürünü de öğrenerek bilgi sahibi olabilir. Yerel halk ile rahatça anlaşabilecek düzeyde Türkçe öğrenenlerin entegrasyonları da hızlı olacaktır. Saha araştırma sonuçlarından birisi de Türkçe dil kursuna katılım konusunda istekliliğin bir hayli yüksek olmasıdır. Kamplarda ve şehirde çocuklar hariç dil eğitimi konusunda bir mekanizmanın geliştirilmemiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle daha iyi bir sosyal entegrasyon için eğitimcileri eğitimi yanında yetişkin eğitimine de önem verilmesi gerektiği açıktır.

Hatay Göç İdaresi Müdürlüğünden alınan bilgilere göre (15 Ekim 2016 tarihli görüşme) Hatay bölgesinde Suriyelilere yönelik 2015 yılında 80 okul varken bu sayı 15 Ekim 2016 yılı itibarıyla 140'tır. Bu okullarda yine Suriye'den mülteci öğretmenler eğitim çağındaki kendi vatandaşına eğitim vermektedir. Bu okullar MEB koordinatörlüğünde yürütülmekte olup görevli 3.000'e yakın öğretmenin 900 TL olan maaşları ise UNICEF tarafından karşılanmaktadır.

Hatay'da yaşayan Suriyelilerin büyük bir bölümünün eğitim seviyesi düşüktür. Eğitim seviyesi yüksek ve meslek sahibi olan çok az mülteciyi de Avrupa ülkelerinin vatandaşlık vermek suretiyle seçerek ülkelerine kabul ettiği, Türkiye'de kalanlar ise daha çok eğitim seviyesi düşük veya mesleği olmayan yaşlı, çocuk ve ihtiyaç sahibi fakirler olarak değerlendirilmektedir.

Sosyal problemlerin önlenmesi açısından en önemli konu eğitim meselesidir. Hatay'da yaşayan Suriyelilerin büyük bir bölümünün eğitim durumları düşük olduğu değerlendirildiğinden, eğitimden yoksun bir 'kayıp neslin' düşük gelir ve dışlanmışlık duygusu ile beraber ciddi sosyal problemlere yol açacağı

öngörülebilir. Eğitim sayesinde uyum sorunu aşılanacak, ülke sosyal ve ekonomik yaşamına katkı sunan bir nesil yetişecektir. Dolayısıyla Suriyeli sığınmacıların yol açtığı krizin fırsatı dönüştürülmesi için eğitim en önemli konudur. Üniversite eğitimi açısından önemli adımlar atılmıştır. Lise diploması olan ya da Suriye’de üniversitede okuyan gençlere sınava girmeden ve ücretsiz olarak Türkiye’deki üniversitelerde okuma imkânı verilmiştir. Bunun yanı sıra Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı’nca belli sayıdaki Suriyeli gence, belirlenen üniversitelerde eğitim, devlet yurtlarında barınma ve aylık burs ödemesi imkânı verilmiştir.

İlk ve orta öğretim için ise iki tercihten biri seçilerek yola devam edilebilir. Birincisi, Suriyelilerle Türkiye vatandaşlarının birlikte karma eğitim alacağı bir sisteme geçilmesidir. Bu durumda ilkokula başlayan öğrenciler birinci sınıftan itibaren birlikte okuyabilir. Yüksek sınıflarda bir yıllık Türkçe hazırlık almak şartıyla yine yerel öğrenciler ile birlikte eğitimlerine devam edebilir.

Bu tercihin avantajı Suriyelilerin Türkçe öğrenimini kolaylaştırmasıdır. En büyük imkan, çocuklar ve gençlerin en az bir eğitim ulaşmasıdır. Son yıllarda eğitimde kaliteyi artırmak adına yapılan çalışmalar neticesinde derslik başına düşen öğrenci sayısı ortalama 29’a gerilemiştir. Ancak bu durumda mevcut eğitim kapasitesi üzerine sınır illerinde yaklaşık %15’lik bir yük binmiş olacaktır.

Suriyelilerin sisteme dâhil olması bahsedilen yüzdeyi artıracaktır. Bu da yerel halkta tepkiye neden olabilir. Dolayısıyla yeni okullar yapılması, daha fazla öğretmen istihdam edilmesi ve diğer ek maliyetlerin devlet tarafından karşılanması gerekecektir.

Bir diğer risk okul içinde Türkiyeli ve Suriyeli öğrenciler arasında ayrım oluşmasıdır. Bu durumda yeni Suriye müfredatının yanında Türkçe eğitimin verilmesi ve Arap öğretmenlerin yetiştirilmesi gibi sorunlar ile baş edilmesi gerekecektir. Ayrıca Suriye müfredatının da Türk müfredatına uyarlanması gerekmektedir.

Türkçe’nin öğretilmesi: Sosyal ve ekonomik entegrasyon ve toplumsal uyum için yaş farkı gözetilmeksizin öncelikle Türkçe öğretilmesi, bunun içinde mevcut Türkçe dil kurslarının yaygınlaştırılması ve sürekliliğinin sağlanması öncelik olmalıdır. Göçle gelen Suriyelilerin yaş ortalamasının düşük olduğu da göz önüne alındığında, Suriyeli mültecilerin eğitime devam etme oranlarının artırılması ve kursların sürekliliğinin sağlanması gerekir. **Türkçe öğrenilmesi Suriyeli**

mültecilerin ekonomik ve sosyal sorunlarının da çözülmesine en büyük katkıyı sağlayacak en önemli başlıktır. Bunun için MEB koordinasyonunda entegrasyon okullarının açılması ve Türk Dili ve Edebiyatı mezunlarının istihdam edilmesi önerilmektedir. Ayrıca okullarda rehberlik ve psikolojik destek birimleri kurulması değerlendirilmelidir.

5.3.2. Çocukların Uyumuna İlişkin Çözüm Önerileri

Türkiye’de olduğu gibi Hatay’da da sığınmacıların yarattığı bir diğer sosyal sorun çocuk işçiliğidir. Kamp dışında yaşayan Suriyeli çocukların küçük bir bölümü eğitim alabilmektedir. Bunun birinci nedeni devlet ya da sivil toplum kuruluşlarının henüz bu imkânı yeterince sunamamasıdır. Bunun kadar etkili bir diğer faktör Suriyeli ailelerin çocuklarını eğitime göndermekten ziyade çalışmaya yönlendirmesidir. Paraya olan ihtiyaç nedeniyle Hatay’da çocuklar her alanda çalıştırılmaktadır. Sokaklarda ürünler satan çocuklar bir yana sahte altın ve gümüş satıcıları bu işin görünen yüzüdür. Bunun yanı sıra Suriyeli çocuklar çeşitli dükkânlarda çirak ve üretim yapan fabrikalarda ucuz işgücü olarak çalıştırılmaktadır. Sosyal refahı yüksek toplumlarda yoksulların ve dezavantajlı grupların adaletli biçimde refah sisteminden faydalanmaları esastır.

Krizin uzaması ve kısa zamanda çözüm umutlarının zayıflamasıyla eğitim sorunu ön plana çıkmaya başlamıştır. Mülteciler için muhtemelen en büyük sorun çocuklarının eğitimidir. Mültecilerin yarısına yakını çocuktur. Çocuklar için eğitim, en az beslenme ve barınma kadar önemlidir.

Hatay’da 2015 yılında açık olan 80 okul sayısı 2016 yılında 140’a çıkarılsa da halen kayıtlı çocukların yarısından azı okul imkânına sahiptir. Çocukların çoğu eğitim olanağına sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu konuda yasal düzenlemeler yanında okul imkânlarının artırılması ve çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Eğitimsiz Suriyeli mülteci çocukların gelecekte oluşturabileceği muhtemel sıkıntılar da göz önüne alınarak, çocukların eğitime erişimine öncelik verilmelidir. Dil kurslarını başarıyla tamamlayan çocuklar mevcut okullarda Türk akranlarıyla birlikte aynı sınıflarda eğitim almalıdır. Sorunlu çocukların profilleri tespit edilerek, karşılaştıkları sorunları belirleyip çözüm önerileri geliştirilmeli ve psiko-sosyal destek sağlanmalıdır.

5.3.3. Kadınların Uyumuna İlişkin Çözüm Önerileri

Kadınların çoğu meslek sahibi değildir. Kadınlara yönelik mesleki eğitim kursları düzenlenmesi önerilmektedir.

Kadın ve çocuk istismarının önlenmesi: Suriyeliler hakkında olumsuz kanaatin oluşmasında kadın ve çocuk istismarının etkisi oldukça fazladır. Söz konusu istismar aynı zamanda Suriyeli sığınmacılar için de ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Yerelde bu konuda özendirmeyi önleyici ve bilinçlendirici çalışmalar yapmasının yanı sıra yerelde bu konulara gecikmeden müdahale edebilecek birimlerin oluşturulması sorunu tamamen çözmese de istismarı azaltacaktır. Ayrıca her türlü istismara yerelde güvenlik ve adli birimler tarafından göz yumulmaması istismar etmek isteyenlere karşı caydırıcı olacaktır. Zor durumda olan kadınlara yönelik sığınma evleri açılması veya mevcut sığınma evlerinden yararlandırılmaları geçici olmakla birlikte akut soruna çözüm bulmak adına bir adım olarak düşünülebilir.

5.4. Sağlık Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri

Suriyeli mültecilerin dile getirdiği bir diğer önemli sorun sağlık hizmetleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamplarda devlet tarafından verilen sağlık hizmetleri sayesinde hastalıklar kontrol altında tutulmaktadır. Kamp dışında ise özel hastaneler haricinde (bazı özel durumlar istisna olmak koşuluyla) kamu hastanelerinden gerekli hizmet ücretsiz olarak alınabilmektedir. Mevcut hastanelerin çoğu zaman yetmeyen kapasitesi üzerine eklenen Suriyeli mülteciler sağlık konusunda da Hatay'da dengeleri değiştirmiştir. Bölge hastanesi kurulması gibi özel projeler üretilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Sağlık ve eğitimde kapasite inşası: Yeni hastane inşa edilmesi ya da mevcutların kapasitesinin artırılması sağlık hizmetleri üzerinde oluşan yükü hafifletecektir. Bunun yanı sıra yeterli sayıda sağlık çalışanının görevlendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan Suriyeli doktorların çalışmasının önü açılarak çok yönlü bir fayda sağlanabilir. Bu doktorların örneğin Hatay'da Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı semtlerdeki birinci basamak sağlık kurumlarında görevlendirilmesi hem Suriyelilere sağlık hizmeti verilmesini kolaylaştırır hem de mevcut sağlık sistemi üzerindeki baskıyı azalır.

Diğer bir sorun kayıtlı olmayan sığınmacıların sağlık hizmetlerinden yararlanmada yaşadığı sıkıntılardır. Geçici kimlik belgesi olmayan Suriyeli mülteciler yararlanamamaktadır. Suriyeli mülteciler tarafından Hatay Göç İdaresi Müdürlüğüne kaydolarak (geçici) kimlik belgesi alınması teşvik edilmelidir. Ayrıca hastanelere geçici kayıt merkezi kurulmalıdır.

Suriyelilerin tespiti yoluyla sığınmacı nüfusun kayıt altına alınması, öncelikle sağlık açısından, yani özellikle hamile, bebek, çocuk, aşılama, aile planlamasının takibi gibi temel sağlık hizmetlerinin verilmesi için önemlidir. Ayrıca hastalıkların kayıt altına alınması açısından da bu durum önem taşımaktadır. Bu konuda Suriyeliler için ana-çocuk sağlığı merkezi benzeri bir birim de kurulması önerilmektedir.

Sağlık bakımından gelecek nesillere risk yaratan bazı sonuçların ortaya çıkmış olmasıdır. Bulaşıcı hastalıklar açısından dezavantajlı grup olan Suriyeli sığınmacıların aşılınmaları ve hastalanmaları durumunda sağlık kurumlarına başvurularının sağlanmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Riskli bölge/mahallelerde sağlık taraması yapılması ve sürekliliğinin sağlanması önem arz etmektedir. Suriyelilerin hiç bilinmeyen hastalıklar taşıdıklarına ilişkin endişeler ve eksik bilgiler kimi zaman insanları yanlış yönlendirmekte ve gerçek dışı söylentilere neden olmaktadır. Yetkili makamların yapacağı düzenli bilgilendirmeler bu noktada alınacak en temel önlemdir.

Son olarak, savaş yaşamış, göç etmiş, sağlıksız koşullarda yaşayan dezavantajlı bu nüfusa hizmet veren sağlık ekiplerinin hem nicelik olarak hem de nitelik olarak geliştirilmesi gereklidir. Yeterli sayıda hekim, ebe, hemşire, sağlık memuru, teknisyenin yanı sıra diş hekimi, psikolog, fizyoterapist, vb. sağlık çalışanları ile güçlendirilmesi gerekmektedir.

5.5. Güvenlik Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri

Katılımcılar hemen hepsi Türkiye ve Hatay'ı güvenli bulmaktadır. Mevcut güvenin sarsılmaması için, güvenlik güçleri ve adalet mekanizmasının yerel halk ve Suriyeliler arasındaki sorunları çözmede etkin davranması, devletin iki tarafın hakkını koruduğunu göstermesi ve taraflar arasında hakemlik görevini üstlenmesi sosyal uyum ve entegrasyona katkı sağlayacak alanlardan biridir.

Ancak bundan önemlisi, mültecilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması, kısa, orta ve uzun vadede toplumsal entegrasyonlarının sağlanması için Türkiye'ye gelen Suriyelilerin yaşam kalitelerinin yükseltilmesi gerekmektedir. Bu da, Türkiye'nin ileride yaşayabileceği bir güvenlik tehdidini de bugünden ortadan kaldırmış olacaktır.

Elde ettikleri ortalama gelirin Türkiye'ye geldiklerinde düştüğünü ve hayat pahalılığı, düşük ücret gibi ekonomik konulardan duyulan rahatsızlıklarını farklı başlıklar altındaki sorularda dile getirmişlerdir. Dil sorunları, mesleki yetersizlikler gibi sıkıntılar yüzünden istihdam edilmelerinde sorun yaşayan bu kişiler, iş bulmaları durumunda da ücretlerdeki eşitsizlikler ve çalışma şartları gibi konulardaki sıkıntılarını dile getirmektedir. Bu sıkıntıların çözümüne yönelik geliştirilecek projeler aracılığıyla bu kişilerin istihdam edilebilirliklerinin artırılması ve istihdamlarının önündeki engellerin azaltılması gerekmektedir. Bu sıkıntıların devam etmesi halinde genç nüfusa sahip bu kesimlerin toplumsal entegrasyonunda sıkıntı yaşanması ve güvenlik tehdidi oluşturan unsurlar haline gelmeleri olası görülmektedir. Diğer yandan Suriyelilerin işgücüne katılımının sağlanması, tehdit unsuru olabilecek bu durumu ekonomik anlamda bir fırsata dönüştüreceği değerlendirilmektedir.

Dilenciliğin önlenmesi: Suriyeliler ile birlikte diğer illerde olduğu gibi Hatay'da da dilenciliğin yaygınlaştığı görülmektedir. Bu durum insanlarda rahatsızlığın ötesinde güvenlik endişesi yaratmaktadır. Trafikte, sokaklarda, parklarda Suriyeli dilencilerin yoğun bir şekilde öne çıkması gasp, kapkaç, hırsızlık olabileceği yönünde endişeye neden olmaktadır. Ayrıca dilencilik meselesi Suriyelilere yönelik algıyı da olumsuz etkilemektedir. Bu konuda yerel otoritelerin önlem alması etkili olacaktır.

Sınır Denetimi: Sınır illerindeki yerel halkın önemli endişelerinden biri zaman zaman terör saldırılarına açık hissetmesidir. Yerel halk kontrolsüz geçiş söylemleri nedeniyle tedirginlik yaşamaktadır. Sınırdaki denetimsiz geçişlere artık izin verilmediği bilgileri olsa da çabaların artırılması ve her giriş ve çıkışın sınırdaki kayıt altına alınması kaygıları hafifletecektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göç, toplumların sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarını etkileyen ve farklılaştıran en önemli faktörlerden biridir. Zorunlu ya da gönüllü olmasına bakılmaksızın göç, toplumsal yapıyı etkilediği gibi onu değiştirici özelliğe de sahiptir. Dünyanın her yerinde insanlar çeşitli amaçlar doğrultusunda doğup büyüdükleri yerden başka yerlere geçici veya sürekli olarak yaşamak üzere göç edebilirler. Bu açıdan göç, nedenleri kadar sonuçları da önemli değişmelere yol açan bir olgu olduğu görülmektedir. Özellikle mültecilik durumuyla sonuçlanan göç dalgaları yeni hukuksal durumlar oluşturduğu gibi ciddi sosyal ve toplumsal sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan mülteci sorunu hemen her dönemde önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu soruna getirilmeye çalışılan çözümler ise ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Özellikle ulus üstü birimlerin politikaları temel kabul edilmekle beraber uygulamada ortaya çıkan olumsuzluklar bu kurumlara bakış açılarını da olumsuz etkilemektedir. Ülkemizin mülteci sorununa bakış açısı ve çözümleri incelendiğinde ise dünya ölçeğine göre daha yapıcı ve sorun çözme amaçladığı ileri sürülebilir.

Türkiye 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi sınırlamayı halen sürdürdüğü için, Avrupa dışı ülkelere gelip Türkiye'ye sığınanların ülkeye yasal entegrasyon imkanı mevcut değildir. Bununla birlikte, kalıcı bir çözüm olarak yasal entegrasyon imkanının sunulmaması, sosyal entegrasyonunun önünde bir engel olmamalıdır. Aksine, sosyal entegrasyon imkanı, sığınan kişilerin hayata tutunabilmesi, buldukları toplum tarafından kabul edilmeleri, toplumsal istikrar ve barış için zorunludur.

Dinamik bir süreç olan sosyal entegrasyon/uyum, tüm taraflar arasındaki diyalog vasıtasıyla herkesin temel hak ve hizmetlere erişimlerinin sağlanması, hiç kimsenin dışlanmaması, marjinalize edilmemesi, toplumdaki tüm bireylerin onurlu bir yaşam sürmesi anlamına gelir. Türkiye'deki mültecilerin önemli bir bölümünün uzun süredir Türkiye'de olduğu ve olacağı göz önünde bulundurulduğunda, sosyal entegrasyon/uyuma yönelik adımların atılması zorunluluğu da görülmektedir.

Suriyeli mülteci sorunu tüm yönleriyle ele alınarak çok yönlü çözümler üretilmelidir. Süreçte rol alan tüm aktörlerin katılımı ile bilimsel ve uzman

otoritelerle yapılacak işbirliğiyle problemlerin asıl kaynakları net olarak belirlenmeli ve her türlü sosyolojik, politik ve ekonomik açılar değerlendirilmeli, çözümler üretilerek hayata geçirilmelidir.

Sosyal entegrasyon ya da uyum, büyük ölçüde sunulan kabul koşullarına bağlıdır. Herkesin temel hak ve ihtiyaçlarının karşılandığı, barınma, eğitim ve sağlık haklarına, iş piyasasına erişim, dil öğrenimi ve koruma mekanizmalarına erişim gibi hayata tutunmalarını sağlayacak kabul koşullarının yanı sıra, buldukları toplumda dışlanmaya, düşmanlığa, ırkçılığa yani nefret söylemine ve nefret suçlarına hedef olmalarını önlemeye yönelik tedbirlerin alınmasını, toplumsal kabulün inşa edilmesini gerektirir. Gerek mülteciler gerekse yerel halk, sosyal entegrasyon/uyum, yani birlikte yaşamı kurma sürecinde beraber yer almalıdır.

Türkiye, bulunduğu coğrafya ve tarihsel bağlardan kaynaklı mülteci sorununu en sıkı yaşayan ülkelerin başında görülmektedir. Yakın tarihimizde yaşanan bu sorunun sosyal, ekonomik ve siyasi hayata yansımaları dikkate alındığında hemen her alanda uyum ve yönetim sorunlarının yaşandığı söylenebilir

Ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, **yerel yönetimler**, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların **öneri ve katkılarından** da faydalanarak uyum faaliyetleri planlanabilir. Mülteciler, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılımları teşvik edilmelidir.

Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılmalıdır.

Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin konusu sosyal, siyasal ve ekonomik boyutu olan bir uyum sorunu ve güvenlik meselesidir. Dolayısıyla sığınmacıların sadece temel ihtiyaçlarını karşılamaya dayalı bir politikanın sürdürülemez olduğu kabul edilmelidir. Buna karşın kamp dışı yaşam koşulları, doğal olarak, çoğu durumda bu standartları yakalayamamakta ve çok farklı sorunları beraberinde getirmektedir. Toplumsal uyuma yönelik politika arayışlarının hızlandığı

düşünüldüğünde, aşağıdaki tespitlerin bu çalışmalara katkıda bulunacağı düşünülebilir;

*Hatay'daki Suriyeli mültecilerin tüm ihtiyaç ve niteliklerini ortaya koyan bir veri tabanının oluşturulması ve bu veri tabanının güncelliğinin güvence altına alınması gerekmektedir. Ayrıca buradan elde edilecek verilerin geliştirilerek politikalar ve faaliyetler için kullanılmasının kritik önem taşıdığı değerlendirilmelidir.

*Hatay'daki Suriyeli mülteciler tarafından kurulmuş sivil inisiyatiflerin envanterinin çıkartılması ve kayıt altına alınması gerekmektedir. Böylece ortaya çıkabilecek sorunları engelleyici bir etki oluşturacağı gibi önerilen ve uygulanan politikaların pozitif etkileri görülecektir.

*Suriyelilerin uzun süre Türkiye'de dolayısıyla Hatay'da kalacağı ve önemli bir kısmının Suriye'de güvenlik durumu iyileşse dahi Türkiye'de yaşamaya devam edeceği hesaba katan çözüm önerinin hayata geçirilmesi düşünülmelidir.

*Suriyeli sığınmacıların kalıcı olduğu varsayımından hareket edilerek, Hatay'da yerel halkın tepkisini önlemeyi de içeren geniş kapsamlı Suriyeli mülteci tanıma politikasının hayata geçirilmesi elzemdir. Suriyeliler konusu bir sosyal uyum sorunu olarak ele alınmalı ve çalışma hayatı, eğitim, barınma, sağlık, belediye hizmetleri, toplumun alıştırılması gibi alanları düzenleyecek bütüncül bir politika uygulanmalıdır.

*Sosyal kabullenme ve ekonomik kapasitenin arttırılması, vatandaşlık süreçlerinin geliştirilmesi ve kültürel bütünleşmenin sağlanabilmesi yönündeki beklenti ve taleplerin uyuşmasını sağlayacak kanalların geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun için öncelikle yaşanan yerin dilinin öğrenilmesi ve o dile ait kültürün benimsenmesiyle topluma aitlik duygularının gelişmesi eş zamanlı yürütülmelidir. Birbirine çok benzeyen ancak kendi içinde farklı kültürlere sahip iki toplumun entegrasyonu düşünüldüğünde Hatay'da Suriyeli mültecilerin entegrasyonunda özellikle çocukların, kadınların ve yaşlıların öncelikli olarak ele alınması gerektiği düşünülmelidir.

*Mültecilerin çeşitli şekillerde sömürülmesinin yasal tedbirlerle önüne geçilmesi, cinsel ve işgücü yönünden sömürülen kadın ve özellikle de çocukların ayrı bir kategoride değerlendirilmeleri ve bu olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması amacıyla özellikle kadın ve çocuklara yönelik özel destekleyici/koruyucu tedbirler geliştirilmesi gerekmektedir. Suriyeli mültecilerin kendi kültürlerini koruyabilme

imkanları da tanınarak uyum sağlamalarını kolaylaştıracak adımların atılmasıyla entegrasyon sürecinin başarılı yönetilmesi, uzun vadede toplumsal zenginliğe, çok kültürlü yapının gelişmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca komşu ülke halkları arasında toplumsal bağ güçlenerek uzun vadede daha fazla siyasal ve ekonomik işbirliği imkânlarına zemin hazırlanacaktır.

*Göç ve mülteci sorununu tarihi boyunca yaşamış ve halen yaşamakta olan Türkiye'nin ve Hatay'ın daha etkin bir kamu politikası geliştirmesi gerekmektedir. Suriyeli sığınmacılar Hatay'ın olduğu gibi eğer artık Türkiye'nin bir gerçeği ise bu durumun oluşturduğu ve oluşturacağı muhtemel olumsuz etkilerin şimdiden öngörülmesi, sürekli çözüm önerileri üretilmesi ve önerilerin titizlikle uygulaması büyük önem arz etmektedir. Bu çerçevede, çıkarları olumsuz etkilenen halkın tepkisini önlemeyi ve Suriyeli mültecilerin uzun vadeli faydalı uyumunu içeren kapsamlı bir Suriyeli mülteci politikasının tüm ilgili kurum ve kuruluşlarla ve yerel halk ile birlikte geliştirilmesi, mevcut sorunun çözümü ötesinde uzun vadede bölgenin kalkınmasında da itici bir güç haline gelebileceği vizyonuna erişebilecek bakış açısı geliştirilmedi.

*Öncelikle Hatay'daki mevcut toplumsal sorunlara ek olarak Suriyeli mültecilerin gelmesiyle eklenen yeni sorunlar için çözümler üretilerek, sosyal ve kültürel hayatın yeniden düzenlenmesine ihtiyaç vardır. Suriyeli mültecilerin Hatay'da sosyal yaşam içerisinde farklı iki kültür arasındaki uyumsuzluğun giderilmesi ve buna ilişkin çözümlerinin sürekli araştırılmasını gerekli kılmaktadır.

*Kalıcı ve uzun vadeli politikalar üretmeye zemin oluşturacak bir hukuksal düzen oluşturulması, yaşanabilecek bir yeni bir göç ve mülteci akımında yerel toplum ile sığınmacılar arasındaki sosyal, eğitim, sağlık, güvenlik, ekonomik alanlardaki uyum sürecini hem sığınmacılar hem de yerel toplumun entegrasi açısından kolaylaştırıcı olacaktır. Diğer bir ifade ile tarihsel olarak Türkiye'nin gündeminden düşmeyen ve yakın zamanda düşmesi de beklenmeyen göç ve mülteci sorunlarına ilişkin Türkiye'nin sürekli politika geliştirmesi gerekmektedir.

Suriye krizinin başlaması ve Türkiye'nin 3 milyon üzerinde sığınmacı kabul etmesiyle Suriyeli mülteciler konusu ülkenin en önemli tartışma ve araştırma alanlarından biri olmuştur. Suriye'deki iç savaşın uluslararasılaşmasıyla daha da uzaması ve Türkiye'ye sığınan ve sığınması muhtemel yeni mültecilerin yönelik yapılanlar ve yapılması gerekenler konusu uzun yıllar gündem de kalacak gibi görünmektedir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, Nermin (2002). *Bitmeyen Göç*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) (2013). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar, 2013 saha araştırması sonuçları, Ankara, https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf (Erişim Tarihi: 10.06.2016).

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) (2014). "Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar Raporu". https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2376/files/80-20140529154110-turkiye_deki-suriyeli-kadinlar-2014.pdf (Erişim Tarihi: 10.06.2016)

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) (2016). "Suriye Afet Raporu" <https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?IcerikID=747&ID=16> ve <https://www.afad.gov.tr/tr/2373/Giris> (Erişim Tarihi: 15.11.2016).

Akan, Y. & Arslan İ. (2008). Göç Ekonomisi, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ankara.

Akerman, Mehmet Tanju (2012). "Ötekileşmeler", Siyah Beyaz yayınları, İstanbul. Altınay, A. (2009). Vatan Millet Kadınlar, İletişim yayıncılık, İstanbul.

Akgül, Arif, Kaptı, Alican ve Demir, Oğuzhan Ömer (2015). "Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz", The GLOBAL A Journal of Policy and Strategy Volume: 1, Issue: 2, pp. 1-22, 2015

Aksoy, Zeynep (2012). *Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim* "International Migration And Intercultural Communication" Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Winter 2012, The Journal Of International Social Research, Cilt: 5 Sayı: 20 Volume: 5 Issue: 20, ISSN: 1307-9581. www.sosyalarastirmalar.com (Erişim Tarihi: 09.09.2016).

Altınışik, Yıldırım (2002). Mülteci Haklarının Korunması, 2002: 8; Altuğ, Devletler Hususi Hukuku Bakımından Mülteciler, 1967: 23

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2015). "Avrupa'da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri", Aralık 2015

Arabacı, İ.B. (2010). Stratejik Planlamada Çevre Analizi Tekniği Olarak PEST Analizi: F.Ü. Eğitim Fakültesi Örneği. E-Journal of New World Sciences Academy, 5(3), AN: E0008.

Aras, Bülent & Köni, H. (2002). Turkish-Syrian relations revisited. Arab Studies Quarterly, 47-60.

Aras, Damla (2012). Turkish-Syrian Relations Go Down Hill. Middle East Quarterly, 19 (2), 41.

Arat, N. (1995). Türkiye’de Kadın Olgusu, Say Dağıtım Ltd Şti, .Ankara.

Aslanoğlu, R. A.(1998). Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Asa Kitapevi, Bursa.

Âşık, Melih (2016, 16 Şubat). Hedef Cumhuriyet, Açık Pencere, <http://www.milliyet.com.tr/hedefcumhuriyet/gundem/ydetay/2194972/default.htm>

(Erişim Tarihi: 01.11.2016).

Avrupa Birliği Bakanlığı (2013). Türkiye AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları, http://www.ab.gov.tr/files/pub/vize_gka_kitap_15_12_2013.pdf (Erişim Tarihi: 20.10.2016).

Avrupa Komisyonu (2016). Türkiye-Mülteci Krizi, İnsani Yardım ve Sivil Koruma Kuruluşu (ECHO) Tanıtım Belgesi, http://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/2016_April/21.09.2016_factsheetTUR_KISH.pdf (Erişim Tarihi: 01.11.2016).

Balcıoğlu, İ. (2007). “*Sosyal ve Psikolojik Açından Göç*”, Elit Kültür Yayınları, İstanbul.

Balta, Evren (Eds).(2014). “*Küresel Hareketlilik ve Göç*”, Küresel Siyasete Giriş, Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler, İletişim Yayınları.

Bauman, Z.(1999). “*Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*”, (çev. Ü. Öktem), Samral Yayınevi. İstanbul.

Baydar O. (1999). 75 Yılda Köylerden Şehirlere. Tarih Vakfı. İstanbul.
Berktaş Hacımirzaoğlu, A. 75 Yılda Kadın ve Erkekler İçinde, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, s. 29- 51.

Berti, B. (2015). The Syrian Refugee Crisis: Regional And Human Security Implications. *Strategic Assessment*, 17(4), 41-53.

Bozkurt, N. (2000). Denizi Kurutmak: Dünden Bu Güne Zorunlu Göç ve İskân Politikası, İnsan hakları dizisi, İstanbul.

Bulut, Yakup, Akın, Soner, Karakaya, Sedat (2016). “Mülteci Sorununa Nasıl Bakıldığına İlişkin Bir İnceleme” *Uluslararası Yönetim, Ekonomi ve Politika Kongresi Bildiriler Kitabı* 26-27 Kasım 2016 / İstanbul, s.3016-3040.

Buz, Sema (2016).“Mülteci ve göçmen kavramları üzerine http://multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=95%3Asema-buz&catid=25%3Asema-buz&lang=tr, (Erişim Tarihi: 10.08.2016)

Çağatay, S. ve Menekşe, B. (2014). The Impact of Syria’s Refugees on Southern Turkey. *Washington Institute for Near East Policy*, 1.

Çağlayan, Savaş (2006). “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Güz 2006, Sayı 1.

Çakır, S.(2011). *Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme*, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2011, Sayı:24, ss.129-142

Çelebi, Özlen, Özçürümez, Saime ve Türkay, Şirin. (Eds.) (2011). “*İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika* (1.Baskı), BMMYK(UNHCR), Anıl Reklam Matbaacılık, Ankara, 2011, ISBN: 978-975-6964-06-4

Dağlıoğlu, Emre Can (2014, 11 Ocak). ‘Türkiye’ye sığınan Suriyeliler misafir değil, mülteci’, AGOS Gazetesi, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/6324/turkiyeye-siginan-suriyeliler-misafir-degil-multeci> (Erişim Tarihi:06.06.2016).

Danış, D. (2016). “Nüfus Meselelerine Sosyolojik Bir Bakış”, http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/4144/mod_resource/content/2/TUBA1.pdf (Erişim Tarihi: 20.10.2016).

Demir, Oğuzhan, Ömer ve Soyupek, Yusuf (2015). “*Mülteci Krizi Denkleminde AB Ve Türkiye: İlkeler, Çıkarlar Ve Kaygılar*”, Göç Çalışmaları Merkezi, Global Politika ve Strateji Yayınları. Global Analiz 6, Aralık 2015.

Erguven, N. ve Özturanlı, B. (2013). *Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye*, AÜHFD, 62 (4) 2013: 1007-1061

Güçer, Mehmet, Karaca, Sema ve Dinçer, O. Bahadır (2013). “Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı Suriyeli Mülteciler, Alan Araştırması”, USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi, USAK Rapor No: 13-04 Mayıs 2013.

Hale, W.(2015). Turkey and the Middle East in the ‘New Era’. *Insight Turkey*, 11(3), 143.

Hashem. M (2015). Suriye Krizinin Uluslararası Güç Dengeleri Üzerine Etkiler, Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetimin Rolü, (Ed: Yakup BULUT), Umuttepe Yayınları, s.151-156.

Hatay Göç İdaresi Müdürlüğü (2016). Suriyeli mülteciler yönelik faaliyetlerin değerlendirilmesi görüşmesi, 15 Ekim 2016, Hatay.

Human Rights Watch (2014). “Syria: Extremists Restricting Women’s Rights”, <https://www.middleeastmonitor.com/articles/europe/8902-syrian-refugees-in-turkey-and-their-integration> (Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2016).

Hürriyet Gazetesi (2016, Ocak 3). Almanya mülteci sayısını açıkladı. <http://www.hurriyet.com.tr/almanya-multeci-sayisini-acikladi-40035035> (Erişim Tarihi: 03.10.2016)

Ihlamur, Suna ve Öner, Günfer (2013). “Türkiye’nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası”, Ortadoğu Dergisi, Mart-Nisan Cilt: 6 Sayı: 61

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016), Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü (1967). <http://www.goc.gov.tr/icerik6/multecilerin-hukuki-statusune-iliskin-1967-protokolu> 340 343 650 icerik (Erişim Tarihi: 17 Ekim 2016).

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2013). “Türkiye ve göç Yönetimi”, Yayın No: 4, Aralık 2013, Pozitif Matbaa / Yenimahalle-ANKARA,

İçduygu, A.(2015). *Syrian refugees in Turkey: The long road ahead*. Washington, DC: Migration Policy Institute.

İçduygu, A.,Erder, S. ve Gençkaya, Ö.F. (2014). “Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları,1923-2023:Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere, Proje Raporları, 1/2014.

İlmenöz, İlhan (2016, 22 Mart). Neo-Kavimler Göçü, Milliyet, http://blog.milliyet.com.tr/Ortadoğu_cikmazi_ve_Neo_Kavimler_Gocu/Blog/?BlogNo=526166 (Erişim Tarihi: 11.11.2016).

İltica ve Göç Araştırma Merkezi-İGAM: Sivil Toplum örgütlerinin Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler İçin Yaptıkları Çalışmalar ile İlgili Rapor.

Kaya, İbrahim ve Eren, Esra Yılmaz (2014). Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri, SETA Yayınları 55 I. Baskı: 2015 ISBN: 978-605-4023-60-8

Kirişçi, K.(2011). “Turkey’s demonstrative effect’and the transformation of the Middle East”.*Insight Turkey*, 13(2), s.33-55.

Nakış, Emre (2016). 2010-2015 Hatay Ekonomik Görünüm Raporu, DOĞAKA.

Nişancı, Ensar (2015), “Suriyeli Mülteci Meselesi: Zorunluluktan Erdem Çıkarmak”, Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rölü, (Ed: Yakup Bulut), Umuttepe Yayınları, Kocaeli.

Oğuzlu, T. (2008). Middle Easternization Of Turkey’s Foreign Policy: Does Turkey dissociate from the west?. *Turkish Studies*, 9(1), s.3-20.

Olson, R. (1997). Turkey-Syria relations since the Gulf War: Kurds and water. *Middle East Policy*, 5(2), 168.

Orhan, Oytun ve Gündoğan, Sabiha (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri, ORSAM-TESEV Raporu, Basın Bülteni, 9 Ocak 2015. www.tesev.org.tr/wpcontent/uploads/.../Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf (Erişim Tarihi:10.01.2016).

Orhan, Oytun (2013).“Reyhanlı Saldırısı ve Türkiye’nin Suriye İkilemi”, Haziran, 2013, ORSAM, Cilt 5, sayı:54

ORSAM (2015). Suriyeli Mültecilerin Türkiye’ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme, ORSAM Yayınları, Rapor No: 196, Ocak 2015

ORSAM (2012). Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi, Rapor No. 22.

Öner, Aslı Şirin (2012). Çabalar Sonuç Verecek Mi? Avrupa Birliği’nin Ortak bir Göç ve Sığınma Politikası Oluşturma Girişimleri. Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar (ss.539-561).

Öner, Aslı Şirin (2015). “Avrupa Birliği’nin İnsani Yardımları: Suriye Örneği” Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, Cilt 23, Sayı: 1, 2015 (ss.137-57)

Öniş, Z. (2011). Multiple Faces Of The New, Turkish Foreign Policy: Underlying Dynamics and a critique. *Insight Turkey*, 13(1).

Philips, C. (2012). Turkey’s Syria problem, *Public Policy Research IPPR*, Volume 19 Issue 2 pp 137-140

Reçber, Kamuran & Ayhan, Veysel (2013). “Türkiye İle Suriye Arasındaki Krizin Hatay Bölgesi Üzerindeki Etkileri”, Alternatif Politika, Cilt 5, Sayı 3, 324-340, Aralık 2013

Sahil Güvenlik Komutanlığı (S.G.K) (2015). Düzensiz Göç İstatistikleri. http://www.sgk.tsk.tr/baskanliklar/harekat/faaliyet_istatistikleri/duzensizgoc_istatistikleri2.Asp (Erişim Tarihi:10.10.2016).

Tatlıdil, E.(1993). “Türkiye’de Kentleşme ve İşgücünün Değişen Nitelikleri”, Sosyoloji Dergisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İzmir.

Toplu Reyhan (2014). “Göç Analiz Raporu”, Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı Yayınları, Berdan Matbaacılık İSBN 978, İstanbul.

Uluslararası Af Örgütü Raporu (2016). 215/16 Dünya’da İnsan Haklarının Durumu.[file:///C:/Users/win8/Downloads/POL1025522016TURKISH%20\(1\).PDF](file:///C:/Users/win8/Downloads/POL1025522016TURKISH%20(1).PDF) (Erişim Tarihi: 15.11.2016).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2016). “Missing migrants Project” <http://missingmigrants.iom.int> (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2016).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2009).“Göç Terimleri Sözlüğü”, Uluslararası Göç Hukuku, Editör Doç.Dr. Bülent Çiçekli, Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri Dnş.Ltd. Şti, ISSN 2074-6709

UNHCR (2014). Küresel Eğitimler, Basın Açıklaması, 20.06.2014. <http://www.unhcr.org.tr/?content> (Erişim Tarihi: 22.09.2016)

UNHCR (2016). Çocuk Mültecilere İlişkin Türkiye'deki Yasal Çerçeve, <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=16>(Erişim Tarihi: 27.10.2016)

UNHCR (2016). Refugees/ Migrants Emergency Response- Mediterranean. <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php> (Erişim Tarihi: 22.09.2016)

UNICEF (2015). Türkiye’deki Suriyeli çocuklar, UNICEF Türkiye Komitesi Bilgilendirme Notu, https://www.unicefturk.org/suriye/Suriyeli_Cocuklar_UNICEF_Bilgi_Dokumanı_10_09_2015%201835-TR.pdf (Erişim Tarihi: 22.09.2016)

Yılmaz, Abdurrahman. (2011). “*Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri*”, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2 Winter 2014, p. 1685-1704, ANKARA

Kanunlar ve Yönetmelikler

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (TBMM kabul tarihi 04.04.2013), Resmi Gazete, 11.04.2013, Sayı: 28615.

Geçici Koruma Yönetmeliği (13.10.2014 Sayı:2014/6883) Resmi Gazete, 22.10.2014, Sayı: 29153.

Resmi Gazete (1994), Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Sayı: 22127.

EKLER

Ek-1: Mülakat Formu

Ek-1: Mülakat Formu

HATAY'DA YAŞAYAN SURİYELİ MÜLTECİLER MÜLAKAT FORMU			
Tarihi: .../.../2016		Görüşme Yeri:	
1.Adı:		7. Ailedeki Kişi Sayısı	
2.Yaşı:		8. Ailedeki Çocuk Sayısı	
3.Cinsiyeti:		9. Suriye'den Geldiği Yıl	
4. Medeni Hali		10. Geldiği Kent	
5.Mesleği		11. Eviniz Kiralık mı?	
6.Çalışıyor mu?		12. Kampta kaldınız mı?	

13. Neden Kampta kalmayı tercih etmediniz?
14. Kamp dışında yaşamın hangi zorlukları var?
15. Türkiye'de Hatay'ı tercih etmenizde özel bir nedeniniz var mı?
16. Türkiye'de Hatay'dan başka bir kente gitmeyi düşünüyor musunuz? Neden?
17. Türkiye'den başka ülkeye gitmeyi düşünüyor musunuz? Neden?
18. Savaş bittikten sonra Suriye dönmeyi düşünüyor musunuz?
19. Hatay'da insanların sizlere yaklaşımını nasıl buluyorsunuz?
20. Türkiye'de geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?
21. Mesleğinize uygun işte çalışır mısınız?
22. Hatay'da en çok zorlandığınız sorunlar nelerdir? (Kira, sağlık, eğitim, güvenlik)
23. Devlet kurumlarından hangi destekleri alıyorsunuz?
24. Hangi desteklerin sağlanmasını istersiniz?
25. Türkçe öğrendiniz mi? Gerekli görüyor musunuz?
26. Kurs düzenlense katılır mısınız? Hangi kursa katılmak ister siziz? (Dil, Meslek, Din vb.)
27. Diğer görüş ve önerileriniz nelerdir? (Memnun musunuz? Bir şikâyetiniz var mı?)

NURİYE İLBAY

**HATAY'DAKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN SOSYAL YAŞAMA
ADAPTASYONU: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

2017